

MALİ ANALİZ TEKNİKLERİNİN
ERZURUM UN SANAYİNE
UYGULANMASI
(1970 - 1972)

DOKTORA TEZİ

İsmail Hakkı PİRİM
Atatürk Üniversitesi
İşletme Fakültesi

İ Ç İ N D E K İ L E R

I- GİRİŞ.....	1
II- ERZURUM UN SANAYİİ İŞLETİMLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE TANITILMASI..	4
A- TARİHİ GELİŞİMİ.....	4
B- TANITILMASI.....	5
1- AZİZİYE UN FABRİKASI.....	5
2- PALANDÖKEN UN FABRİKASI.....	6
3- POLAT UN FABRİKASI.....	6
III- MALİ TABLOLAR.....	6
A- GENEL AÇIKLAMA.....	6
B- AZİZİYE UN FABRİKASI MALİ TABLOLARI.....	9
1- BİLANÇO.....	9
a) Gayrisafi değer ve karma esasa göre düzenlenmiş bilanço..	9
b) Net değer ve likidite esasına göre düzenlenmiş bilanço..	12
2- GELİR TABLOSU.....	18
a) Kâr ve Zarar Cetveli.....	19
b) Gelir Tablosu.....	20
C- PALANDÖKEN UN FABRİKASI MALİ TABLOLARI.....	21
1- BİLANÇO.....	21
a) Gayrisafi değer ve karma esasa göre düzenlenmiş bilanço..	21
b) Net değer ve likidite esasına göre düzenlenmiş bilanço..	24
2- GELİR TABLOSU.....	30
a) Kâr ve Zarar Cetveli.....	30
b) Gelir Tablosu.....	33
D- POLAT UN FABRİKASI MALİ TABLOLARI.....	34
1- BİLANÇO.....	35
a) Gayrisafi değer ve karma esasa göre düzenlenmiş bilanço..	35
b) Net değer ve likidite esasına göre düzenlenmiş bilanço..	35
2- GELİR TABLOSU.....	41
a) Kâr ve Zarar Cetveli.....	41
b) Gelir Tablosu.....	43

IV- MALİ ANALİZ TEKNİKLERİNİN UYGULANMASI.....	44
A- MUKAYESELİ TABLOLAR.....	44
1- GENEL AÇIKLAMA.....	44
2- AZİZİYE UN FABRİKASI.....	45
a) Mukayeseli bilanço ve yorumu.....	46
b) Mukayeseli gelir tablosu ve yorumu.....	51
b ₁ . İşletme kârının istikrarlı olup olmadığının tayini	53
3- PALANDÖKEN UN FABRİKASI.....	54
a) Mukayeseli bilanço ve yorumu.....	55
b) Mukayeseli gelir tablosu ve yorumu.....	59
b ₁ . İşletme kârının istikrarlı olup olmadığının tayini	63
4- POLAT UN FABRİKASI.....	64
a) Mukayeseli bilanço ve yorumu.....	64
b) Mukayeseli gelir tablosu ve yorumu.....	67
b ₁ . İşletme kârının istikrarlı olup olmadığının tayini	68
B- DIKEY YÜZDELER.....	69
1- GENEL AÇIKLAMA.....	69
2- AZİZİYE UN FABRİKASI.....	71
a) Dikey yüzde bilançosu ve yorumu.....	71
b) Dikey yüzde gelir tablosu ve yorumu.....	73
3- PALANDÖKEN UN FABRİKASI.....	75
a) Dikey yüzde bilançosu ve yorumu.....	75
b) Dikey yüzde gelir tablosu ve yorumu.....	77
4- POLAT UN FABRİKASI.....	79
a) Dikey yüzde bilançosu ve yorumu.....	79
b) Dikey yüzde gelir tablosu ve yorumu.....	81
C- REŞYOLAR.....	82
1- GENEL AÇIKLAMA.....	82
2- AZİZİYE UN FABRİKASI.....	86
a) Likidite reşyoları.....	86
b) Malî reşyolar.....	88
c) Faaliyet reşyoları.....	89
d) Kârlılık reşyoları.....	92

3-	PALANDÖKEN UN FABRİKASI.....	94
a)	Likidite reşyoları.....	94
b)	Malî reşyolar.....	96
c)	Faaliyet reşyoları.....	97
d)	Kârlılık reşyoları.....	100
4-	POLAT UN FABRİKASI.....	101
a)	Likidite reşyoları.....	101
b)	Malî reşyolar.....	103
c)	Faaliyet reşyoları.....	104
d)	Kârlılık reşyoları.....	107
D-	TREND YÜZDELERİ.....	109
1-	GENEL AÇIKLAMA.....	109
2-	AZİZİYE UN FABRİKASI.....	110
a)	Bilanço ve yorumu.....	110
b)	Gelir tablosu ve yorumu.....	110
3-	PALANDÖKEN UN FABRİKASI.....	112
a)	Bilanço ve yorumu.....	112
b)	Gelir tablosu ve yorumu.....	112
4-	POLAT UN FABRİKASI.....	114
a)	Bilanço ve yorumu.....	115
b)	Gelir tablosu ve yorumu.....	115
V-	SONUÇ.....	116

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No:</u>	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	<u>Sahife</u>
1	Aziziye Un Fabrikası, Gayrisafi Değer ve Karma Esasa Göre Düzenlenmiş 1970 Bilançosu	9
2	Aziziye Un Fabrikası Gayrisafi Değer ve Karma Esasa Göre Düzenlenmiş 1971 Bilançosu	9
3	Aziziye Un Fabrikası Gayrisafi Değer ve Karma Esasa Göre Düzenlenmiş 1972 Bilançosu	9
4	Aziziye Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1970 Bilançosu	12
5	Aziziye Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1971 Bilançosu	14
6	Aziziye Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1972 Bilançosu	16
7	Aziziye Un Fabrikası 1970 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	19
8	Aziziye Un Fabrikası 1971 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	19
9	Aziziye Un Fabrikası 1972 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	19
10	Aziziye Un Fabrikası 1970 Yılı Gelir Tablosu	20
11	Aziziye Un Fabrikası 1971 Yılı Gelir Tablosu	20
12	Aziziye Un Fabrikası 1972 Yılı Gelir Tablosu	20
13	Palandöken Un Fabrikası Gayrisafi Değer ve Karma Esasa Göre Düzenlenmiş 1970 Bilançosu	21
14	Palandöken Un Fabrikası Gayrisafi Değer ve Karma Esasa Göre Düzenlenmiş 1971 Bilançosu	22
15	Palandöken Un Fabrikası Gayrisafi Değer ve Karma Esasa Göre Düzenlenmiş 1972 Yılı Bilançosu	23
16	Palandöken Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1970 Bilançosu	24
17	Palandöken Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1971 Bilançosu	

II

18	Palandöken Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1972 Bilançosu	28
19	Palandöken Un Fabrikası 1970 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	30
20	Palandöken Un Fabrikası 1971 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	30
21	Palandöken Un Fabrikası 1972 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	30
22	Palandöken Un Fabrikası 1970 Yılı Gelir Tablosu	33
23	Palandöken Un Fabrikası 1971 Yılı Gelir Tablosu	33
24	Palandöken Un Fabrikası 1972 Yılı Gelir Tablosu	33
25	Polat Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1970 Yılı Bilançosu	35
26	Polat Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1971 Yılı Bilançosu	35
27	Polat Un Fabrikası Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş 1972 Yılı Bilançosu	38
28	Polat Un Fabrikası 1970 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	41
29	Polat Un Fabrikası 1971 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	42
30	Polat Un Fabrikası 1972 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli	42
31	Polat Un Fabrikası 1970 Yılı Gelir Tablosu	43
32	Polat Un Fabrikası 1971 Yılı Gelir Tablosu	43
33	Polat Un Fabrikası 1972 Yılı Gelir Tablosu	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1	Aziziye Un Fabrikası Mukayeseli Bilançosu	45
2	Aziziye Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu	51
3	Palandöken Un Fabrikası Mukayeseli Bilançosu	55
4	Palandöken Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu	59
5	Kümülatif ve Ortalama Miktarlar Gelir Tablosu	62

III

6	Polat Un Fabrikası Mukayeseli Bilançosu	64
7	Polat Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu	67
8	Aziziye Un Fabrikası Dikey Yüzde Bilançosu	71
9	Aziziye Un Fabrikası Dikey Yüzde Gelir Tablosu	73
10	Palandöken Un Fabrikası Dikey Yüzde Bilançosu	75
11	Palandöken Un Fabrikası Dikey Yüzde Gelir Tablosu	77
12	Polat Un Fabrikası Dikey Yüzde Bilançosu	79
13	Polat Un Fabrikası Dikey Yüzde Gelir Tablosu	81
14	Aziziye Un Fabrikası Bilançosu (Trend Yüzdeleri)	110
15	Aziziye Un Fabrikası Gelir Tablosu (Trend Yüzdeleri)	110
16	Palandöken Un Fabrikası Bilançosu (Trend Yüzdeleri)	112
17	Palandöken Un Fabrikası Gelir Tablosu (Trend Yüzdeleri)	112
18	Polat Un Fabrikası Bilançosu (Trend Yüzdeleri)	115
19	Polat Un Fabrikası Gelir Tablosu (Trend Yüzdeleri)	115

I- G İ R İ Ő

Erzurum Un Fabrikalarının malî tabloları ve analizleri gerek bu fabrikaların kendi iş hayatlarında ve gerekse bölge için büyük önem taşımaktadır. Bunların malî durumları ve gelişmeleri ile faaliyet sonuçlarının bilinmesi, firma için de olduğu kadar, firma dışında da gereklidir. Zira, malî tablolar analizinin geniş ölçüde kullanılması ve yorumu modern iş hayatının bir sonucudur. Modern iş hayatı modern işletmeciliğe yol açmakta, bu ise malî analizin önemini ortaya koymaktadır. Buna rağmen Erzurum ve civarında malî tabloların analizi yapılmamaktadır. Kaldı ki, büyük bir hızla gelişen işletmelerin malî analiz tekniklerini uygulamaları zorunludur. Zira, firma sahipleri, yöneticiler, ortaklar, firma ile ticarî münasebeti bulunan diğer işletmeler ve devlet buna ihtiyaç duymaktadır. Bilhassa işletmenin sevk ve idaresinden sorumlu olanlar işletme ile ilgisi bulunanlar ve finansman müesseseleri için malî tabloların analizi büyük önem taşımaktadır. Bunlar işletme faaliyetlerinin neticesini gösteren malî tablolardaki rakamları anlamak, tahlilini yapmak arzusundadırlar. Bunun için de malî tabloların sıhatli bir şekilde hazırlanması tahlil ve yorumlanması gerekmektedir. Böylece işletmenin plân ve programlar dahilinde gösterilen hedeflere ulaşp ulaşmadığı anlaşılmiş olur. Yanısıra, yapılan işler, takip edilen fiyat politikası ve işletmenin kârlılığı kontrol edilmiş olur.

Bu bakımdan çalışmalarımız bu yöne teksif edilmiş bulunmakta ve Erzurumdaki büyük işletmeleri kapsamaktadır. Amacımız özel sektörü tanıma ve tanıtmanın yanısıra, bu işletmelerde malî analiz uygulamalarına yardımcı olmaktır. Bu maksatla analiz tekniklerini en istikrarlı bir dalda faaliyet gösteren Un Fabrikalarında tatbik etmeyi faydalı buldum. Bölgede en faal görülen bu işletmeler; pazarlamaya en uygun, her an ihtiyaç duyulan istihsalı zaruri ve bol olan, herkesi ilgilendiren iyi bir satışı ve teşkilatlı olan, istikrarlı ve kontrolü bulunan plânı ve programı hazırlanmış bir madde ile uğraşmaktadırlar. Buna rağmen arzulanan

başarıya ulaşamamışlardır. Malî analiz tekniklerinin uygulanmasından ve sonuçların belirlenmesinden sonra elde edilecek doneler, bölgede modern olarak bilinen işletmeleri etkileyecek, hatta kurulması düşünülen yeni un fabrikalarına ışık tutacaktır. Böylece bütün işletmeler zamanla malî analiz uygulamasına gidecektir. Uygulamalar işletmeleri başarılı kılacak ve büyümelerini kolaylaştırmış olacaktır. Aynı zamanda işletme sahip ve yöneticileri herşeyi daha iyi anlayacak, muhasebe teknikleri geliştirilip sınavatli malî tablo uygulaması ve yorumu sağlanacaktır. Bununla da işletmenin kârlılığı, bünyesi ve faaliyet sonuçları hakkında bir hükme varılacak, bu hükümle geleceğe ait plân ve programlar hazırlanmış olacaktır.

Erzurumda bu konuda şimdiye kadar bir araştırma yapılmamış olması özel sektörün bu dalında birçok hususların kapalı kalmasına sebep olmuştur. Bölge ticaretinde önemli bir yer işgal eden un sanayiinde stok politikaları, finansman sorumluları, verimlilik dereceleri, rakip firmaların durumları gözden geçirilmemiştir.

Çok uzun bir devre için analiz yapmanın hele özel sektörde döküman toplamanın zorluğu dikkate alınarak tetkik devresi olarak üç yıllık (1970-1972) bir periyod kabul edilmiştir. Seçilen bu devre önemli siyasî ve iktisadî hadiseler sahne olmuştur. Araştırmada kullanılan malzemenin temininde zorluklar çekilmiştir. Çoğu kere istenen bilgiler "meslek sırrıdır" diye verilmemiştir. Aslında bugünün işletmeciliğinde meslek sırrı bahis konusu olmaması gerekmektedir. Kişisel çabalarla fabrikalardan ancak mahdut miktarda doneler sağlanabilmiştir. Sadece analizcinin çaba göstermesi de yeterli değildir. İşletme sahip ve yöneticilerinin gerekli desteği olmalıdır. Buna rağmen yapılan tetkikler, uygulanan malî analiz teknikleri işletmelerde gizli ve kapalı taraf bırakmamıştır. Bölgenin Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları ve Vergi Daireleri ile yaptığımız özel görüşmeler bu çalışmaya güç kazandırmıştır.

Bu çalışma beş bölümde oluşmaktadır. Girişten sonra, ikinci bölümde, Erzurum Un Sanayii işletmelerinin tarihi gelişimi ve tanıtılması hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, malî tabloların genel izahı yapılmıştır. Yanısıra, Azi-ziye, Palandöken ve Polat Un Fabrikalarının malî tabloları ele alınmıştır.

Gayrisafi değer ve karma esasa göre düzenlenmiş bilânço ve kâr-zarar cetvelleri analize elverişli şekle sokulmuştur.

Dördüncü bölümde, malî analiz teknikleri uygulanmıştır. Etüdün esas konusu budur. Burada mukayeseli tablolar, dikey yüzdeler, reşyolar ve trend yüzdeleri her fabrikanın üç yıllık bilanço ve gelir tablolarına bakılarak tanzim edilmiştir. Malî analiz tekniklerinin uygulanmasından sonra bu tekniklerin özellikleri ve yorumları yapılmıştır.

Beşinci ve son bölümde ise, çalışmanın genel bir yorumu yapılarak işletmenin malî durumu ve faaliyet sonuçları ortaya konulmuştur. Mezkûr sonuçların gelecekteki seyri gözönüne alınarak bazı görüş ve temenniler serdedilmiştir.

II- ERZURUM UN SANAYİ İŞLETMELERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE TANITILMASI

A- TARİHİ GELİŞİMİ

Birinci Cihan Harbinde harap olmuş olan şehir, ekonomi kültür, münakale, ticarî ve sınaî sahalarda çok geri kalmıştır. 1950 yılından sonra Yurdun her sahasında yepyeni bir politikanın hâkim olduğu görülür. Bu politikadan en çok etkilenenlerden biri de Erzurum olmuştur. Devlet sektörünün, Tortum hidroelektrik santrali, Şeker Fabrikası, Et Kombinasyonu ve Üniversite, sanayi ve kültür kuruluşları bölgeye büyük bir güç kazandırmıştır. Çok düşük seviyedeki imar faaliyetleri hızlanmış^{1/} halk atılımlara başlamıştır. Civarda ve şehirde bulunan küçük küçük su değirmenleri, yerlerini modern fabrikalara bırakmıştır. Bunlar bütün Yurtta olduğu gibi koyden şehire doğru akan insanların ihtiyacından da doğmuştur. Şöyleki: 1950 yılında 53303 olan şehrin nüfusu, 1965 yılında 106301'e yükselmiştir. Yanısıra birçok iş kolları harekete geçirilmiş, genişleyen iş sahaları ampirik usulleri bırakarak plânlı modern işletmecilik prensiplerine uymaya başlamıştır. Deri sanayii, yün ve örgüçlük tesisleri, süt ve et sanayii, mahalli kömür işletmeleri yanında kurulan iki un fabrikası ile un fabrikalarının sayısı üçe çıkmıştır. Un fabrikaları 1960 yılına kadar mahalli ihtiyaçları karşıladığı gibi çevre tarımını da etkilemiştir^{2/}. 1960 yılına kadar Erzurumda arazinin tarımsal dağılımı şöyledir:

Ekilen arazi 349.625 hektar

Çayırılık 162.109 hektar

Mer'a ve yaylalar 1.076.479 hektar

Ürün getirmiyen arazi 732.000 hektardır.

---

^{1/} Erzurum İl Yıllığı, Çeltük Matbaacılık Koll.Şti., İstanbul 1968, s.207.

^{2/} İbid., s.239.

Ancak sulu tarım bölgede yapılmamaktadır. Teknolojik tedbirler, iyi vasıflı tohum, gübre ve tarımsal mücadele uygulaması istenilen seviyede olmadığından hava şartları tarım üretimini müsbet veya menfi yönde etkilemektedir. 1960 yılına kadar tarımsal gıda maddeleri (buğday-arpa) talebi iç üretimle karşılanırken daha sonraları bu denge sağlanamamıştır. Un fabrikaları buğday ihtiyacının büyük kısmını Toprak Mahsülleri Ofisinden geri kalan kısmı ise köylüden karşılamıştır. 1970 yılından sonra da ihtiyacın tamamı Toprak Mahsülleri Ofisi ve Orta Anadoludan sağlanmıştır. Hal böyle olunca un fabrikaları Kayseri ve Konya'daki un fabrikalarıyla rekabet edememiş Erzurum un ihtiyacı mezkûr illerden temin edilmiştir.

B- ERZURUM UN SANAYİ İŞLETMELERİNİN TANITILMASI

1- AZİZİYE UN FABRİKASI

1948 yılında kurulmuştur. Alman imalatı makinalarla teçhiz edilmiştir. Elektrikle çalışır, ayrıca 90 beygirlik dizel motoru vardır^{3/}. Günde 30 ton arpa kırmakta ve yılda 9855 ton buğdayı una çevirmektedir. 1965 yılında kendini yenilemiştir.

İhtiyacı olan buğdayı Erzurum ve civarından, mahalli Toprak Mahsülleri Ofisinden ve Orta Anadoludan temin etmektedir. Satışlarını şehir fırınlarına ve civar kasabalara yapmaktadır. Askerî birliklerin ve köylerin arpa kırma işlerini de yürütmektedir. 25 daimi işçisi, 6 ortağı vardır. 1973-1974 yılında en son model makina ve tesislerle yeni baştan teçhiz edilmiş, fabrika bölüm ve personeli artırılmıştır. Diğer tarım ürünlerini değerlendirme teşebbüsüne geçmiştir.

2- PALANDÖKEN UN FABRİKASI

1948 yılında Alman ve Türk malı malzemeler ile kurulmuştur. Elektrikle çalışır, yedek motoru vardır. Yılda 12.000 ton buğdayı una çevirmektedir^{4/}. Buğdayı Erzurum ve civarından, 1959 yılından sonra da, mahalli ofis idaresinden ve genellikle Kayseri'den satınalmaktadır.

İstihsal ettiği unları, mahalli tüketim yerlerine ve ordu birliklerine satmaktadır. İki vardiye halinde faaliyet göstermektedir. 1965 yılından sonra bazı makina ve tesisler yenilenmiş ek idari binalar yapılmıştır. 30 devamlı işçi çalışmaktadır, bu sayı son yıllarda artmıştır.

3- POLAT UN FABRİKASI

1953 yılında İsviçre mamulata makinalarla kurulmuştur. Polat Kollektif Şirketi tarafından işletilmektedir. Günlük istihsal 30 ton ve yıllık ortalama istihsal ise 9.000 tondur. Fabrika yılda 300 gün çalışmaktadır. Askeri birliklere, kasaba ve şehir dahilindeki fırınlara satış yapmaktadır. 1960 yılından sonra buğday ihtiyacının büyük bir kısmını Orta Anadolu'dan ve mahalli Ofis idaresinden temin etmektedir. Fabrikanın alım ve satım tarifeleri arasında önemli bir fark yoktur. Fabrikada önceleri 20 devamlı işçi çalışırken daha sonra bu sayı artırılmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz üç un fabrikası için de satış tarifeleri aynıdır.

III- MALİ TABLOLAR

A- GENEL AÇIKLAMA

Malî tablolar; işletmelerin malî bünye ve faaliyetlerinin incelenmesi neticesinde elde edilenleri kapsar. Malî tablo derken; bilanço ve gelir tablosu, fon tablosu, dağıtılmamış kârlar tablosu ve net işletme sermayesinde değişim tablosu akla gelir. Tatbikatta ise bilanço ve gelir tablosu malî tablo olarak bilinir.

1- Bilanço: Muhasebe kayıtlarının bir yıllık özetidir. Bir yıldan az veya bir yıldan çok süreli bilançoların mevcudiyetini gözönünde tutarak bilançoyu şöyle tanımlamak mümkündür: Bir işletmenin belli bir zaman veya devredeki durumunu ortaya koyan statik bir tablodur. Bilançonun aktifî işletmenin iktisadi gücünü, pasifi ise malî gücünü gösterir. Bilançolar, hesap tipi ve rapor tipi olmak üzere iki şekildedir.^{1/}

---

^{1/} Yüksel Koç, Genel Muhasebe Prensipleri ve Uygulaması, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s.42.

Memleketimizde en çok kullanılan hesap tipi bilançolardır. Hesaplar bilançoda ya en çok likitten en az likide doğru veya en az likitten en çok likite doğru izlenir. Birde karma şekil vardır ki, bunların hiç birine riayet edilmeden aktif hesaplar aktifte, pasif hesaplar pasifte geliş güzel bir bira ile gösterilir.

Erzurum Un Fabrikaları bilançolarını karma usule göre tanzim ettiklerinden, bunların analize elverişli kılınma ve birlik sağlama bakımından en çok likitten, en az likite doğru bir sıraya konulması cihetine gidildi. Pasif hesaplar da en kısa vadeliden en uzun vadeliye doğru sıralandı. Karma esasa göre hazırlanan bilançolarda gerçek aktif değerlerini, gerçek borcu ve sermayeyi görmek mümkün değildir. Ancak net esasa göre hazırlanan bilançolarda bunları görmek kabildir.

2- Gelir Tablosu: Yıl sonlarında veya belli bir dönemde bilanço ile beraber yapılır. Bir işletmenin bir yıllık faaliyet sonuçlarını gösterir. Özellikleri bakımından bilanço gibidir. Belli bir döneme ait faaliyet sonuçlarını elde ederken gelir ve gider kalemlerini ayrıntılı olarak gösterir. Bilançoda olduğu gibi, gelir tablosu da hesap tipi ve rapor tipi olmak üzere iki şekildedir. Hesap tipi (karma) gelir tablosu (")şeklindedir. Sol tarafta giderler, sağ tarafta gelirler yer alır. Bahis konusu yıl'a veya devreye ait faaliyetler kâr ile sonuçlanmışsa dönem kârı tablonun sol tarafında, zararlar neticelenmişse tablonun sağ tarafında belirtilir. Tablo, kâr ve zarar hesabındaki rakamlardan oluşur. Bu bakımdan gelir tablosuna kâr ve zarar cetveli denmektedir. Hesap tipi gelir tablosu analize elverişli değildir. Analize elverişli olması için rapor tipi gelir tabloları haline getirmek gerekir. Memleketimizde en çok hesap tipi gelir tabloları kullanılmaktadır. Erzurum Un Fabrikaları da hesap tipi gelir tablosu tanzim etmişlerdir. Rapor tipi veya geniş kapsamlı gelir tabloları, bir işletmenin bir yıllık faaliyetlerinin bütünü ortaya koymaktadır. Bu tablolar malî analiz açısından çok beğenildiği gibi yönetici ve revizör bakımından da çok benimsenir. Genellikle hesap tipi gelir tablosuna "Kâr ve Zarar Cetveli" rapor tipine ise, "Gelir Tablosu" denmektedir. Malî tablo değişimi, bilanço ve gelir tablosundan başka şu tabloları da kapsamaktadır.

3- Fon Tablosu: Bütün finansman faaliyetlerini içine alan tablodur.

4- Dağıtılmamış Kârlar Tablosu: Bir işletmenin hesap dönemi içindeki değişiklikleri ve dönem sonundaki dağıtılmamış kâr tutarını gösteren tablodur^{2/}. Dönem kârının bir kısmı vergi olarak verilecek, bir kısmı ortaklara dağıtılacak, diğer bir kısmı da işletme bünyesinde bırakılacaktır. Dönem kârının işletme bünyesinde bırakılacak kısmının öz sermayeye eklenmesi gerekmektedir.

5- Net İşletme Sermayesindeki Değişim Tablosu: İşletmede döner sermayenin aldığı şekilleri gösteren tablodur. Döner değerlerin, kısa vadeli borçlara oranı ile ölçülür. Bu bakımdan net işletme sermayesine "döner değerlerin kısa vadeli borçları aşan kısmı" denebilir. Zaten işletme sermayesi, genel olarak iki şekle ayrılmaktadır^{3/}.

1- Net İşletme Sermayesi

2- Brüt İşletme Sermayesi

Net İşletme Sermayesi= Döner Değerler-Kısa Vadeli Borçlar

Brüt İşletme Sermayesi= Döner Değerler Toplamı

Malî tabloların analizi ile, bir işletmenin malî durumunu (bilanço) ve faaliyet sonuçlarını (Kâr ve Zarar Cetveli) görmek mümkündür. Malî tabloların analizi demek; bu tablolarda yer alan kalemler arasında ilişkiler kurmak elde edilen bilgilerle geleceğe ait tahminlerde bulunmak ve benzer işletmeler arasında karşılaştırmalar yapmak demektir. Bu ise malî tablolarda yer alan hesapların mahiyetlerinin bilinmesine bağlıdır. Zamanımızda vergilerin önem kazanması, işletmelerin büyümesi, rekabetin artması, iç ve dış tehlikelerin çoğalması, sermaye piyasasının ve bankacılığın gelişmesi malî tablolar analizinin önemini ortaya koymuştur. Bu durum malî tabloların tatbikatını genişletmekte ve yorumunu ihtiyaç haline sokmaktadır. Malî analizin sıhatli olabilmesi için, malî tabloların doğ-

^{2/} Öztin Akgüç, Malî Tablolar Analizi, TİSA Matbaacılık Sanayi Ltd.Şti., Ankara. 1970, s.2.

^{3/} İbid., s.156.

rulugundan emin olmak gerekir. Aksi halde analizden olumlu sonuçlar elde etmek mümkün değildir. Malî analizin sadece bir yıllık devreyi kapsamı da sıhatli olmayabilir. Bu bakımdan malî analiz için birkaç yıla ihtiyaç vardır. Malî tablolar işletmenin malî durumunu ve faaliyet sonuçlarını gösterdiklerinden geniş kapsamlıdır. Zira, malî tablolar devreler itibarıyla işletmenin durumunu görmek ve gelişmeleri ortaya koymak gayesiyle hazırlanırlar. Bu tablolar tarihi gerçekleri sevk ve idarenin görüşleriyle muhasebede şekillendirilerek yansıtırlar.

B- AZİZİYE UN FABRİKASI MALİ TABLOLARI

1- BİLANÇO

a) Gayrisafi değer ve karma esasa göre düzenlenmiş bilanço
(Tablo: 1)

TABLO: 1

Aziziye Un Fabrikası 1970 Yılı Bilançosu^{4/}
T.L.

KASA	221.034,33	M. KESKİNER	287.445,92
İMALAT ST.HS.	451.239,50	S. KESKİNER	47.638,60
BUĞDAY AMBARI	101.580,22	L. KESKİNER	45.347,30
ÇUVAL AMBARI	42.450,45	ZİRAAT BANK.	10.000.-
EŞHAS HS.	130.612,57	AKSANK	22.000.-
B.KESKİNER	167.193,09	BELEDİYE	20.577,20
N.KESKİNER	1.576.-	AMORTİSMAN	586.084,79
AKREDİTİFLER	430.-	KAR ZARAR	425.934,88
İSTİRAKLER	1.000.-	SERMAYE	1.250.000.-
DEMİRBAŞ VE			
SABİT KIYMETLERİ	1.577.912,53		
	<u>2.695.028,69</u>		<u>2.695.028,69</u>

^{4/} Bu tablodaki 1970 yılına ait bilanço, Aziziye Un fabrikasından aynen alınmıştır.

Açıklayıcı Notlar:

1- İmalat satış hesabı 73.435 lira olarak mamul stokunu, buğday ambarı 435.333 lira olarak hammaddeleri, çuval ambarı 25.670 lira olarak malzeme stokunu teşkil etmektedir.

2- Eşhas hesabı işletmenin senetli (87.518 T.L.) ve senetsiz (170.000 T.L.) alacağını göstermektedir.

3- Keten tohumu, stoklara dahildir.

4- Avans hesabı işçilere önceden ödenen fazla paradır.

5- Demirbaşlar ve sabit kıymetler 1.583.067 T.L., binalar 455.000 T.L., nakil vasıtası 210.000 T.L., makina, tesisat ve demirbaşlar ise 912.912 T.L. dan oluşmaktadır.

6- Binalardan % 2,5 makina ve teçhizattan % 6, nakil vasıtasından % 15 amortisman ayrılmaktadır.

TABLO: 2

Aziziye Un Fabrikası 1971 Yılı Bilançosu

T.L.

KASA	453.418.-	M.KESKİNER	432.209.-
İMALAT ST.HS.	317.699.-	S.KESKİNER	47.638.-
BUĞDAY AMBARI	134.698.-	L.KESKİNER	45.347.-
ÇUVAL AMBARI	19.065.-	İŞ BANKASI	500.-
EŞHAS	301.569.-	BELEDİYE	20.832.-
B.KESKİNER	125.692.-	AMORTİSMAN	691.315.-
AVANS	6.685.-	KAR ZARAR	454.396.-
İŞTİRAKLER	1.000.-	SERMAYE	1.250.000.-
DEMİRBAŞLAR VE SABİT KIYMETLER	1.582.412.-		
	<u>2.942.240.-</u>		<u>2.942.240.-</u>

Açıklayıcı Notlar:

- 1- Buğday 124.357 kğ. olup tutarı 134.698 liradır.
- 2- Çuval ambarı 6.193 adet çuval ihtiva etmektedir. Tutarı 19.065 liradır.
- 3- Eşhas hesabı işletmenin senetli (101.569 lira) ve senetsiz (200.000 lira) alacağını göstermektedir.
- 4- Avans hesabı işçilere önceden yapılan toptan ödemelerdir.
- 5- 1.582.412 liralık demirbaş ve sabit kıymetlerin 443.325 lirası binalara, 178.500 lirası nakil vasıtalarına geriye kalan kısmı da makina ve tesisatlara aittir.
- 6- Binalardan % 2,5, makina ve tesisattan % 6, nakil vasıtalarından % 15 amortisman ayrılmaktadır.

TABLO: 3

Aziziye Un Fabrikası 1972 Yılı Bilançosu

T.L.

KASA	457.214.-	M.KESKİNER	400.000.-
İMALAT ST.HS.	73.435.-	İŞ BANKASI	953.-
BUĞDAY AMBARI	435.333.-	BELEDİYE	68.598.-
ÇUVAL AMBARI	25.670.-	T.M.OFİSİ	565.000.-
EŞHAS	257.518.-	AMORTİSMAN	796.546.-
B.KESKİNER	133.913.-	KÂR ZARAR	443.785.-
AKSANK	29.-	SERMAYE	1.250.000.-
AVANS	6.096.-		
KETEN TOHMU	17.606.-		
İŞTİRAKLER	1.000.-		
DEBİRBAŞ VE			
SABİT KIYMETLER	1.583.067.-		
FABRİKA TEVSİ HS.	534.000.-		
	<u>3.524.885.-</u>		<u>3.524.885.-</u>

Açıklayıcı Notlar:

- 1- Buğday 389.761 kğ. olup tutarı 435.333 liradır.
- 2- Çuval 5134 adet olup tutarı 25.670 liradır.
- 3- Fabrikanın genişletilmesi ve modernleştirilmesi amacı ile 534.000 liralık makina ve tesisat alınmıştır.
- 4- Stoklar, hammaddeler (buğday), malzeme stokları (çuval), mamul stokları (imalat satış hesabı) ve tali bir ürün olan keten tohumundan oluşur.
- 5- Eşhas hesabı işletmenin senetli (87.518 lira) ve senetsiz (170.000 lira) alacağını göstermektedir.
- 6- Avans hesabı, işçilere önceden verilen fazla paradır.
- 7- Binalardan % 2,5, makina ve tesisattan % 6, nakil vasıtasından % 15 amortisman ayrılmaktadır.

b) Net değer ve likidite esasına göre düzenlenmiş bilanço
(Tablo: 4)

TABLO: 4

Aziziye Un Fabrikası (Net Değer ve Likidite) 1970 Yılı Bilançosu

<u>AKTİFLER</u>	<u>T.L.</u>
I- DÖNER DEĞERLER :	
1- Kasa	221.034.-
2- Stoklar Hesabı	
a) Hammaddeler	101.580.-
b) Malzeme Stokları	142.450.-
c) Mamul Stokları	451.239.-
Stoklar Toplamı	595.269.-
	595.269.-

3- Alacaklar		
a) Alacak Senetleri	45.612.-	
b) Müşteriler	85.000.-	
Alacaklar Toplamı	<u>130.612.-</u>	130.612.-
4- Sair Borçlu C/H		
a) Ortak B.Keskiner	167.193.-	
b) Ortak N.Keskiner	1.576.-	
Ortak Cari Hesapları Toplamı	<u>168.769.-</u>	168.769.-
5- Akreditifler		430.-
Döner Değerler Toplamı		<u>1.116.114.-</u>

II- SABİT DEĞERLER :

6- İştirakler		1.000.-
7- Maddi Sabit Değerler		
a) Binalar	455.000.-	
b) Nakil Vasıtası	210.000.-	
c) Makina, Tesisat ve Demirbaşlar	<u>912.912.-</u>	
Maddi Sabit Değerler Toplamı	1.577.912.-	<u>1.577.912.-</u>
Sabit Değerler Toplamı		<u>1.578.912.-</u>
Aktitler Toplamı		2.695.028.-

PASİFLER

I- KISA VADELİ BORÇLAR

1- Bankalar

a) Ziraat Bankası 10.000.-

b) Akbank 22.000.-

Bankalar Toplamı 32.000.- 32.000.-

2- Alacaklılar

a) Belediye 20.577.-

Kısa Vadeli Borçlar Toplamı 52.577.-

II- UZUN VADELİ BORÇLAR :

3- İşletme Sahipleri ve ortaklar

a) M.Keskiner 287.445.-

b) S.Keskiner 47.638.-

c) L.Keskiner 45.347.-

Ortaklar Toplamı 380.430.- 380.430.-

4- Birikmiş Amortismanlar 586.084.-

Uzun Vadeli Borçlar Toplamı 966.514.-

III- ÖZ SERMAYE :

5- Nominal Sermaye 1.250.000.-

a) Ödenmemiş Sermaye -

b) Ödenmiş Sermaye 1.250.000.-

c) İhtiyatlar -

6- Kâr 425.934.-

Pasifler Toplamı 2.695.028.-

TABLO: 5

Aziziye Un Fabrikası (Net Değer ve Likidite) 1971 Yılı Bilançosu

AKTİFLER

T.L.

I- DÖNER DEĞERLER :

1- Kasa		453.418.-
2- Stoklar Hesabı		
a) Hammaddeler	134.698.-	
b) Malzeme Stokları	19.065.-	
c) Mamul Stokları	317.699.-	
Stoklar Toplamı	471.462.-	471.462.-
3- Alacaklar		
a) Alacak Senetleri	101.569.-	
b) Müşteriler	200.000.-	
Alacaklar Toplamı	301.569.-	301.569.-
4- Sair Borçlu C/H		
Ortak B.Keskiner		125.692.-
5- Avanslar		6.685.-
Döner Değerler Toplamı		1.358.826.-

II- SABİT DEĞERLER :

6- İştirakler		1.000.-
7- Maddi Sabit Değerler		
a) Binalar	443.325.-	
b) Nakil Vasıtası	178.500.-	
c) Makina Tesisat ve Demirbaşlar	960.587.-	
Maddi Sabit Değerler Toplamı	1.582.412.-	1.582.412.-
Sabit Değerler Toplamı		1.583.412.-
Aktifler Toplamı		2.942.240.-

PASİFLER

T.L.

I- KISA VADELİ BORÇLAR :

1- İş Bankası

500.-

2- Alacaklılar

a) Belediye

20.832.-

Kısa Vadeli Borçlar Toplamı

21.332.-

II- UZUN VADELİ BORÇLAR :

3- İşletme Sahipleri

a) M.Keskiner

432.209.-

b) S.Keskiner

47.638.-

c) L.Keskiner

45.347.-

Ortaklar Toplamı

525.194.-

525.194.-

4- Birikmiş Amortismanlar

691.315.-

Uzun Vadeli Borçlar Toplamı

1.216.509.-

III- ÖZ SERMAYE :

5- Nominal Sermaye

1.250.000.-

a) Ödenmiş Sermaye

1.250.000.-

b) Ödenmemiş Sermaye

-

c) İhtiyatlar

-

6- Kâr

454.396.-

Pasifler Toplamı

2.942.240.-

TABLO: 6

Aziziye Un Fabrikası 1972 Yılı Bilançosu
(T.L.)

<u>AKTİFLER</u>		<u>T.L.</u>
<u>I- DÖNER DEĞERLER :</u>		
1- Kasa		457.214.-
2- Akbank		29.-
3- Stoklar		
a) Hammaddeler	435.333.-	
b) Malzeme Stokları	25.670.-	
c) Mamul Stokları	73.435.-	
d) Keten Tohumu	17.606.-	
Stoklar Toplamı	<u>552.044.-</u>	552.044.-
4- Alacaklar		
a) Alacak Senetleri	87.518.-	
b) Müşteriler	<u>170.000.-</u>	
Alacaklar Toplamı	257.518.-	257.518.-
5- Sair Borçlu C/H		
Ortak B. Keskiner		133.913.-
6- Avanslar		<u>6.096.-</u>
Döner Değerler Toplamı		1.406.814.-
<u>II- SABİT DEĞERLER :</u>		
7- İştirakler		1.000.-
8- Maddi Sabit Değerler		
a) Binalar	432.242.-	
b) Nakil V ₂ sıtaları	151.725.-	
c) Makina Tesisat	<u>1.533.100.-</u>	
Maddi Sabit Değerler Toplamı	2.117.067.-	<u>2.117.067.-</u>
Sabit Değerler Toplamı		<u>2.118.067.-</u>
Aktifler Toplamı		3.524.885.-

PASİFLER	T.L.
I- KISA VADELİ BORÇLAR :	
1- İş Bankası	953.-
2- Alacaklar	
a) Belediye	68.598.-
b) T.M.O.	<u>565.000.-</u>
Alacaklılar Toplamı	633.598.-
Kısa Vadeli Borçlar Toplamı	<u>634.551.-</u>
II- UZUN VADELİ BORÇLAR :	
3- Ortak M.Keskiner	400.000.-
4- Birikmiş Amortismanlar	<u>796.546.-</u>
Uzun Vadeli Borçlar Toplamı	1.196.546.-
III- ÖZ SERMAYE :	
5- Nominal Sermaye	1.250.000.-
a) Ödenmiş Sermaye	1.250.000.-
b) Ödenmemiş Sermaye	-
c) İhtiyatlar	-
6- Kâr	<u>443.785.-</u>
Pasifler Toplamı	<u>3.524.885.-</u>

2- GELİR TABLOSU

a) Kâr ve Zarar Cetveli (Tablo: 7-9)

TABLO: 7

Aziziye Un Fabrikası 1970 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli^{5/}

MUHTELİF GİDERLER ^{6/}	591.732.-	MUHTELİF GELİRLERDEN	52.383.-
1970 YILI KÂRI	<u>425.934.-</u>	İMALAT SATIŞ HASILATI	<u>965.283.-</u>
	<u>1.017.666.-</u>		<u>1.017.666.-</u>

^{5/} Bu tablolardaki rakamlar 1970, 1971 ve 1972 yıllarına ait Aziziye Un Fabrikası Kâr ve Zarar Cetvellerinden aynen alınmıştır.

^{6/} Giderlerin % 80'nini genel idari giderleri % 20 sini satış giderleri olarak hesaplıyorlar.

TABLO: 8

Aziziye Un Fabrikası 1971 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli

ÇUVAL AMBARINA	12.650.-	MUHTELİF GELİRLERDEN	92.033.-
AKREDİTİFLERE	19.956.-	FIG HS.DAN	501.-
MUHTELİF GİDERLERE	549.405.-	KETEN TOHUMUN'DAN	2.747.-
AMORTİSMANA	105.231.-	ŞEKER HS.DAN	1.500.-
1971 YILI KÂRI	454.396.-	İMALAT SATIŞ HS.DAN	1.044.858.-
	<u>1.141.639.-</u>		<u>1.141.639.-</u>

TABLO: 9

Aziziye Un Fabrikası 1972 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli

BUĞDAY AMBARINA	22.658.-	ŞEKER HASILATINDAN	1.135.-
AMORTİSMANA	105.231.-	KETEN HASILATINDAN	3.418.-
MUHTELİF GİDERLERE	545.684.-	İMALAT SATIŞ HS.DAN	1.080.138.-
1972 YILI KÂRI	443.785.-	ÇUVAL AMBARINDAN	30.667.-
	<u>1.117.358.-</u>		<u>1.117.358.-</u>

b) Gelir Tablosu (Tablo: 10-12)

TABLO: 10

1970 YILI GELİR TABLOSU

Net Satış hasılatı	5.418.227.-
Satılan Malın Maliyet (-)	4.452.944.-
BRÜT SATIŞ KÂRI	965.283.-
Genel İdare Giderleri (-)	473.385.-
Satış Giderleri (-)	118.346.-
FAALİYET KÂRI	373.552.-
Faaliyet Dışı Gelirler (+)	52.383.-
Toplam Gelirler	425.935.-
Faaliyet Dışı Giderler	-
DÖNEM KÂRI	425.935.-

TABLO: 11

1971 YILI GELİR TABLOSU

Net Satış Hasılatı	6.312.001.-
Satılan Malın Maliyeti (-)	5.267.143.-
BRÜT SATIŞ KÂRI	1.044.858.-
Genel İdare Giderleri (-)	523.708.-
Satış Giderleri (-)	130.928.-
FAALİYET KÂRI	390.222.-
Faaliyet Dışı Gelirler (+)	92.033.-
Toplam Gelirler	482.255.-
Faaliyet Dışı Giderler (-)	27.856.-
DÖNEM KÂRI	454.399.-

TABLO: 12

1972 YILI GELİR TABLOSU

Net Satış Hasılatı	7.433.903.-
Satılan Malın Maliyeti (-)	6.353.765.-
BRÜT SATIŞ KÂRI	1.080.138.-
Genel İdare Giderleri (-)	520.732.-
Satış Giderleri (-)	133.183.-
FAALİYET KÂRI	429.223.-
Faaliyet Dışı Gelirler (+)	37.220.-
Toplam Gelirler	446.443.-
Faaliyet Dışı Giderler (-)	22.658.-
DÖNEM KÂRI	443.785.-

C- PALANDÖKEN UN FABRİKASI MALİ TABLOLARI

1- BİLANÇO

a) Gayrisafi değer ve karma esasa göre düzenlenmiş bilançosu (Tablo: 13-15)

TABLO: 13

Palandöken Un Fabrikası 1970 Yılı Bilançosu

KASA	5.722.-	BANKALAR	464.978.-
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	60.000.-	EŞHAS HESABI	291.409.-
BANKALAR	66.549.-	KEŞİDELER	50.000.-
BUĞDAY	207.736.-	ŞÜPHELİ ALACAKLAR KAR.	14.499.-
EŞHAS	41.545.-	İŞÇİLER HESABI	71.670.-
ÇUVAL HESABI	36.980.-	ŞÜKRÜ DİLAVER	113.654.-
BORÇ SENETLERE REESKONT H.	4.499.-	AZİZ DİLAVER	168.988.-
DEBİRBAŞ ÇUVAL HESABI	2.400.-	AMORTİSMAN	665.009.-
YEDEK MALZEME HESABI	12.952.-	SERMAYE	1.000.000.-
AVANS HESABI	15.250.-	ŞABAN DİLAVER VARİSLERİ	57.128.-
KIRMA HESABI	15.769.-	ORMAN DAVASI HESABI	65.695.-
ALİ DİLAVER HESABI	59.490.-	ÖDEME EMİRLERİ	64.499.-
AHMET DİLAVER HESABI	74.469.-		
TAHVİLÂT HESABI	2.000.-		
DEPOZİTO HESABI	1.500.-		
KAMYON HESABI	12.001.-		
DEMİRBAŞ HESABI	2.344.163.-		
	<u>2.898.531.-</u>		<u>2.898.531.-</u>

Açıklayıcı Notlar :

- 1- Keşideler banka kredileri üzerine çekilmiştir.
- 2- Şüpheli alacaklar karşılığının tamamı müşteri alacaklarını ilgilendirir.
- 3- Alınan depozitoların tamamı uzun vadeliidir.
- 4- Avanslar kısa vadeliidir.
- 5- Tahvillerle ilgili olarak gelecek dönemde tahsilat ve faiz ödenmesi söz konusu değildir. Burada eşhas hesabıyla ilgili herhangi bir husus belirtilmediğinden bu hesap kısa vadeliidir.

TABLO: 14

Palandöken Un Fabrikası 1971 Yılı Bilançosu

KASA	76.387.-	BANKALAR	286.576.-
EMTİA	197.924.-	MÜŞTERİLER AVANS HESABI	130.371.-
BANKALAR	40.077.-	SATICILAR	198.830.-
BUĞDAY	238.745.-	MUVAKKAT ALACAKLILAR	240.409.-
KIRMA	19.478.-	BORÇ SENETLERİ	44.651.-
ÇUVAL	31.643.-	VARİS ORTAKLARI C/H	287.951.-
MÜŞTERİLER	266.251.-	ŞÜKRÜ DİLAVER	212.221.-
MUVAKKAT BORÇLULAR	9.741.-	ALİ DİLAVER	17.219.-
ŞÜPHELİ ALACAKLILAR	11.926.-	AHMET DİLAVER	8.252.-
YEDEK MALZEME	6.000.-	AMORTİSMAN	779.119.-
AVANS	9.356.-	SERMAYE	1.000.000.-
TAHVİLÂT	2.000.-		
KAMXON	12.001.-		
DEBİRBAŞ	2.360.240.-		
TOPLAM	<u>3.281.776.-</u>		<u>3.281.776.-</u>

Açıklayıcı notlar:

1- Kâr ve Zarar Hesabı, ortakların cari hesaplarına devredildiğinden bilançoda yer almamıştır.

2- Şüpheli alacaklardan karşılık ayrılmamıştır.

3- Demirbaş hesabında arsalar, binalar, makina, tesis ve malzemeler yer almıştır.

4- Alınan depozitolar uzun vadeliidir.

5- Avanslar kısa vadeliidir. Bu hesaba "verdiğimiz Avanslar" demek daha doğru olur. Zira aldığımız avanslar da olabilir. Nitekim burada alınan avanslarda vardır.

6- Tahvillerle ilgili olarak gelecek dönemde tahsilat ve faiz ödenmesi söz konusu değildir.

7- Muvakkat borçlular hesabı işletmenin esas konusu dışındaki sebepten doğan bir alacaktır. Karıştırmamakta fayda vardır.

TABLO: 15

Palandöken Un Fabrikası 1972 Yılı Bilançosu

KASA	11.632.-	MÜŞTERİLER	155.046.-
EMTİA	18.768.-	MUVAKKAT ALACAKLILAR	327.307.-
BANKALAR	567.727.-	ORTAKLAR CARİ HESABI	494.204.-
KIRMA	3.586.-	ŞÜKRÜ DİLAVER	284.837.-
ÇUVAL	90.266.-	ALİ DİLAVER	127.266.-
MUVAKKAT BORÇLULAR	29.839.-	AHMET DİLAVER	119.492.-
AVANS	19.874.-	AMORTİSMAN	891.481.-
YEDEK MALZEME	10.000.-	SERMAYE	1.000.000.-
KAMYON	40.356.-	BANKALAR	60.-
MÜŞTERİLER	229.123.-		
DEMİRBAŞ	2.378.482.-		
	<u>3.399.657.-</u>		<u>3.399.657.-</u>

Açıklayıcı Notlar:

1- Gerçek şekliyle aldığımız bu bilançoları düzenlerken pasifte gözüken müşteriler hesabını alınan avans olarak anlıyoruz.

2- Burada da kâr ve zarar hesabı ortaklar cari hesabından takip edilmiştir.

3- Avanslar hesabı kısa vadeli. Burada memura satınalacağı buğday için bilahare getireceği fatura ile mahsup edilmek üzere satınalma avansı verilmiştir.

4- Çuvallar kısa vadede alınıp satıldığı için mal kabul edilmiştir.

5- Demirbaşlar hesabında arsalar, binalar, makina ve tesisler yedek malzeme ve kamyon yer almıştır.

6- Kâr ve zarar hesabı ortaklar cari hesabına devredildiğinden sermayede bir değişiklik olmamıştır. İhtiyatta ayrılmamıştır. Her beş yılda bir cari hesap bakiyeleri sermaye hesabına devredilmektedir.

b) Net değer ve likidite esasına göre düzenlenmiş bilanço
(Tablo: 16-18)

TABLO: 16

Palandöken Un Fabrikası 1970 Yılı Bilançosu

<u>AKTİFLER</u>		<u>T.L.</u>
<u>I- DÖNER DEĞERLER :</u>		
1- Kasa		5.722.-
2- Bankalar	66.549.-	
Ödeme Emirleri (-)	<u>64.499.-</u>	
Bankalar Net	2.050.-	2.050.-
3- Müşteriler	41.545.-	
Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)	<u>14.499.-</u>	
Müşteriler Net	27.046.-	27.046.-
4- Stoklar		
a) Mallar	36.980.-	
b) Mamul Mal	15.769.-	
c) Hammadde	<u>207.736.-</u>	
Toplam	260.485.-	
d) İadeler (-)	<u>73.630.-</u>	
Stoklar Net	186.855.-	186.855.-
5- Borçlu Cari Hesaplar		
a) Avanslar	15.250.-	
b) Ortaklar	133.959.-	
c) Tahvilat ^{7/}	<u>2.000.-</u>	
Toplam	151.209.-	
Borçlu Cari Hesap Net		<u>151.209.-</u>
Döner Değerler Toplamı		387.381.-

^{7/} Tahvilat hesabı isme yazılı değildir. Hamiline'dir. Her an el değiş-
tirebilir. Bu bakımdan "sabit değerler" grubunda göstermiyoruz.

II- SABİT DEĞERLER :

6- Maddi Sabit Kıymetler

a) Depozite	1.500.-	
b) Kamyon	12.001.-	
c) Arsalar	65.750.-	
d) Binalar	890.300.-	
e) Makina Debirbaş	1.390.639.-	
f) Yedek Malzeme	<u>150.960.-</u>	
Maddi Sabit Değerler Toplamı	2.511.150.-	
Birikmiş Amortisman (-)	665.009.-	
Maddi Sabit Değerler Toplamı Net		<u>1.846.141.-</u>
Sabit Değerler Toplamı		<u>2.511.150.-</u>
Aktifler Toplamı		2.898.531.-

PASİFLER

T.L.

I- KISA VADELİ BORÇLAR :

1- Banka Kredileri	464.978.-	
Keşideler (+)	<u>50.000.-</u>	
Banka Kredileri Net	514.978.-	514.978.-
2- Borç Senetleri	71.670.-	
Borç Senedi Reeskontu (-)	<u>4.499.-</u>	
Borç Senetleri Net	67.171.-	67.171.-
3- Müşteri Avansları	291.409.-	291.409.-
4- Orman Davası Hesabı	65.695.-	<u>65.695.-</u>
Kısa Vadeli Borçlar Toplamı		893.752.-

II- UZUN VADELİ BORÇLAR :

5- İşletme Sahipleri		
Şükrü Dilaver Hesabı	113.654.-	
Aziz Dilaver Hesabı	168.988.-	
Şaban Dilaver Varisleri	<u>57.128.-</u>	
İşletme Sahipleri Toplam	339.770.-	<u>339.770.-</u>
Uzun Vadeli Borçlar Toplamı		339.770.-

III- ÖZ SERMAYE :

6- Nominal Sermaye	1.000.000.-	
Ödenmemiş Sermaye	<u>60.000.-</u>	
Ödenmiş Sermaye Toplamı	940.000.-	940.000.-
7- İhtiyatlar	30.000.-	
8- Dönem Kârı	34.499.-	
Öz Sermaye Toplamı		<u>1.000.000.-</u>
Pasifler Toplamı		2.898.531.-

TABLO: 17

Palandöken Un Fabrikası 1971 Yılı Bilançosu

<u>AKTİFLER</u>		<u>T.L.</u>
<u>I- DÖNER DEĞERLER :</u>		
1- Kasa		76.387.-
2- Bankalar (net)		40.077.-
3- Müşteriler net		266.251.-
4- Stoklar		
a) Mallar	197.924.-	
b) Hammaddeler	238.745.-	
c) Mamul Maddeler	<u>15.121.-</u>	
Toplam	487.790.-	
Stoklar net		487.790.-
5- Borçlu Cari Hesaplar		
a) Muvakkat Borçlular	9.741.-	
b) Şüpheli Alacaklar	11.926.-	
c) Avanslar	9.356.-	
d) Tahvilat	<u>2.000.-</u>	
Toplam	33.023.-	
Borçlu C/H Net		<u>33.023.-</u>
Döner Değerler Toplamı		903.528.-
<u>II- SABİT DEĞERLER :</u>		
6- Maddi Sabit Kıymetler		
a) Arsalar	65.750.-	
b) Binalara	890.300.-	
c) Makina ve Demirbaşlar	1.404.190.-	
d) Nakil Vasıtası	<u>18.008.-</u>	
Maddi Sabit Kıymetler Toplam	2.378.248.-	
Birlikmiş Amortisman (-)	<u>779.119.-</u>	
Maddi Sabit Kıymetler Net	1.599.129.-	
Sabit Değerler Toplamı		<u>1.599.129.-</u>
Aktifler Toplamı		2.502.657.-

PASİFLER

T.L.

I- KISA VADELİ BORÇLAR :

1- Bankalar (net)	286.576.-
2- Borç Senetleri (net)	44.651.-
3- Müşteri Avansları	130.371.-
4- Muvakkat Alacaklılar	240.409.-
5- Satıcılar	198.830.-

Kısa Vadeli Borçlar Toplamı

900.837.-

II- UZUN VADELİ BORÇLAR :

6- İşletme Sahipleri	
Şükrü Dilaver	231.264.-
Ali Dilaver	32.453.-
Ahmet Dilaver	27.295.-
Varisler	310.802.-

Ortaklar Toplamı

601.814.-

Uzun Vadeli Borçlar Toplamı

601.814.-

III- ÖZ SERMAYE :

Öz Sermaye Toplamı

1.000.000.-

Pasifler Toplamı

2.502.657.-

TABLO: 18

Palandöken Un Fabrikası 1972 Yılı Bilançosu

AKTİFLER

T.L.

I- DÖNER DEĞERLER :

1- Kasa		11.623.-
2- Bankalar		567.727.-
3- Müşteriler		229.123.-
4- Stoklar		
a) Mallar	93.852.-	
b) Mamul Mallar	18.768.-	
Stoklar Net	112.620.-	112.620.-
5- Borçlu Cari Hesaplar		
a) Avanslar	19.874.-	
b) Muvazakat Borçlular	29.839.-	
Borçlu C/H Toplamı	49.713.-	49.713.-
Döner Değerler Toplamı		970.806.-

II- SABİT DEĞERLER :

6- Maddi Sabit Kıymetler

a) Kamyon	40.356.-
b) Yedek Malzeme	10.000.-
c) Makina, Demirbaşlar	1.290.639.-
d) Binalar	867.815.-
e) Arsalar	220.028.-
Maddi Sabit Kıymetler Toplamı	2.428.838.-
Birikmiş Amortisman (-)	891.481.-
Maddi Sabit Kıymetler Toplamı Net	1.537.357.-

Bağlı Değerler Toplamı	1.537.357.-
Aktifler Toplamı	2.508.176.-

PASİFLER

T.L.

I- KISA VADELİ BORÇLAR :

1- Bankalar

60.-

2- Müşteri Avansları

155.046.-

3- Muvakkat Alacaklılar

327.307.-

Kısa Vadeli Borçlar Toplamı

482.413.-

II- UZUN VADELİ BORÇLAR :

4- İşletme Sahipleri

a) Şükrü Dilaver

284.837.-

b) Ali Dilaver

127.266.-

c) Ahmet Dilaver

119.492.-

d) Varisier

494.204.-

İşletme Sahipleri Toplamı

1.025.799.-

Uzun Vadeli Borçlar Toplamı

1.025.799.-

III- ÖZ SERMAYE :

Öz Sermaye Toplamı

1.000.000.-

Pasifler Toplamı

2.508.176.-

2- GELİR TABLOSU

a) Kâr ve Zarar Cetveli

TABLO: 19

Palandöken Un Fabrikası 1970 Yılı Kâr-Zarar Cetveli

Giderler		Gelirler	
Personel Giderleri	95.000.-	Emtia Satış Kârı	753.520.-
Sigorta Giderleri	13.052.-	Faiz Gelirleri	2.032.-
Amortisman	83.222.-	Kirâ Gelirleri	7.000.-
Kırtasiye	3.000.-	Muhtelif İratlar	56.222.-
Isıtma	24.832.-		
Aydınlatma	17.000.-		
Faiz ve Komisyon	16.000.-		
Menkul Değer Satış Zararları	37.000.-		
Toplam	289.106.-		
Kâr ve Zarar	529.668.-		
Genel Toplam	818.774.-		818.774.-

Açıklayıcı Notlar:

1- Personel giderlerinin 55.000 liralık kısmı genel idare giderleriyle, geri kalan kısmı ise satış giderleri ile ilgilidir.

2- Aydınlatma, ısıtma ve amortisman giderlerinin tamamı genel idare giderlerine dahildir.

3- Palandöken Un Fabrikasının 1970 dönemi satışları (net) 6.666.674 lira, satış indirimleri de 149.582 liradır.

4- İş veren sigorta giderlerinin 8.052 lirası genel idare giderleri, 5.000 lirası ise satış giderleriyle ilgili bulunmaktadır.

5- İşletmenin dönem başı emtia stoku 149.582 lira, dönem sonu emtia stoku 186.855 liradır. Dönem içinde 5.950.427 liralık emtia alınmıştır.

Palandöken Un Fabrikası 1971 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli

Giderler		Gelirler	
Personel Giderleri	88.500.-	Emtia Satış Kârı	544.661.-
Sigorta Giderleri	14.000.-	Kira Gelirleri	10.000.-
Amortisman "	80.000.-	Faiz Gelirleri	5.344.-
Kırtasiye "	5.000.-	Muhtelif İratlar	90.657.-
P.T.T. "	1.500.-		
Isıtma "	15.000.-		
Aydınlatma "	14.000.-		
Faiz ve Komisyon	3.000.-		
Toplam	221.000.-		
Kâr ve Zarar	429.662.-		
Genel Toplam	650.662.-		650.662.-

Açıklayıcı notlar:

- 1- Personel giderlerinin 50.000 liralık kısmı genel idare giderleri, 38.500 liralık kısmı da satış giderleri ile ilgilidir.
- 2- Aydınlatma giderleriyle amortisman giderlerinin tamamı genel idare giderlerine dahildir.
- 3- İş veren sigorta giderlerinin 2.195 lirası genel idare giderleriyle geri kalan kısmı ise satış giderleriyle ilgilidir.
- 4- Palandöken Un Fabrikası 1971 dönemi satışları (net) 4.416.573 lira, satış indirimleri de 433.299 liradır.
- 5- Gayrisafi satışlar 4.849.872 liradır.
- 6- İşletmenin dönem başında 433.299 lira ve dönem sonunda 197.924 lira emtia stokuna sahip olduğu ve 1971 dönemi içinde de 3.636.537 liralık emtia satınaldığı tesbit edilmiştir.

TABLO: 21

Palandöken Un Fabrikası 1972 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli

Giderler		Gelirler	
Personel Giderleri	96.000.-	Emtia Satış Kârı	897.688.-
Sigorta Giderleri	15.500.-	Kira Gelirleri	12.000.-
Amortisman	97.210.-	Faiz Gelirleri	7.398.-
Şüpheli Alacaklar	11.926.-	Şüpheli Alacaklar	1.000.-
Kırtasiye	4.200.-	Sigorta Tazminat Kârı	8.926.-
P.T.T.	2.100.-	Muhtelif İratlar	58.054.-
Isıtma	15.000.-		
Aydınlatma	13.500.-		
Faiz ve Komisyon	5.600.-		
Toplam	261.036.-		
Kâr ve Zarar	724.030.-		
Genel Toplam	985.066.-		985.066.-

Açıklayıcı notlar:

- 1- Personel giderlerinin 55.000 liralık kısmı genel idare giderleriyle, geri kalan kısmı ise satış giderleri ile ilgilidir.
- 2- Aydınlatma giderleri ile amortisman giderlerinin tamamı genel idare giderlerine dahildir.
- 3- Sigorta giderlerinin 5.500 lirası genel idare giderleriyle, 10.000 lirası ise satış giderleri ile ilgilidir.
- 4- Palandöken Un Fabrikası 1972 dönemi satışları (net) 5.872,067 lira, satış indirimleri 197.924 lira ve gayrisafi satışlar 6.069,991 liradır.
- 5- İşletmenin dönem başında 197.924 lira ve dönem sonunda ise 18.768 liralık emtia stokuna sahip bulunduğu ve 1972 dönemi içinde de 4.974.379 liralık emtia satınaldığı tesbit edilmiştir.

b) Gelir Tablosu (Tablo: 22-24)

TABLO: 22

1970 YILI GELİR TABLOSU

Gayrisafi Satışlar	6.816.256.-
Satış İndirimleri (-)	149.582.-
Satışlar Net	6.666.674.-
Satılan Malların Maliyeti (-)	5.950.427.-
GAYRİ SAFİ SATIŞ KÂRI	753.520.-
Genel İdare Giderleri (-)	188.106.-
Satış Giderleri (-)	59.223.-
FAALİYET KÂRI	506.191.-
Faaliyet Dışı Gelirler (+)	24.086.-
Toplam Gelirler	539.277.-
Faaliyet Dışı Giderler (-)	609.-
DÖNEM KÂRI	529.668.-

TABLO: 23

1971 YILI GELİR TABLOSU

Gayrisafi Satışlar	4.849.872.-
Satış İndirimleri (-)	433.299.-
Satışlar Net	4.416.573.-
Satılan Malların Maliyeti (-)	3.636.537.-
GAYRİ SAFİ SATIŞ KÂRI	780.036.-
Genel İdare Giderleri (-)	146.195.-
Satış Giderleri (-)	116.921.-
FAALİYET KÂRI	516.920.-
Faaliyet Dışı Gelirler (+)	7.298.-
Toplam Gelirler	524.218.-
Faaliyet Dışı Giderler (-)	94.556.-
DÖNEM KÂRI	429.662.-

TABLO: 24

1972 YILI GELİR TABLOSU

Gayrisafi Satışlar	6.069.991.-
Satış İndirimleri (-)	197.924.-
Satışlar Net	5.872.067.-
Satılan Malların Maliyeti (-)	4.974.379.-
GAYRİ SAFİ SATIŞ KARI	897.688.-
Genel İdare Giderleri (-)	157.710.-
Satış Giderleri	122.495.-
FAALİYET KARI	605.557.-
Faaliyet Dışı Gelirler (+)	131.867.-
Toplam Gelirler	737.424.-
Faaliyet Dışı Giderler (-)	13.394.-
DÖNEM KARI	724.030.-

D- POLAT UN FABRİKASI MALİ TABLOLARI

1- BİLANÇO

a) Gayrisafi Değer ve Karma Esasa Göre Düzenlenmiş
Bilanço

Bu fabrika bilançosunu net değer ve likidite esasına göre düzenlemiştir. Bunun için işletmenin rapor tipi bilançosunu aşağıda aynen veriyoruz. Yalnız bilançoda yer alan mutlak rakamların kuruluşlarını almıyoruz. Bu bakımdan genel yekunlarda küçük farklılıklar olabilir.

b) Net Değer ve Likidite Esasına Göre Düzenlenmiş
Bilanço

TABLO: 25

Polat Un Fabrikası 1970 Yılı Bilançosu^{8/}

<u>AKTİFLER</u>	<u>T.L.</u>
A- <u>CARI HESAPLAR :</u>	4.678.347.-
1- Kasa	38.630.-
2- Bankalar	116.738.-
3- Müşteriler	857.013.-
4- Stoklar	632.862.-
a) Mallar	35.184.-
b) Mamül Madde	112.426.-
c) Hammadde	<u>485.250.-</u>
Toplam	632.862.-
5- Sair Borçlu C/H	2.978.014.-
a) Mübayaaya Avansları	127.000.-
b) İşletme Sahipleri	2.725.862.-
c) Sair Borçlular	<u>125.151.-</u>
Toplam	2,978.014.-
6- Akreditifler	55.090.-
B- <u>SABİT KIYMETLER :</u>	
7- Maddi Sabit Kıymetler	1.538.596.-
a) Arsalar	25.472.-
b) Binalar	432.082.-
c) Tevsî Binalar	199.651.-
d) Makine Tesis ve Demirbaşlar	816.389.-
e) Nakil Vasıtası	<u>65.000.-</u>
Toplamlar	1.538.596.-

8/ Bu bilanço, Polat Un Fabrikasından aynen alınmıştır.

C- SAİR AKTİFLER :

8- Takipteki Borçlular	24.901.-
9- Gelecek Yıla Ait Masraflar	2.299.-
Genel Yekun	<u>6.244.146.-</u>

PASİFLER

T.L.

A- SERMAYE :

1- Ödenmiş Sermaye	50.000.-
--------------------	----------

B- CARİ BORÇLAR :

2- Bankalar	178.762.-
3- Müşteri Avansları	22.582.-
4- Sair Alacaklılar	91.793.-

a) Alacaklılar	82.459.-
----------------	----------

b) Personel Vergileri	9.333.-
-----------------------	---------

Toplam	<u>91.793.-</u>
--------	-----------------

C- UZUN VADELİ BORÇLAR:

5- İşletme Sahipleri	3.965.429.-
----------------------	-------------

D- SAİR PASİFLER :

6- Birikmiş Amortismanlar	788.014.-
---------------------------	-----------

E- KÂR :

7- Bilanço Yılı Kârı	<u>1.147.565.-</u>
----------------------	--------------------

Genel Yekûn	<u>6.244.146.-</u>
-------------	--------------------

TABLO: 26

Polat Un Fabrikası 1971 Yılı Bilançosu

<u>AKTİFLER</u>		<u>T.L.</u>
A- <u>CARİ HESAPLAR</u>		4.788.867.-
1- Kasa		22.589.-
2- Bankalar		9.012.-
3- Müşteriler		961.728.-
4- Stoklar		713.479.-
a) Mallar	52.681.-	
b) İşletme Malzemesi	4.581.-	
c) Mamul Maddeler	290.770.-	
d) Hammaddeler	365.447.-	
Toplam	<u>713.479.-</u>	
5- Sair Borçlu Cari Hesaplar		3.082.059.-
a) Mübayaa Avansları	180.600.-	
b) İşletme Sahipleri	2.822.939.-	
c) Sair Borçlular	78.519.-	
Toplam	<u>3.082.059.-</u>	
B- <u>SABİT KIYMETLER</u>		
6- Maddi Sabit Kıymetler		2.074.385.-
a) Arsalar	25.473.-	
b) Binalar	492.089.-	
c) Tevsî Binalar	383.305.-	
d) Makina Tesis ve Demirbaşlar	837.288.-	
e) Tevsî Makinalar	271.230.-	
f) Nakil Vasıtası	65.000.-	
Toplam	<u>2.074.385.-</u>	

C- SAİR AKTİFLER

7- Takipteki Borçlular	59.684.-
8- Gelecek Yıla Ait Masraflar	161.-
Toplam	6.922.938.-

PASİFLER

T.L.

A- SERMAYE

1- Ödenmiş Sermaye	50.000.-
--------------------	----------

B- CARİ BORÇLAR

2- Bankalar	580.199.-
3- Müşteri Avansları	30.190.-
4- Sair Cari Alacaklılar	88.238.-

a) Alacaklı 77.796.-

b) Personel Vergileri 10.441.-

Toplam 88.238.-

C- UZUN VADELİ BORÇLAR

5- İşletme Sahipleri Ortaklar	4.352.282.-
-------------------------------	-------------

D- SAİR PASİFLER

6- Birikmiş Amortismanlar	830.167.-
---------------------------	-----------

E- KÂR

7- Bilanço Yılı Kârı	991.861.-
----------------------	-----------

Toplam 6.922.938.-

TABLO: 27

Polat Un Fabrikası 1972 Yılı Bilançosu

<u>AKTİFLER</u>	<u>T.L.</u>
A- <u>CARİ HESAPLAR :</u>	4.885.011.-
1- Kasa	69.229.-
2- Bankalar	266.104.-
3- Müşteriler	940.865.-
4- Stoklar	614.419.-
a) Mallar	160.727.-
b) Mamuller	267.964.-
c) Hammaddeler	<u>185.727.-</u>
Toplam	614.419.-
5- Sair Borçlu Cari Hesaplar	2.994.394.-
a) İşletme Sahipleri	
Ortaklar	2.915.875.-
b) Sair Borçlular	<u>78.519.-</u>
Toplam	2.994.394.-
B- <u>SABİT KIYMETLER</u>	
6- Maddi Sabit Kıymetler	2.463.753.-
a) Binalar	933.289.-
b) Makina, Tesis ve Demirbaşlar	1.465.464.-
c) Nakil Vasıtası	<u>65.000.-</u>
Toplam	2.463.753.-
C- <u>SAİR AKTİFLER</u>	
7- Takipteki Borçlular	59.523.-
8- Gelecek Yıla Ait Giderler	<u>17.314.-</u>
Genel Toplam	7.425.606.-

<u>PASİFLER</u>	<u>T.L.</u>
<u>A- SERMAYE</u>	
1- Kayıtlı Sermaye	50.000.-
<u>B- CARİ BORÇLAR</u>	1.255.011.-
2- Müşteri Avansları	410.893.-
3- Resmi Daireler (T.M.O.)	565.000.-
4- Sair Cari Alacaklılar	279.118.-
a) Alacaklılar	260.132.-
b) Personel Vergi ve Sigorta Pirimleri	<u>18.786.-</u>
Toplam	279.118.-
<u>C- UZUN VADELİ BORÇLAR</u>	
5- İşletme Sahipleri Ortaklar	4.640.353.-
<u>D- SAİR PASİFLER</u>	
6- Birikmiş Amortismanlar	927.359.-
<u>E- KÂR:</u>	
7- Bilanço Yılı Kârı	<u>552.881.-</u>
Genel Toplam	<u>7.425.606.-</u>

2- GELİR TABLOSU

a) Kâr ve Zarar Cetveli

TABLO: 28

Polat Un Fabrikası 1970 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli

İMALAT GİDERLERİ	353.572.-	DAHİLİ İMALAT GELİRLERİ	1.470.237.-
GENEL GİDERLER	70.780.-	HARİCİ İMALAT GELİRLERİ	137.490.-
KAMYON GİDERLERİ	26.834.-	SAİR GELİRLER	72.051.-
AMORTİSMANLAR	49.155.-		
SAİR GİDERLER	31.871.-		
KÂR VE ZARAR	1.147.565.-		
	<u>1.679.779.-</u>		<u>1.679.779.-</u>

TABLO: 29

Polat Un Fabrikası 1971 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli

İMALAT GİDERLERİ	437.540.-	DAHİLİ İMALET GELİRLERİ	1.448.149.-
a) Personel Üc.	261.950.-	HARİCİ İMALET GELİRLERİ	162.852.-
b) Elektrik	98.806.-	SAİR GELİRLER	14.288.-
c) Onarım	<u>76.783.-</u>		
TOPLAM	437.540.-		
GENEL GİDERLER	79.221.-		
KAMYON GİDERLERİ	36.786.-		
AMORTİSMANLAR	42.153.-		
SAİR GİDERLER	37.728.-		
KÂR VE ZARAR	999.861.-		
	<u>1.625.290.-</u>		<u>1.625.290.-</u>

TABLO: 30

Polat Un Fabrikası 1972 Yılı Kâr ve Zarar Cetveli

İMALAT GİDERLERİ	538.577.-	İMALAT GELİRLERİ	1.291.574.-
a) Personel Ücreti.	344.853.-		
b) Elektrik Gideri.	134.519.-		
c) Onarım	<u>59.204.-</u>		
Toplam	538.577.-		
GENEL GİDERLER	53.822.-		
KAMYON GİDERLERİ	24.926.-		
AMORTİSMANLAR	97.191.-		
BANKA FAİZLERİ	23.638.-		
SAİR GİDERLER	21.120.-		
KÂR VE ZARAR	552.881.-		
	<u>1.312.159.-</u>		<u>1.312.159.-</u>

b) Gelir Tablosu:

TABLO: 31

1970 YILI GELİR TABLOSU

Satışlar Net	2.020.242.-
Satılan Malın Maliyeti (-)	1.876.019.-
GAYRİ SAFİ SATIŞ KARI	144.223.-
Genel İdare Giderleri (-)	402.727.-
Satış Giderleri (-)	129.485.-
FAALİYET ZARARI	387.989.-
Faaliyet Dışı Gelirler (+)	<u>1.535.556.-</u>
Toplam Gelirler	1.147.567.-
DÖNEM KARI	1.147.567.-

TABLO: 32

1971 YILI GELİR TABLOSU

Satışlar Net	9.607.403.-
Satılan Malların Maliyeti (-)	8.337.597.-
GAYRİ SAFİ SATIŞ KARI	1.269.806.-
Genel İdare Giderleri (-)	479.693.-
Satış Giderleri (-)	153.735.-
FAALİYET KARI	636.378.-
FaaliyetDışı Gelirler (+)	355.483.-
Toplam Gelirler	991.861.-
DÖNEM KARI	991.861.-

TABLO: 33

1972 YILI GELİR TABLOSU

Satışlar Net	8.812.532.-
Satılan Malların Maliyeti (-)	7.498.152.-
GAYRİ SAFİ SATIŞ KARI	1.314.380.-
Genel İdare Giderleri (-)	635.768.-
Satış Giderleri (-)	123.506.-
FAALİYET KARI	555.106.-
Faaliyet Dışı Gelirler	-
Toplam Gelirler	555.106.-
Faaliyet Dışı Giderler (-)	2.225.-
DÖNEM KARI	552.881.-

IV- MALİ ANALİZ TEKNİKLERİNİN UYGULANMASI

A- MUKAYESELİ TABLOLAR

1. GENEL AÇIKLAMA

Mukayeseli tablolar: Bir işletmenin birkaç yıllık malî tablolarını bir araya getirip karşılaştırmak suretiyle, hesap veya hesap gruplarında meydana gelen mutlak ve nisbî değişikliklerin tesbit edilmesi ve yorumlanmasını sağlayan tablolardır. Bir mukayeseli tablo, birkaç yılın malî tablolarını kapsadığından ve inceleme sonucunda meydana gelen değişiklikleri ortaya koyduğundan dinamik bir hüviyete sahiptir. Genellikle bilanço ve gelir tablosu, mukayeseli tablo halinde hazırlanır.

Mukayeseli bilanço analizinde, işletmenin farklı tarihlerde düzenlediği bilançolarda yer alan hesapların yıldan yıla değişmelerini görmek mümkündür. Bilanço hesaplarındaki değişiklikler umumiyetle şu sebeplerden ileri gelebilir:^{1/}

- a) İşletme faaliyetlerinin bir hesap döneminde kâr veya zararla neticelenmesi.
- b) Döner değerlerin mütemadiyen değişmesi.
- c) Yeni sabit kıymetlerin elde edilmesi veya değişikliklere uğraması.
- d) Borçların artması veya eksilmesi.
- e) Sermayenin artması veya eksilmesi.

Bilançolar mukayese edilirken, karşılaştırılacak yıllar bir arada gösterilir. Bilançoda yer alan hesap değişiklikleri yıllar itibarıyla artış veya azalış şeklinde, bu artış veya azalışlar da mutlak ve nisbî olarak ifade edilirler. Karşılaştırma yapılırken,

---

^{1/} Öztin Akgüç, Malî Tablolar Analizi, s.205.

en eski dönem esas alınır. Şayet bu dönem istikrarlı değilse "baz dönem" dediğimiz normal bir dönem kabul edilir. Ele alınan diğer dönemler sırasıyla bunlarla karşılaştırılır.

Mukayeseli gelir tabloları da mukayeseli bilançolarla aynı bölümleri ihtiva ederler. Yani, önce muhtelif dönemlere ait gelir tabloları yan yana getirilir. Daha sonra gelir tablolarında yer alan kalemlerdeki artış ve eksilişler mutlak ve yüzde olarak belirtilir. Bunun için malî tabloların mukayesesi, işletmenin malî durumunun ve faaliyet sonuçlarının ne yönde geliştiğini ortaya koymak bakımından çok faydalıdır. Ayrıca mukayeseli tablolar işletmenin gelecekteki gelişmesi hakkında tahminlerde bulunmak yönünden de faydalıdırlar.

2. AZIZIYE UN FABRİKASI

a) Mukayeseli Bilanço ve Yorumu

TABLO: 1
Aziziye Un Fabrikası Mukayeseli Bilançosu

KALEMLER	31 Aralık (TL)			1970'e göre artış ve azalış			
	1970	1971	1972	Lira		%	
				1971	1972	1971	1972
A- CARİ AKTİFLER							
1- Kasa	221.034.-	453.418.-	457.214.-	232.384.-	236.180.-	105	107
2- Bankalar	-	-	29.-	-	29.-	-	-
3- Alacaklar	130.612.-	301.569.-	257.518.-	170.957.-	126.906.-	130	97
4- Stoklar	595.269.-	471.462.-	552.044.-	(123.807)	(43.807)	(20)	(7)
5- S.Borçlu C/H	168.769.-	125.692.-	133.913.-	(43.077)	(34.856)	(25)	(20)
6- Akreditifler	430.-	-	-	-	-	-	-
7- Avanslar	-	6.685.-	6.096.-	6.685.-	6.096.-	-	-
Cari Ak.Topl.	1.116.114.-	1.358.826.-	1.406.814.-	242.712.-	290.700.-	21	26
B- CARİ BORÇLAR :							
1- Bankalar	32.000.-	500.-	953.-	(31.500)	(31.047)	(98)	(97)
2- Alacaklılar	20.577.-	20.832.-	633.598.-	255.-	61.302.-	1,2	299
Ca. Borç. Topl.	52.577.-	21.332.-	634.551.-	(31.245)	581.974.-	(59)	1108
Döner Sermaye^{2/}	1.063.537.-	1.337.494.-	772.263.-	273.957.-	(291.274)	25	(27)
C- UZ.VA. AKTİFLER							
1- İştirakler	1.000.-	1.000.-	1.000.-	-	-	-	-
2- S.Kıymetler	1.577.912.-	1.582.412.-	2.117.067.-	4.500.-	539.155.-	0,3	34
Birikmiş Amor.	586.084.-	691.315.-	796.546.-	105.231.-	210.462.-	18	35
S.Kıy. (Net)	991.828.-	891.097.-	1.320.521.-	(100.731)	328.693.-	(10)	33
Uz.Va.Ak.Topl.	1.578.912.-	1.583.412.-	2.118.067.-	4.500.-	539.155.-	0,3	34
Döner Sermaye (+)	2.642.499.-	2.920.906.-	2.890.330.-	278.457.-	247.881.-	10	13
D- UZ.VA. BORÇLAR							
1- İğl.Sahipl.	380.430.-	525.194.-	400.000.-	144.764.-	19.570.-	38	5
Uz.Va.Borç Topl.	380.430.-	525.194.-	400.000.-	144.764.-	19.570.-	38	5
Öz Sermaye^{3/}	2.262.019.-	2.395.712.-	2.490.330.-	133.693.-	228.311.-	5	10
E- ÖZ SERMAYE							
1- Ödenmiş Ser.	1.250.000.-	1.250.000.-	1.250.000.-	-	-	-	-
2- Bil.Yı.Kârı	425.934.-	454.396.-	443.785.-	28.462.-	17.851.-	6	4
3- Öz.Ser.Topl.	1.675.934.-	1.704.396.-	1.693.785.-	28.462.-	17.851.-		

^{2/} Döner Sermaye: Cari aktiflerden cari borçların çıkarılmasıyla bulunur.

^{3/} Uzun vadeli aktifler toplamına döner sermayeyi ilâve edip neticeden uzun vadeli borçları çıkarmak suretiyle öz sermayeyi buluruz.

Yorumu:

Tablo 1'de Aziziye Un Fabrikasının mukayeseli tablosu tanzim edilmiştir. Un sanayii koll. şti'nin 1970, 1971 ve 1972 yılları fiilî rakamları alınarak hazırlanan tablonun ilk üç sütununda 1970, 1971 ve 1972 yılı bilançoları diğer sütunlarda ise, 1970 yılına göre artış ve azalışlar mutlak ve nisbî olarak gösterilmiştir. Tablodaki kalemler en çok likitten, en az likite doğru sıralanmış ve cari aktifleri cari borçlar takip etmiştir. Cari aktifler toplamından, cari borçlar çıkartılarak her üç bilanço içinde döner sermaye tesbit edilmiştir. Bunlardan sonra uzun vadeli aktifler gelmektedir. Uzun vadeli aktiflere döner sermaye eklenmekte, bulunan toplamdan uzun vadeli borçlar çıkarılmak suretiyle öz sermaye bulunmaktadır.

Artış ve azalışlar 1970'e göre mutlak ve yüzde olarak bulunduktan sonra, bilanço kalemlerinde yıllar itibariyle meydana gelen değişiklikler değerlendirilir.

Gelir tablosunda yer alan kalemler de aynı şekilde değerlendirilir. Böylece değişikliklerin sebepleri ortaya konularak, bu değişikliklerin işletmenin lehine olup olmadığı tayin edilir.

1- Kasa

1971 döneminde kasada mutlak olarak 232.384.- liralık, nisbî olarak da % 105 lik bir artış vardır. 1972 yılında ise mutlak artış 236.180 lira, nisbî artış % 107 dir. Bilanço kalemleri incelendiği zaman bu artışın kısa vadeli borçların çoğalmasından ve stokların azalmasından ileri geldiği anlaşılır.

2- Alacaklar

Alacaklar hesabında 1971 yılında mutlak olarak 170.957 lira ve 1972 yılında ise 126.906 lira artış olmuştur. Bu artış nisbî olarak 1971 yılında % 105 ve 1972 yılında % 97'dir. Mukayeseli gelir tablosunda görüldüğü gibi bu artışlara satışlarda artma olması ve vadeli satışlar tahsilatının yavaşlaması sebep olmuştur. Satışların artması peşin satışlardan ziyade vadeli satışlarla ilgilidir.

3- Stoklar

Stoklarda 1971 yılında % 20 ve 1972 yılında % 7 gibi bir azalma olmuştur. Bu azalma fiyat ve sürümle ilgili değildir. Zira o yıllarda fiyatlarda bir artış olmamış, mevcut malların sürümü de çok kolaylaşmıştır. Tek sebep hammadde temini güçlüğü ve yatırımın stoklardan ziyade diğer sabit tesislere kaydırılmasıdır. Yine bu yıllarda depolama yapılmadan alınan mallar hemen satılmıştır. Ancak, alacaklar ve satış hacmindeki artışlara nisbetle stokların azalması reel bir azalmanın olmadığını göstermektedir. Bu askeri birliklere yapılan "kıрма" işiyle izah edilmektedir.

4- Sair Borçlu Cari Hesaplar

Bilindiği gibi her işletmenin işletigal konusu dışında bir takım işlemleri ve hesapları vardır. Bu işlemler dolayısıyla bir kısım borçlar ve alacaklar doğabilir. Böylece ortaklar alım ve satım konusu dışındaki çeşitli alacak ve borçlarını işletmeden doğan alacak ve borçları ile karıştırmamak için "Borçlu Cari Hesaplar" adı altında hesap açarlar. Bu hesapta ortakların özel işleri için işletmeden çektikleri kıymetler yer alır. Tablo 1'de görüldüğü gibi 1971 yılında % 20 ve 1972 yılında % 25 oranında bir azalma olmuştur.

5- Cari Aktiflerde Değişiklik

1970 yılına nazaran 1971 ve 1972 yılı inceleme döneminde cari aktiflerde mutlak olarak sırasıyla 242.712 lira ve 290.700 lira artış olmuştur. Nisbî olarak bu artış % 21 ile % 26'dır. Cari aktiflerdeki artış daha ziyade likiditesi yüksek değerler oluşturmaktadır. En önemli fazlalıkta kasada gözükmektedir. Bundan işletmenin plânladığı yatırımları gerçekleştirmek için 1971 yılında nakit biriktirdiği ve bunları 1972 yılındaki sabit değerlerin alınmasında kullandığı anlaşılmaktadır. Cari aktifler artarken cari borçlarda önemli bir azalma olmuştur. Bu durumda işletmenin finansman kaynaklarını, uzun vadeli borçlar ile öz sermayesi teşkil etmektedir. Uzun vadeli borçlanma ve öz sermaye ile finanse edilen işletmeler ise, sağlam bir bünyeye sahiptirler.

6- Cari Borçlarda Değişiklik

İşletmenin kısa vadeli borçları 1971 yılında % 59 nisbetinde bir azalma göstermiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu azalmaya mukabil, cari aktiflerin artması işletmenin lehinedir. Zira işletme sermayesi aynı dönemde % 25 oranında artmıştır. İşletme sermayesinin veya döner sermayenin 1972 yılında % 20 oranında azalması, o devrede büyük miktarda sabit kıymetlerin alınmasıyla izah edilebilir. 1971 yılında ise işletme sermayesinin % 25 arttığı görülür. Bu artış işletmenin hesap döneminde elde ettiği kâr ve ayırdığı amortismanlarla ilgilidir. Ayrıca işletme bu yılda bir miktar sabit değer elden çıkarmıştır.

Un fabrikalarında işletme sermayesi devir hızı oldukça fazladır. Para ile sağlanan değerlerin, işletme faaliyetlerinden geçtikten kısa bir müddet sonra tekrar paraya çevrilmesi, işletme sermayesini verimli kılar. Zaten işletme sermayesi devir hızının fazla olması bu akışı hızlandırır ve kârı artırır. Bu yüzden bu işletmeler elverişli şartlarla mal tedarik etmekte ve satmaktadırlar. Çoğu zaman kredi ile sağlanan mallar kısa zamanda paraya çevrilmekte, iktisadi hayattaki düzensizlikler bunları pek etkilememektedir. Ayrıca, stokların ve alacakların devir hızı işletme sermayesi ihtiyacını oldukça azaltmaktadır. İlk nazarda tabloda görünen, işletme sermayesinin (döner değerler) yetersiz oluşu bazı farklılıklar arz etmekte ise de devir hızlarıyla bütün bunlar normalleşmektedir. Yanısıra elde edilen kârların hepsi işletmede bırakılmayıp, bir kısmı işletme sahiplerine kâr olarak dağıtılacak, bir kısmı da vergi olarak devlete verilecektir. Bilançolar analiz edilirken hesaplanan kurumlar vergisi veya gelir vergisinin kısa vadeli borçlar arasında gösterilmesi gerekirken un fabrikaları böyle bir şey düşünmedikleri için kısa vadeli borçlar az gösterilmiş bulunmaktadır. Bu fabrikalar kâr hissesini nakit olarak kâr hissesi ödemek yerine, ortakların cari hesaplarına transfer etmişlerdir. Böylece dönem kârının diğer bir kısmı sermaye arttırılmasına gitmeyip ortaklar cari hesabına eklenmiştir.

7- Sabit Kıymetler

Sabit kıymetler de, 1971 yılında 4.500 lira ve 1972 yılında ise 539.155 lira gibi önemli bir artış olmuştur. Bu artış nisbî olarak

%0,3 ve % 34 dür. 1972 yılı artışı; işletmenin üretim kapasitesini artırma ve mevcut makina ve tesisatı yeniliyerek verimi yükseltmek için yeniden sabit kıymetler alma şeklinde olmuştur. Sabit kıymetleri net olarak incellerser 1971 yılında % 10'luk bir azalma olduğunu görürüz. Bu azalma ayrılan amortismanlar nedeniyle. 1972 yılındaki sabit kıymetlerin artışına fiyat yükselmelerinin de sebep olduğu anlaşılmaktadır. Satış hacmindeki değişme oranı da bunu göstermektedir.

8- Uzun Vadeli Borçlar

Uzun vadeli borçlarda 1971 yılında % 38 ve 1972 yılında % 5 oranında bir artış olmuştur. Dikkat edilirse 1971 yılında net sabit kıymetlerde % 10 luk bir azalma görülmüştür. Bundan sabit kıymetlerin işletmenin kısa vadeli borçları ve öz sermayesi ile karşılandığı anlaşılmaktadır. Zaten burada işletme sahipleri, uzun vadede işletmeden alacakları görünmektedirler.

9- Öz Sermaye

Öz sermaye, uzun vadeli aktifler toplamına işletme sermayesini (döner sermaye= döner değerler-kısa vadeli borçlar) ilâve edip uzun vadeli borçları çıkarmak suretiyle elde edilir. Tek sahipli işletmelerde bir tek sermaye hesabı vardır. Şahıs şirketlerinde ise her bir ortağın sermayesinin ayrı ayrı gösterilmesi gerekir. Anonim şirketlerin bilançolarında öz sermaye, nominal sermaye, ödenmiş sermaye ve ödenmemiş sermaye hesaplarına rastlanmaktadır. Hal böyle iken bu ortaklıkların bilançolarında tek bir sermaye hesabı geçmektedir. Öz sermaye 1971 yılında 133.693 lira ve 1972 yılında da 228.311 lira artış göstermiştir. Bu artış işletmenin sağlan bir malî bünyeye sahip olduğunu gösterir. Bu analizlere dayanarak malî analizin dört amacı ile ilgili olarak şu sonuçlara varabiliriz:

1- Likidite açısından: Cari aktiflerin uzun vadeli kaynaklarla beslenmesine lüzum yoktur.

2- Verimlilik açısından: Maddi sabit değerlerin gayrisafi ve net değerleri üzerinde işletme ile özel görüşmeler yaparak durmak gerekir. Ayrıca alacaklar ve stokların üzerinde de önemle durulmalıdır.

3- Malî açıdan: Hem işletme sermayesi ve hem de uzun vadeli borçlar artırılmalıdır.

4- Kârlılık açısından: İşletme 1971 yılında 1970 ve 1972 yılına nazaran daha kârlı bir durumdadır.

Daha önce bilanço ve gelir tablosu analizinin birbirini tamamladığından bahsedilmişti. İşletme hakkında tam bir görüşe sahip olabilmek için gelir tablosunun da incelenmesini ve ulaşılan sonuçların diğer malî analiz teknikleriyle de desteklenmesini sağlamak gerekmektedir.

b) Mukayeseli Gelir Tablosu ve Yorumu

TABLO: 2

Aziziye Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu

GELİR TABLISU KALEMLERİ	31 Aralık			1970'e göre artış ve azalış			
				T.L.		%	
	1970	1971	1972	1971	1972	1971	1972
Net Sat.Hasılatı	5.418.227	6.312.001	7.433.903	893.774	2.015.676	16	37
Sat.Mal.Mal (-)	4.452.944	5.267.143	6.353.765	814.199	1.900.821	18	42
Brüt Sat.Kârı ^{4/}	965.283	1.044.858	1.080.138	79.575	114.855	8	11
Top.Faa.Giderl.(-)	591.731	654.636	650.915	62.905	59.184	10,6	10
G.İda.Giderleri	473.385	523.708	520.732	50.323	47.347	10,6	10
Satış Giderleri	118.346	130.928	130.183	12.582	11.837	10,6	10
Faaliyet Kârı	373.552	390.222	429.223	16.670	55.671	4	15
Faa.Dışı Gelir(+)	52.383	92.033	37.220	39.650	(12.733)	75	(24)
Toplam Gelirler	425.935	482.255	466.443	56.320	40.508	13	9
Faa.Dışı Giderler	-	19.956	22.658	19.956	22.658	-	-
Dönem Kârı	425.935	454.396	443.785	28.461	17.850	6	4

^{4/} Mukayese edilen yıl negatif veya sıfır olunca, diğer yılların artış veya azalışları mutlak olarak gösterildiği halde % de olarak gösterilmez.

Mukayeseli tablo analiz tekniğine göre Aziziye Un Fabrikasının 1970-1972 yılı faaliyet dönemlerine ait sonuçların yorumu: Yukarıda belirtilen satış kârı, faaliyet kârı ve dönem kârı bölümleri itibariyle yorumda bulunmak gerekmektedir. Esasen eldeki dökümanlarla fazla teferruat-a girmekte imkânsızdır.

Brüt satış kârı, 1971 yılında mutlak olarak 79.575 lira artarken 1972 yılında 114.855 lira artmıştır. Aynı dönemde net satış hasılatıda % 16 ile % 37 arasında artış göstermiştir. Satış hacmi ile birlikte işletmenin kârınının da artması lehte bir durumdur. Burada satılan mal maliyetinin satışlarla olan ilişkisini belirtmek gerekir. Tabloda görüldüğü gibi satılan mal maliyeti net satış hasılatına göre bir yükseliş arz etmektedir. Bu ise normaldir.

Faaliyet kârı, 1970'e nazaran 1971 yılında % 4 ve 1972 yılında % 15 olarak artmıştır. Bu artış net satış hasılatı ile ilgilidir. Satış hasılatının artması işletmelerin üzerinde titizlikle durdukları bir konudur. Mezkûr fabrika, satış hacmini geliştirmek için 1972 yılında eski makina ve tesislerini % 70 oranında değiştirmiş, yerine yenilerini koymuştur. Zaten sanayinin bu kolu gittikçe gelişmeye ve genişlemeye çok müsaittir. Zira, köylerden şehire doğru akan insan seli fırınların fazla ekme satmasını ve fazla un istihsalini teşvik etmektedir. Gerek satış giderleri ve gerekse genel idare giderleri faaliyet kârı ile ilgilidirler. Satış hacmi artarken satış giderlerindeki artması normaldir. Ancak bu artışın satış hacmine oranla daha az olması gerekir. Nitekim tablodaki satış giderlerinin artışı % 10,6 ile % 10 arasındadır. Ve bu artış satış hacmine oranla düşük bir seviyededir.

Genel idare giderleri, satış giderlerinde olduğu gibi satış hacmine bağlı değildir. Ancak satış giderlerine paralel olarak artması faaliyet kârınının azalmasına sebep olmuştur. İşletme 1971 yılında yetersiz, 1972 yılında ise yeterli faaliyet sonuçlarına ulaşmıştır. Faaliyet dışı gelirler ve faaliyet dışı giderler bu işletme için pek önemli değildir.

Dönem kârı bölümünde, 1971 yılında % 6 ve 1972 yılında ise % 40 artış olmuştur. Bu artışlar, faaliyet kârının artmasıyla ilgilidir. Yanı sıra 1971 yılında az da olsa faaliyet dışı gelirler dönem kârını müsbet yönde etkilerken, 1972 yılında menfi yönde etkilemiştir. Ayrıca, faaliyet dışı giderlerde menfi yönde etkili olmuşlardır.

Gelir tablosunun analizinde gözönünde tutulması gereken daha birçok hususlar vardır. Bunlardan kısada olsa üzerinde durulması gereken önemli noktalar şunlardır^{5/}.

- 1- Satış hacmindeki gelişme
- 2- Satışlarla satılan mal maliyeti arasındaki ilişki
- 3- Satışlarla satış giderleri arasındaki ilişki
- 4- Satışlarla genel idare giderleri arasındaki ilişki
- 5- İşletmenin esas faaliyetinden doğmayan gelir ve giderler ilişkisi
- 6- İşletme kârının istikrarı

Ele alınan üç yıllık devrede yukarıki beş madde üzerinde ip uçları elde edilmiştir. Ancak tabloda yer alan kalemlerde geçen yıllara kıyasla artış veya azalışların tesbiti, reşyoların hesaplanması, trend yüzdelerinin gösterilmesi ve gelir tablosunda yer alan kalemlerdeki değişiklik sebeplerinin derinleştirilmesi gerekir. Bu ise en aşağı 8-10 yıllık verilere bağlıdır. Özellikle Aziziye Un Fabrikasından elde ettiğimiz 9 yıllık net kâr kalemleriyle işletme kârının istikrarını sıhatli bir şekilde kontrol etmek kabil olacaktır. Diğer işletmelerde bu ancak kâr oranı yoluyla bulunacaktır.

Bir işletmenin kârının istikrarlı olup olmadığını tayinde basit

ve çok kullanılan diğer bir metod da $\frac{\text{Kâr}}{\text{Öz Sermaye}}$ oranıdır. Şöyleki:

---

^{5/} Öztin Akgüç, Malî Tablolar Analizi, s.279-290.

$$\frac{1970 \text{ yılı dönem kârı}}{1970 \text{ yılı öz sermaye}} = \frac{425.935.-}{1.250.000.-} = \% 34$$

$$1970 \text{ yılı öz sermaye} \quad 1.250.000.-$$

$$\frac{1971 \text{ yılı dönem kârı}}{1971 \text{ yılı öz sermaye}} = \frac{454.396.-}{1.250.000.-} = \% 36$$

$$1971 \text{ yılı öz sermaye} \quad 1.250.000.-$$

$$\frac{1972 \text{ yılı dönem kârı}}{1972 \text{ yılı öz sermaye}} = \frac{443.785.-}{1.250.000.-} = \% 35$$

$$1972 \text{ yılı öz sermaye} \quad 1.250.000.-$$

Görüldüğü gibi zaruri maddeler istihsal eden ve zaruri maddelerin alım ve satımını yapan işletmelerin gelirleri diğer işletmelere kıyasla çok daha istikrarlıdır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; genel ve mukayeseli tablo analiz tekniğine göre işletmenin durumunun iyi olduğu anlaşılır. Aziziye Un Fabrikası hakkında bu analize dayanılarak kesin sonuçlara ulaşmadan önce bu değerlemeyi diğer analiz teknikleri ile de isbatlamak ve mezkûr işletmenin ilgili sanayii içindeki ve rakip işletmeler karşısındaki durumunu da tesbit etmek gerekir.

3- PALANDÖKEN UN FABRİKASI

a) Mukayeseli Bilanço ve Yorumu

Palandöken Un Fabrikasının üç döneme ait karma esasa göre düzenlediği bilançolarını modern şekle sokmak ve böylece fabrikanın faaliyet sonuçlarını ve malî durumunu açığa kavuşturmak için aşağıdaki mukayeseli tablo (Tablo: 3) tanzim edildi. Bilanço ve kâr zarar tablosu işletmenin malî durumunu ve faaliyet sonuçlarını göstermekte ise de, meydana gelen değişiklikleri ve gelişme trendlerini göstermemektedir. Bu bakımdan gerekli değerlemeler için mukayeseli tablolar şarttır. Zira, işletmenin hangi yönde gelişmekte olduğu ve gelecekteki durumunun ne olacağı hakkında fikir veren dinamik bir analiz gerekir. Ayrıca, tablolarda yer alan kalemlerin yıllar olarak artış ve eksilişleri göstermesi de çok iyi bir değerlemeye imkân verir. Bilançolar mukayese edilirken istenen tarihlerdeki bilançolar birlikte gösterilir. Bilanço kalemlerindeki artış veya eksilişler hem mutlak hem de nisbî olarak ifade edilirler.

Yüzde değişiklikler $\frac{\text{Mutlak değişiklik}}{\text{Baz Yılı}} \times 100$

Formülü ile tesbit edilir.

TABLO: 3

Palandöken Un Fabrikası Mukayeseli Bilançosu

KALEMLER	31 Aralık			1970'e göre artış ve azalışlar			
	1970	1971	1972	Lira		%	
A- AKTİFLER							
A- CARİ AKTİFLER :							
1- Kasa	5.722	76.387	11.623	70.665	5.900	1235	103
2- Bankalar	2.050	40.077	567.727	38.027	565.677	1855	27594
3- Müşteriler	41.545	266.251	229.123	224.706	187.578	540	451
4- Stoklar Net	186.855	487.790	112.620	300.935	(74.235)	161	(31)
5- Borçlu C/H	151.209	33.023	49.713	(118.186)	(101.496)	(78)	(67)
Toplam Cari Aktifler	387.381	903.528	970.806	516.147	583.424	133	150
B- UZUN VA. AKTİFLER							
6- Sabit Kıy.	2.511.150	2.378.248	2.428.838	(132.902)	(82.312)	(5,2)	(3,2)
Birikmiş Amor(-)	665.009	779.119	891.481	114.110	226.472	17	34
Sabit Kıy.Net	1.846.141	1.599.129	1.537.359	(247.012)	(308.882)	(13)	(16,8)
Toplam Aktifler	2.898.531	3.281.776	3.399.644	383.245	501.113	13	17
C- PASİFLER							
C- KIS. VA. BORÇLAR							
UZ. VA. BORÇLAR	339.770	601.814	1.025.799	262.044	686.029	77	20
ÖZ SERMAYE	1.000.000	1.175.000	1.250.000	175.000	250.000	17,5	25

Palandöken Un Fabrikası mukayeseli bilanço ve yorumu:

1971 de cari aktifler mutlak olarak 516.747 lira, kısa vadeli borçlar ise 7.085 lira artmıştır. Her ikisindeki nisbî artış birbirlerini tutmaktadır. İşletmenin likidite durumunda önemli bir iyileşme görülmektedir. Cari aktiflerde en fazla artış bankalar hesabında olmuştur. 1970 yılına nazaran % 1855 oranındaki bu artış mutlak olarak 38.027 liraya eşittir. Bu artışın 1970 yılındaki bankalar hesabının 2.050 gibi çok küçük bir rakamdan ileri geldiği ayrıca satış hacmi, tahsilat ve ortakların cari hesaplarıyla ilişkisi olduğundandır. Ancak bunlar kesin olarak belirlenmemiştir.

Döner değerlerdeki ikinci önemli artış stoklarda görülmektedir. 1970 yılına nazaran % 161 oranındaki bu artış mutlak olarak 300.935 liraya eşittir. Bu artış satış fiyatlarında görülen % 1-2 oranındaki yükselme ile satış miktarlarındaki fazlalıktan ileri gelmektedir. Diğer tarafta cari aktiflerdeki artışların üçüncüsü müşteriler hesabında görülmektedir. Bu artış satış hacmindeki artışlarla ilgilidir. Yanısıra işletme bu yıldan itibaren satış şartlarında bazı değişiklikler yapmıştır. Çevrenin mahdut imkanları artışların tamamen peşin olarak yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu bakımdan firmamız kredili satışlara başlamıştır. Bundan sonraki yıllarda alacakların tahsilinde güçlükler doğmuştur. Döner değerler grubundaki borçlu cari hesaplarda azalma görülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi ortaklar cari hesabı buradaki en önemli faktördür. Zira dönem kârları ve ortakların işletmeye olan özel emeleleri bu hesapta toplanmaktadır. Görüldüğü gibi dönem kârı bilançolarında görülmemektedir. Ancak gelir tablolarına bakılınca 1971 yılında dönem kârının çok arttığı görülür. Bu artış stok fazlalığının faaliyet hacmindeki artışla ilgili olabileceğini gösterir. Buna rağmen dönem kârının teşekkülünde daimi, geçici veya olağanüstü faaliyetlerin rolü tam olarak bilinmediğinden kesin bir sonuca varmak mümkün değildir.

Uzun vadeli aktiflerde % 5 oranında bir azalış mevcuttur. Ve bu azalış mutlak olarak 132.902 liraya eşittir. Bu sabit kıymetlerde görülen azalışla ilgilidir.

Uzun vadeli borçlarda mutlak olarak 262.044 lira ve nisbî olarak % 77 oranında bir artış vardır. Bu artış sabit kıymetlerdeki azalışa

ters düşmektedir. Zira sabit kıymetlerdeki artışa mukabil teşebbüsün uzun vadeli borçlarının artması gerekir. Normal olan uzun vadeli borçların sabit kıymetlere bağlanmasıdır. Buradan öz kaynakların faal bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan 1972 de cari aktifler mutlak olarak 583.424 lira artmış, buna karşılık kısa vadeli borçlar ise 411.339 lira azalmıştır. Cari aktiflerde nisbî olarak % 150 artış olurken kısa vadeli borçlarda % 46 azalma olmuştur. 1971 yılında iyileşen likidite durumu bu yıllı da etkilemiştir. 1972 yılında da en fazla artış bankalarda görülmektedir. 1970 yılına nazaran % 27594 oranındaki bu artış mutlak olarak 565.677 liraya eşittir. Bu artışın bilhassa satışlarla ilgisi vardır. İnceleme döneminde stoklarda azalma görülmektedir. 1970 yılına nazaran % 31 oranındaki bu azalış mutlak olarak 74.235 liradır. Bu azalışa fabrikanın revizyon müddetinin uzunluğu sebep olmuştur. Yanısıra cari aktiflerdeki alacaklarda artış husule gelmiştir. Bu artışın bir kısmının alacakların tahsilindeki güçlüklerden meydana geldiği anlaşılmıştır. Cari aktifler grubunda borçlu cari hesaplarda azalma olmuştur. Bunun sebepleri ortaklar cari hesabı dışında da araştırılmalıdır. Böylece cari aktiflerdeki artış, nakit ve alacaklardaki yükselmenin neticesidir. 1972 yılında fazla miktarda nakit biriktirme yoluna gidilmiştir. Halbuki aynı yılın ortalarında Erzurum ve civarında kuraklık olmuştur. Bu gibi hallerde nakitlerin stoklara bağlanması gerekir.

Dönem kârının bilançolarda yer almadığından bahsetmiştik. Gelir tablolarında bu kâr 724.030 lira olarak görülmektedir. Burada dönem kârının teşekkülünde arızî ve olağanüstü faaliyetlerin rolü tam olarak bilinmediğinden kesin bir şey söylemek imkansızdır. Diğer yandan uzun vadeli aktiflerde % 3,2 oranında azalış mevcuttur. Burada uzun vadeli yatırımların bir kısmı nakte çevrilmiştir.

Uzun vadeli borçlarda mutlak olarak 686.029 lira, nisbî olarak da % 201 oranında önemli bir artış vardır. Bu artış işletmeden alacaklı olan işletme sahiplerinin yakın akrabaları ve varisleri hesaplarından ileri gelmektedir. Ortaklar kâr hisselerini işletmeden çekmediklerinden alacaklı olarak görünmüşlerdir. Böylece işletme uzun vadeli borçları için kuşku duymamaktadır.

Bu yorumlarda Pölat Un Fabrikası için şu sonuçlara varılabilir:

1- Likidite bakımından: Döner değerlerin hemen hepsi kısa ve uzun vadeli kaynaklarla finanse edilmelidir.

2- Verimlilik açısından: Sabit kıymetlerin gayrisafi ve net değerleri üzerinde durmak gerekmektedir.

3- Mali bakımdan: Öz sermaye artırılmalıdır.

4- Kârlılık açısından: İşletme 1970'e nazaran 1971 yılında yaklaşık olarak % 90 ve 1972 yılında % 80 oranında daha kârlı bir durumdadır. Bu artışta diğer faaliyetlerin etkisi çoktur. Nitekim bu yıllarda fabrikalar askeri birlikler ve köyler için fazlaca "kıрма" yapmıştır. İlerde uygulayacağımız diğer malî analiz teknikleri mezkûr konuları destekleyerek daha kesin sonuçların elde edilmesini sağlayacaktır.

b) Mukayeseli Gelir Tablosu ve Yorumu

Belli bir dönem sonunda, bilanço ile beraber yapılan bu tablo, işletmenin bir yıllık faaliyet sonucunu gösterir. Hesap tipi veya dar kapsamlı olarak tanzim edilmiş bulunan cetvel, analiz için çok kademeli rapor tipi haline getirildi. Bu tablo, özellikleri bakımından daha önce tanzim edilen bilançolar gibidir. Ve bir önceki döneme nazaran meydana gelen değişikliklerden oluşur. Tablo işletmenin asil faaliyetleri ile diğer faaliyetlerinden dolayı meydana gelen gelir ve gider kalemlerini kapsar. Artış veya azalışlar 1970 yılına göredir. Artış veya azalışları yüzde olarak tesbit etmek için mutlak değişmeler 1970 yılındaki mutlak rakama bölmek ve neticeyi 100 ile çarpmak gerekir. Yani,

$$\text{Yüzde Değişikliği} = \frac{\text{Mutlak Değişme}}{1970 \text{ Mutlak Rakamı}} \times 100$$

TABLO: 4

Palandöken Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu

KALEMLER	31 Aralık T.L.		Artış veya Azalış				
			T.L.		%		
	1970	1971	1972	1971	1972	1971	1972
Gayrisafi satışlar	6.816.256	4.849.872	6.069.991	(1.966.384)	(745.265)	(29)	(11)
Satış İndirimi (-)	149.582	433.299	197.924	283.717	48.342	1980	32
Satışlar Net	6.666.674	4.416.573	5.872.067	(2.250.101)	(794.607)	(30)	(11)
Net Mal Maliyeti	5.950.427	3.636.537	4.974.379	(2.313.890)	(976.048)	(39)	(16)
Gayrisafi Sa.Kârı	753.520	544.661	897.688	(208.859)	144.168	(26)	19
İdare Giderleri	188.106	146.195	157.710	(41.911)	(30.396)	(22)	(16)
Satış Giderleri	59.223	116.921	122.495	57.698	63.272	97	106
Toplam F.Giderleri	247.329	263.116	292.131	15.787	44.802	6	18
Net Maliyet Kârı	506.191	281.545	605.557	(224.646)	99.366	(44)	19
Dışı Gelirler	24.086	242.673	131.867	218.587	107.781	90	44
Toplam Gelirler	530.277	524.218	737.424	(6.059)	207.147	(1)	39
Dışı Giderler	609	94.556	13.394	93.947	12.785	154	21
Net Dönem Kârı	529.668	429.662	724.030	(100.006)	194.462	(19)	36

Palandöken Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu Yorumu

Mukayeseli tablolar analiz tekniğine göre Palandöken Un Fabrikasının 1970, 1971 ve 1972 yılı faaliyet dönemlerine ait sonuçlarını değerlendirmek için önce 1971 dönemindeki % 19 azalış ile 1972 dönemindeki % 36 artışı değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme gayrisafi satış kârını, faaliyet kârını ve net dönem kârı kapsar. Tabloda görülen dönem kârı içinde kurumlar vergisi ayrılmıştır. Kurumlar vergisi düştükten sonra net kâr bulunur. 1970 yılı, 1971 ve 1972 yıllarına nazaran daha kârlıdır. Satış hacmi de bu yıllardan daha yüksektir. Ayrıca bu yılda fiyatlar geçmiş yıllardan yüksek olup, satış indirimleri ise, diğer yıllara nazaran düşüktür. Diğer taraftan satılan malların maliyeti de, satış miktarına nazaran nokсандır. Bu haller gayrisafi net dönem kârının artmasında önemli rol oynamıştır.

1971 yılında gayrisafi faaliyet karında % 26 azalış olmuştur.

Bu azalış şu nedenlere bağlanabilir.

1- Bu yılda ortaklardan biri ölmüş ve fabrika beş ay çalışmamıştır. Varisler hesaplara el koymuştur.

2- Satış hacminde 4 nolu Tablodaki görüldüğü gibi büyük düşme olmuştur. Satış fiyatlarında hiçbir değişiklik olmamıştır.

3- Fabrikanın revizyon müddeti uzadığı için satılan mallar maliyeti, satış hasılatına nazaran daha yüksek bir oranda yükselmiştir.

4- Yine Tablo 4'de görüldüğü gibi satış indirimlerinin yüksek oluşu gayrisafi kârın azalmasında büyük rol oynamıştır.

Yukarıda belirtilen gayri safi satış kârı, faaliyet kârı ve net kârdan şimdi ikinci olarak faaliyet kârı üzerinde durulacaktır. Birinci bölümün müsbet olmasının bu bölümü etkileyeceği tabiidir. Fakat burada birinci bölümün müsbet bir etkisi olamamıştır. Faaliyet kârı bu dönemde mutlak olarak 224.646 lira, nisbî olarak ise % 44 oranında azalmış bulunmaktadır. Bu azalışın üç ana sebebi vardır.

1- Palandöken Un Fabrikası Kollektif Şirket olarak kurulduğu ve yalnız beş ortak tarafından yürütüldüğü için bir ölüm hadisesi bu fabrikayı etkilemiştir.

2- Gayrisafi satış kârı bir önceki döneme nazaran önemli oranda azalmıştır.

3- Faaliyet giderleri satış hasılatına nazaran daha fazla oranda artmıştır.

Üçüncü olarak net kâr üzerinde durulacaktır. Bu safhada mutlak olarak 100.006 lira, nisbî olarak ise % 19 oranında bir azalma olmuştur. Bunun nedenlerini de şöyle sıralamak gerekir:

1- Faaliyet kârının bir önceki döneme nazaran yüksek oranda azalmış olması

2- Faaliyet dışı gelirleri bu azalışı menfi yönde etkilemesi

3- Faaliyet dışı giderlerin bu azalışı müsbet yönde etkilemesi

Dönem kârınının 1972 yılındaki seyri ise şu şekildedir:

a) Gayrisafi satış kârında % 19 oranında artış vardır. Bu artış şu nedenlere bağlanabilir:

1- Bir önceki döneme nazaran satış hacminde artış olması

2- Satış indirimleri önemli miktarda azalması

3- Satılan malların maliyeti, satış hasılatına nazaran düşük

bir yüzde göstermesi

b) Faaliyet kârında % 19 oranında artış olmuştur. Bunun sebebi bir önceki döneme nazaran gayri safi satış kârında meydana gelen önemli orandaki artıştır.

c) Dönem kârında % 36 oranında artış olmuştur. Bu artışın sebepleri şöyle sıralanabilir:

1- Faaliyet kârınının bir önceki döneme nazaran yüksek oranda

artması

2- Faaliyet dışı gelirler artışında bir miktar azalma olması

3- Faaliyet dışı giderlerin ise bu artışı müsbet yönde etkilemesi

Böylece elde edilen malumatlara ilaveten kümülatif miktar ve

yıllık ortalamayı gösterecek yeni bir tablo daha tanzim etmek suretiyle

sonucu daha emniyetli kılmak mümkündür. Burada gaye incelenen yılların or-

talama miktardan sapma gösterip göstermediği ile söz konusu değişiklikle-

re sebep olan faktörleri tesbit etmektir. Palandöken Un Fabrikasının

mukayeseli gelir tablosunda 1970, 1971, 1972 yıllarına ait verilerin kü-

mülatif ve yıllık ortalama miktarlarına bakıldığında gayrisafi satışla-

rın yıllık ortalamaya göre 1970 ve 1972 yıllarında artış, 1971 yılında

ise azalış gösterdiği anlaşılır. Diğer taraftan indirimler 1970 ve 1972

yılında yıllık ortalamaya göre azalış, 1971 yılında ise fazlalık arz-

mektedir v.s...

TABLO: 5

KALEMLER	1970	1971	1972	Kümülatif Miktar	Yıllık Orta lama Miktar
Gayri safi satışlar	6.816.256	4.849.872	6.069.991	17.736.119	5.912.039
Satış İndirimleri(-)	149.582	433.299	197.924	780.805	260.270
Satışlar Net	6.666.674	4.416.573	5.872.067	16.955.314	5.651.771
Sat.Mal.Mali(-)	5.950.427	3.636.537	4.974.379	14.561.343	4.853.781
Gayri Saf.Sat.Kârı	753.520	544.661	897.688	2.195.869	731.956
G.İdare Masrafları	188.106	146.195	157.710	492.011	164.003
Satış Masrafları	59.223	116.921	122.495	298.639	99.546
Faa.Masrafları Top(-)	247.329	263.116	292.131	802.576	270.000
Faaliyet Kârı	506.191	281.545	605.557	1.393.293	464.431
Diğer Gelirler (+)	24.086	242.673	131.867	398.446	132.812
Toplam Gelirler	530.277	524.218	737.424	1.791.919	597.306
Diğer Giderler (-)	609	94.556	13.394	108.559	36.189
Dönem Kârı	529.668	429.662	724.030	1.683.360	561.120
Kurumlar Vergisi(-)	95.400	76.172	129.200	300.772	100.257
Net Kâr	434.268	353.490	594.830	1.382.588	460.862

Genel Bir Değerleme:

Mukayeseli tablo analiz tekniğine göre Palandöken Un Fabrikası 1971 yılı hariç diğer iki yılda vasat durumdadır. 1971 yılı üzerinde ayrıca durmak lazımdır. Palandöken Un Fabrikası hakkında bu analize dayanılarak kesin sonuçlara gitmeden önce bu değerlemeyi diğer analiz teknikleriyle de isbatlamak ve Fabrikanın aynı daldaki rakip işletmeler karşısındaki durumu da ortaya koymak gerekir.

b₁) İşletme Kârının İstikrarlı Olup Olmadığının Tayini (Kâr Oranı Yoluyla Tayin)

Bir işletmenin kârının istikrarlı olup olmadığının tayininde kullanılan metodlar şunlardır.

- a) Kâr oranı yoluyla tayin
- b) Regresyon doğrusuyla tayin

Fabrikalardan yıllar itibariyle kafi miktarda döküman sağlanamadığından, regresyon doğrusu ile tayin metodunu kullanmak mümkün olmamıştır. Ancak, kâr oranı yoluyla tayini her üç işletme için de tatbik etmek kabildir.

Kâr Oranı Yoluyla Tayin :

$$\frac{1970 \text{ Yılı Dönem Kârı}}{1970 \text{ Yılı Öz Sermaye}} = \frac{529.668.-}{1.000.000.-} = \% 53$$

$$1970 \text{ Yılı Öz Sermaye} \quad 1.000.000.-$$

$$\frac{1971 \text{ Yılı Dönem Kârı}}{1971 \text{ Yılı Öz Sermaye}} = \frac{429.662.-}{1.000.000.-} = \% 43$$

$$1971 \text{ Yılı Öz Sermaye} \quad 1.000.000.-$$

$$\frac{1972 \text{ Yılı Dönem Kârı}}{1972 \text{ Yılı Öz Sermaye}} = \frac{724.030.-}{1.000.000.-} = \% 72$$

$$1972 \text{ Yılı Öz Sermaye} \quad 1.000.000.-$$

Bu oranlarda büyük farklılıklar görüldüğünden işletme gelirinin istikrarlı olduğu kabul edilemez.

4- POLAT UN FABRİKASI

- a) Mukayeseli Bilanço ve Yorumu

TABLO: 6

Polat Un Fabrikası A.Ş. Mukayeseli Bilançosu

KALEMLER	31 Aralık T.L.			1970'e göre artış veya azalış			
	1970	1971	1972	Lira		%	
				1971	1972	1971	1972
CARİ AKTİFLER :							
1- Kasa	38630	22589	69229	(160041)	30599	(44)	79
2- Bankalar	116738	9012	266104	(107726)	149366	(92)	127
3- Müsteriler	41545	961728	940865	920183	899320	2215	2174
4- Stoklar	632862	713479	614419	80617	(18443)	12	(3)
5- S.Borçlu C/H	2978014	3082059	2994394	104045	16380	4	06
6- Akreditifler	55090						
Cari Aktifler Toplamı	4678347	4788867	4885011	110520	206664	2	4
CARİ BORÇLAR :							
1- Bankalar	178762	580199	565000	401437	386328	224	216
2- Müşteri Avansları	22582	30190	410893	7608	388311	33	1720
3- S.Alecaıklılar	91793	88238	279118	(3555)	187325	(3)	204
Cari Borçlar Toplamı	293137	698627	1255011	405490	961874	138	328
Döner Sermaye	4385210	4090240	3630000	(294970)	(755210)	(6)	(17)
UZ.VA.AKTİFLER :							
1- Sabit Kıymetler	1538596	2074385	2463753	535789	925157	34	60
2- Amortismanlar(-)	788014	830167	927359	42153	139345	5	17
Sabit Kıymetler (Net)	750582	1244218	1536394	493636	785812	65	104
2- Takipteki Borç.	24901	59684	59523	34783	34622	139	138
3- Gelecek Yıla ait G.	2299	161	17314	(2138)	15015	93	652
UZ.Va.Aktifler Toplamı	777782	1304063	161323	526281	835449	67	107
Ser Sermaye (+)							
Aktif Toplamı	5162992	5394303	5243231	231311	80239	4	1
UZ.VA.BORÇLAR :							
1- İşletme Sahipleri	3965429	4352282	4640353	386353	674924	9	17
UZ.Va.Borçlar Toplamı	3965429	4352282	4640353	386853	674924	9	17
SERMAYE	1197565	1041869	602881	(155705)	(594684)	(13)	(49)
UZ SERMAYE:							
1- Odenmiş Sermaye	50000	50000	50000	-	-	-	-
2- Bilanço Yılı Kârı	1147565	991861	552881	(155704)	(594684)	(13)	(51)
SERMAYE TOPLAM	1197565	1041861	602881	(155704)	(594684)	(13)	(51)

Polat Un Fabrikası Mukayeseli Bilançosu Yorumu:

Polat Un Fabrikası mukayeseli bilançosu şöyle değerlendirilebilir:

1- 1971 yılında cari aktifler mutlak olarak 110.520 lira 1972 yılında ise 206.664 lira artmıştır. Her iki yıla ait nisbi artışlar 1971 de % 2, 1972 de % 4'dür. Diğer taraftan, cari borçlar 1971 yılında mutlak olarak 405.490 lira 1972 yılında ise 961.874 lira artmıştır. Buna göre nisbî artış 1971 yılında % 138, 1972 yılında ise % 328 olmuştur. Her iki yıla ait artış nisbetleri birbirine yakın olsaydı işletmenin likidite durumunun iyi olduğundan bahsedilecekti. Fakat, cari borçlardaki artış, cari aktiflere nazaran daha fazla olduğundan likidite durumu iyi değildir.

2- Cari aktiflerde en büyük artış müşteriler hesabında görülmektedir. 1970 yılına nazaran 1971 de % 2215 ve 1972 de % 2174 oranındaki önemli artış mutlak olarak 1971 de 920.183 lira ve 1972 de ise 899.320 liraya esittir. Bu artışın sebebi 1970 yılında müşteriler hesabı mutlak rakamının çok küçük olmasıdır.

3- Uzun vadeli aktiflerde 1971 yılında % 67 ve 1972 yılında ise % 107 oranında önemli bir artış olmuştur. Bunlar mutlak olarak 1971 de 526.281 liraya, 1972 yılında ise 835.449 liraya esittir. Bu artış yeniden alınan sabit kıymetlerle ilgilidir. Bu kıymetlerin daha ziyade kısa vadeli borçlarla karşılandığı anlaşılmaktadır.

4- Uzun vadeli borçlarda ise mutlak olarak 1971 yılında 386.853 lira ve 1972 yılında da 674.924 lira bir artış vardır. Bu artış nisbî olarak 1971 de % 9 ve 1972 de ise % 17 dir. Gerçekte uzun vadeli aktifleri, uzun vadeli borçlarla karşılamak gerekir. Fakat görüldüğü gibi uzun vadeli borçlardaki artış, uzun vadeli aktiflerdeki artışa nisbetle çok düşüktür.

Bu değerlemeye dayanarak malî analizi şu dört noktada toplamak mümkündür:

1- Likidite açısından: Öz sermaye artırılmalıdır. Cari aktiflerin büyük bir kısmı kısa vadeli kaynaklarla finanse edilmelidir.

2- Verimlilik açısından: Müşteriler ve stoklar üzerinde durulmalı ayrıca maddi sabit kıymetlerin hem gayrisafi ve hem de net değerleri dikkate alınmalıdır.

3- Malî açıdan: Öz sermaye hem de uzun vadeli borçlar artırılmalıdır.

4- Kârlılık açısından: İşletme 1970 yılına nazaran 1971 yılında 13 ve 1972 yılında ise % 51 oranında daha az kârlı bir durumdadır.

Ayrıca dönem kârının teşekkülünde arızı ve olağanüstü faaliyetlerin olü tam olarak bilinmediğinden kesin bir sonuca varmak mümkün değildir. Ancak, ileride ele alınacak diğer malî analiz teknikleriyle vardığımız sonuçlar daha belirli ve daha kesin olarak söylenenleri destekleyecektir.

b) Mukayeseli Gelir Tablosu ve Yorumu:

TABLO: 7

Polat Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu

Gelir Tablosu Kalemleri	31 Aralık		T.L.	1970'e göre Artış veya Azalış T.L.			
	1970	1971	1972	1971	1972	1971	336
Ayrı safi Satışlar	2.020.242	9.607.403	8.812.532	7.587.161	6.792.290	375	336
Satışlar Net	2.020.242	9.607.403	8.812.532	7.587.161	6.792.290	375	336
Mat.Mal.Maliyeti	1.876.019	8.337.597	7.498.152	6.461.578	5.622.133	344	299
Ayrı safi sa.Kârı	144.223	1.269.806	1.214.380	1.125.583	1.170.157	780	811
İdare Giderleri	402.727	479.693	635.768	76.966	233.041	19	58
Satış Giderleri	129.485	153.735	123.506	24.250	(5.979)	18	(4)
Toplam F.Giderleri	532.212	633.428	759.274	101.216	227.062	19	52
Maliyet Kârı ^{6/}	(387.989)	636.378	555.106	-	-	-	-
Mat.Dışı Gelirler	1.535.556	355.483	-	1.180.073	-	-	-
Toplam Gelirler	1.147.567	991.861	555.106	(155.706)	(592.461)	(13)	(51)
Mat.Dışı Giderler	-	-	2.225	-	-	-	-
Dönem Kârı	1.147.567	991.861	552.881	(155.706)	(594.686)	(13)	(52)

Mukayese yapılan yılın negatif olması nedeniyle artış veya azalışları göstermiyoruz.

Polat Un Fabrikası Mukayeseli Gelir Tablosu Yorumu:

Mukayeseli tablo analiz tekniğine göre Polat Un Fabrikası 1970, 1971 ve 1972 yılı faaliyet dönemlerine ait sonuçları yorumlayabilmek için 1970 yılına nazaran 1971 ve 1972 yılı dönem kârlarında görülen % 13 ve % 52 lik azalışları değerlendirmek gerekmektedir. Bu değerlendirme;

1- Gayrisafi satış kârı

2- Faaliyet kârı

3- Dönem kârı (net kâr)

ana kâr bölümlerinde yapılacaktır.

1971 yılında gayrisafi satış kârı % 780 oranında artmıştır. Bu artış üç nedene bağlanabilir:

1- 1971 yılında satış hacminin çok fazla olması ve satış fiyatlarının yükselmesi

2- Satılan mal maliyetinin, satış hasılatına nazaran daha düşük bir yüzde ile artması

3- Satış indirimlerinin olmaması.

Tablo 7'de 1971 yılı faaliyet kârında yüzde olarak artış veya azalış gösterilmemiştir. Zira mukayese yapılan yılın faaliyet kârının negatif olması yüzde olarak artış veya azalış olmadığı manasına gelir. Bu dönemde faaliyet kârının artması lazımdır. Çünkü gayrisafi faaliyet kârının bu bölümü müsbet yönde etkilemesi gerekir. Zira, gayrisafi satış kârı bir önceki döneme nazaran büyük ölçüde artmıştır. Bundan fabrikanın 1970 yılında faaliyet dışı gelirlerle devreyi geçirdiği anlaşılmaktadır. Gerçekten o yılda askeri birlikler için arpa kırma işi yapılmıştır. 1971 yılında net kâr bölümünde % 13 oranında bir azalma olmuştur. Buna sebep faaliyet dışı gelirlerin büyük miktarda azalmasıdır. 1972 yılı içinde aynı şeyleri söylemek mümkündür.

Genel bir değerleme yapılacak olursa mukayeseli tablo analiz tekniğine göre işletmenin durumu pek iyi değildir. 1972 yılında % 58 olan genel idare giderlerine dikkat edilmeli ve bilhassa faaliyet ve kârlarındaki menfî gelişmeler üzerinde durulmalıdır.

b₁) İşletme Kârının İstikrarlı Olup Olmadığının Tayini.

Kâr Oranı Yoluyla Tayin	Kâr	Öz Sermaye	
1970 Yılı Dönem Kârı	1.147.567		
			= % 220
1970 Yılı Öz Sermaye	50.000		
1971 Yılı Dönem Kârı	991.861		
			= % 198
1971 Yılı Öz Sermaye	50.000		
1972 Yılı Dönem Kârı	552.881		
			= % 110
1972 Yılı Öz Sermaye	50.000		

Görüldüğü gibi işletme kârı istikrarlı değildir. Mukayeseli bilançoların yorumunda bahsedildiği gibi öz sermaye artırılmalıdır. Ortaklar veya işletme sahipleri hesabı gerçekleri ifade etmemektedir.

B- DIKEY YÜZDELER

1- GENEL AÇIKLAMA

Dikey yüzdeler metodu ile analiz tekniği, bilanço ve gelir tablosunda yer alan her bir kalemin ait olduğu grup içindeki yerinin belirtilmesi esasına dayanmaktadır. Bunda bilanço ve gelir tablosu yüzdelerle değerlendirilmektedir. Dikey yüzde analiz tekniğinde, cari aktifler, cari pasifler, uzun vadeli aktifler ve uzun vadeli borçlar 100 kabul edilir. Ayrıca, aktifler ve pasifler genel toplamı ile net satışlar toplamı da 100 kabul edilir. Bu toplamaları meydana getiren kalemlerin, toplamın % de kaçı olduğunu hesaplanarak, bulunan yüzdeler tabloda gösterilir. Elde edilen yüzde rakamı söz konusu kalemin dahil olduğu toplamlarla olan bağıntısını ifade eder. Böylece, bilançoda dikey yüzdeler yardımıyla aktif ve pasiflerin ne şekilde dağıtıldığını görmek mümkün olur. Aynı şekilde gelir tablosunda net satış hasılatının elde edilmesi için yapılan faaliyetlerin, net satış hasılatına ne oranda etkili olduğunu anlamak mümkündür. Tatbikatta bilançoların dikey yüzde metodu ile analizinden daha çok, gelir tablosu analizi kullanılmaktadır. Zira işletmeler, satışlara, satılan malların maliyetine ve faaliyet masraflarına çok önem vermektedirler.

Dikey yüzdeler metodu ile analiz tekniğinin, diğer tekniklerden farklı yönleri vardır^{7/}.

a- Diğer analiz teknikleri bilanço kalemlerinin gruplar içindeki yüzde nisbetlerini göstermedikleri halde, bu metod her bir kalemin gerek grup içinde, gerekse genel toplam (aktif veya pasif toplamaları) içindeki yüzde nisbetini göstermektedir.

b- Diğer analiz teknikleri, aynı sanayii kolundaki işletmeler arasında, dikey yüzdeler kadar açık ve anlamlı karşılaştırmalar yapmaya imkan vermezler. Dikey yüzde metodunda, tabloların yüzdelerle ifade edilmesi halinde, aynı daldaki işletmeler arasında anlamlı mukayeseler yapılması sağlanır. Bu bakımdan aynı sanayi kolunda faaliyet gösteren benzer işletmelerin karşılaştırılması kolaylaşmış olur.

---

^{7/} Öztin Akgüç, Mali Tablolar Analizi 1970, s.214.

c- Bu metod yardımıyla işletmenin finansman durumu ve kollarının, döner değerler ile sabit kıymetler arasında ne şekilde dağıtıldığı ve bu gruplara bağlı hesapların hangisine daha çok ağırlık verildiği ortaya çıkmış olur. Ayrıca dikey yüzde metodu, işletmenin borçlanma şeklini ve sınırlarını gösterir. Böylece bir işletmenin malî durumu ve faaliyet sonuçlarının rakip işletmelerle mukayesesi daha anlamlı ve daha kolay hale gelir.

"Bir işletme kendi dikey yüzde bilançosunu iyice inceledikten sonra bunu rakip işletmelerin dikey yüzde bilançoları ile karşılaştırırsa, hangi aktif kalemlere rakip işletmeye nazaran fazla veya az yatırım yaptığını ve rakip işletmenin ne gibi farklı finansman şekilleri uyguladığını tesbit eder"^{8/}.

Dikey yüzde metodu, bir takvim yılı içinde (statik) bilanço ve gelir tablosunu ele aldığı gibi dinamik analiz aracı olarak da birkaç yıllık tabloları karşılaştırmak ve incelemek suretiyle gerekli değerlendirmeleri ortaya koymaktadır.

Söz konusu analiz tekniğini Erzurum Un Sanayii işletmelerine uygularken, bilanço ve gelir tablosu ayrı ayrı gösterilmiştir. Bilançoların talf toplamları ve genel toplamları 100 kabul edilerek her bir kalemin toplamlar içindeki yüzdesi hesap edilmiştir. Bu hesap şekli şöyledir:

Kasa	221.034	= % 19	Kasa	221.034	= % 8,2
Cari Aktifler	1.116.114		Aktif Toplama	2.695.028	
veya					
Stoklar	595.269	= % 22	Stoklar	595.269	= % 53
Aktif Toplamı	2.695.028		Cari Aktifler	1.116.114	

^{8/} Yüksel Koç, İşletmelerde Malî Analiz Teknikleri, Sevinç Matbaası Ankara 1970, s.140.

2- AZİZİYE UN FABRİKASI

a) Dikey Yüzde Bilançosu ve Yorumu

TABLO: 8

Aziziye Un Fabrikası Dikey Yüzde Bilançosu

I- DÖNER DEĞERLER										
1- Kasa	221.034	435.418	457.214	19,5	33,4	32,5	8,2	15,4	12,9	
2- Stoklar	595.269	471.462	552.044	53,4	34,8	38,8	22	16	15,7	
3- Alacaklar	130.612	301.569	257.518	11,4	22,2	18,6	4,8	10,3	7,3	
4- Sair Borçç/H	168.769	125.692	133.913	15,6	9,1	9,6	6,2	4,2	3,8	
5- Avanslar	430	6,685	6,096	0,03	0,5	0,5	0,01	0,23	0,17	
Döner Değ.Toplamı	1.116.114	1.358.826	1.406.814	100	100	100	40	46,3	39,87	
I- SABİT DEĞER.TOPL										
Aktif Gn.Top.	2.695.028	2.942.240	3.524.885	-	-	-	100	100	100	
PASİF										
I- KIS.VA.BORÇLAR	52.577	21.332	524.551	5,3	1,8	35	1,92	0,8	18,2	
I- UZ.VA.BORÇLAR	966.514	1.216.509	1.196.546	94,87	98,2	65	35,94	41	33,8	
Borçlar Toplamı	1.019.091	1.237.841	1.831.097	100	100	100	37,86	41,8	52	
Öz Sermaye Topl.	1.675.934	1.704.396	1.693.785	100	100	100	62,14	58,2	48	
Pasif Toplamı	2.695.028	2.942.240	3.524.885				100	100	100	

Yorumu:

Tablo 8 de Erzurum Aziziye Un Fabrikasının 1970-1972 yıllarına ait bilançosu ve ayrıca ilâve edilen dikey yüzdelerle ilgili iki sütunu görülmektedir. Sütunlardan biri grup toplamlarına göre yüzdeleri ihtiva ederken, diğeri genel toplamlara göre yüzdeleri göstermektedir. Grup toplamlarına göre dikey yüzdeler yıllara göre yorumlanacak olursa, 1970 yılında döner değerlerin yarısından fazlasının yani % 53,4 ünün stoklara bağlandığı görülmektedir. Diğer taraftan 1971 ve 1972 yıllarında en büyük oranın yine stoklarda olduğu anlaşılmaktadır. Bu nisbetler işletme kaynaklarının büyük ölçüde

stoklara bağlandığını belirtmektedir. Aynı dönemlerde net satış hacminde bir hayli artış olmuştur. Bu durum stok devir hızının normal olmasını gerektirir. Böylece işletmenin kârlılığı olumlu yönde gelişiyor demektir. İlerde uygulanacak trend yüzdeleriyle bu durumu daha iyi görmek mümkün olacaktır.

Stoklardan sonra, cari aktiflerdeki en önemli kalemler kasa ve alacaklar'dır. Döner değerler içinde, kasa hesabı 1970 yılında % 19,5, 1971 yılında % 33,4 ve 1972 yılında % 32,5 gibi çok önemli bir nakti temsil etmektedir. Fabrikanın alacakları,

a- Alacaklar

b- Sair Borçlu Cari Hesaplar

olmak üzere iki hesapta toplanmıştır. 1970-1972 yıllarında bu hesaplar için grup toplamlarına göre yüzdeler şu şekildedir:

1970 yılında Alacaklar 11,4; sair borçlu C/H 15,67

1971 yılında Alacaklar 22,2; sair borçlu C/H 9,1

1972 yılında Alacaklar 18,6; sair borçlu C/H 9,6

Kasa ve alacaklar işletmenin bünyesini çok likid hale sokmuştur. Buna karşılık (1972 yılı hariç) kısa vadeli borçların az oluşu işletmenin lehine yorumlanabilecek bir durumdur. Zira işletme sermayesi yeterli bir durumdadır.

Uzun vadeli yabancı kaynakların nisbetleri 1970 yılında % 94,87, 1971 yılında % 98,2 ve 1972 yılında ise % 65 tir. Ve bu nisbetler çok yüksektir. Bu ise, ortakların veya işletme sahiplerinin kârlarını işletmede bırakmaları halinde olmaktadır.

Genel toplamlara göre "dikey yüzdeler" yorumlanacak olursa; 1970 yılında işletme yatırımlarının % 40, 1971 yılında % 46 ve 1972 yılında % 39,8 inin döner değerlere ve geri kalanın sabit değerlere yapıldığı görülür. Döner değerler arasında en büyük yatırımın stoklara; sabit değerler arasında ise demirbaş makina ve tesislere yapıldığı anlaşılmaktadır. Toplam aktifler % 22 si stoklara % 60 sabit değerlere yatırılmıştır. Stoklara yapılan yatırım nisbeti 1971 yılında % 16 ve 1972 yılında ise % 15,7 dir. Diğer taraftan, sabit değerler toplam aktifler içersinde 1971 yılında % 53,87 ve 1972 yılında ise % 60,3 oranında yer almıştır.

Bu da gösteriyor ki, işletme kaynaklarını büyük ölçüde sabit kıymetlere bağlamıştır. Sabit değerleri meydana getiren arsa, bina, makina,

makina, tesis ve demirbaşların sabit değerler toplamına kıyasla yıllar itibariyle izledikleri trendi incelemek suretiyle, sabit kıymetlerin bünyesi hakkında daha iyi bir fikir edinilebilir.

Pasifler genel toplamına göre yapılan yorumda işletme kaynaklarının 1970 yılında % 37 sinin 1971 yılında % 41 inin ve 1972 yılında ise % 52 sinin borçlardan meydana geldiği görülür. Diğer taraftan bu kaynakların 1970 yılında % 62 1971 yılında % 58 ve 1972 yılında % 48 inin öz sermayeden temin edildiği anlaşılır. Borçlanma yoluyla sağlanan kaynaklara ait yüzdenin yıllar itibariyle yaklaşık olarak % 2, % 1 ve % 18 ini kısa vadeli borçlar ve % 35,94, % 41 ile % 33,8 zini de uzun vadeli borçlar meydana getirmektedir. Kısa vadeli borçların çoğunu ticarî borçlar; uzun vadeli borçların çoğunu ise ortaklar teşkil etmektedir.

Öz sermayenin tamamı, ödenmiş sermayeden meydana gelmiştir. İnceleme dönemlerinde, borçların pasif toplamı içindeki nisbetinin yıllar itibariyle % 37 % 41, % 52 şeklinde artış gösterdiği buna mukabil öz sermayenin pasif toplamı içindeki nisbetinin ise % 62, % 58, % 48 şeklinde düştüğü görülmektedir. Bu şekil işletmenin malî durumunun bozulduğunu ortaya koymaktadır. Ancak yüzde olarak azalma seyrine mukabil, mutlak olarak öz sermayenin artması işletmenin lehine bir gelişmedir. Mutlak olarak öz sermayedeki artışa karşılık, aktif değerlerin daha fazla oranda artması aktif varlıklardaki artışın öz sermayeden çok dış kaynaklar ile finanse edildiğini ortaya koymaktadır.

b- Dikey Yüzde Gelir Tablosu ve Yorumu

TABLO: 9

Aziziye Un Fabrikası Dikey Yüzde Gelir Tablosu

KALEMLER	Tutar T.L.			Net satış hasılatına göre		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972
Net Satış Hasılatı	5.418.227	6.312.001	7.430.903	100	100	100
Satılan Malın Ma(-)	4.452.944	5.267.143	6.353.765	82,2	83,46	85,46
Brüt Satış Kârı	965,283	1.044.958	1.080.138	17,8	16,4	14,54
İd.ve Sat.Mas(-)	591.732	654.636	650.915	10,91	10,37	8,77
Faaliyet Kârı	377.552	390.022	429.223	6,89	6,18	5,77
Diğer Kârlar(+)	52.383	92.033	37.220	0,96	1,45	0,51
Diğer Zararlar (-)	-	19.956	22.658	-	0,31	0,32
Dönem Kârı	425.934	454.396	443.785	7,87	7,19	5,99

Tablo 9 da net satış tutarı % 100 kabul edilerek diğer kalemlerin net satış tutarına olan oranları

Satılan Malın Maliyeti

Net Satış Hasılatı

Brüt Satış Kârı

Net Satış Hasılatı

) hesaplanmaktadır.

Yorumu:

Azıziye Un Fabrikası dikey yüzde gelir tablosunun analize hazır şekli tablo 9 da gösterilmiştir. Burada önemli olan iki husus vardır. Biri satış maliyeti, diğeri genel idare ve satış giderleridir. Satılan malın maliyeti ne kadar yüksek olursa brüt satış kârı o nisbette düşük olur. Zaten brüt satış kârı yüzdesi ile satılan malın maliyet yüzdesi toplamı 100 e eşittir. Tabloda görüldüğü gibi, net satış hasılatının 1970 yılında % 82,2 si, 1971 yılında % 83,46 sı ve 1972 yılında % 85,46 sı satış maliyetine aittir. Geri kalan % 17,8, % 16,54 ve % 14,54 nisbetleri ise brüt satış kârları ile ilgilidir. Genel idare ve satış masraflarının yüksek olması da faaliyet kâr marjlarının düşmesine sebep olur. Nitekim tabloda faaliyet kâr oranları yıllar itibarıyla yaklaşık olarak % 6 tesbit edilmiştir. Diğer kâr ve zararların faaliyet kârına etkileri pek azdır. Bu yüzden faaliyet kârı dönem kârını oldukça etkilemektedir. Dönem kârları 1970-1972 yıllarına göre sıra ile % 7,87, % 7,19 ve % 6 civarındadır. Bu ise işletmenin mezkûr yıllarda başarılı olmadığını göstermekte ise de yapılan özel tetkikte; 1971 ve 1972 yıllarında hububat fiyatlarındaki süratli yükselmelere karşı, un satışlarında devletin koyduğu rayiçlerin satış fiyatlarının sabit kalmasını ve kâr marjlarının düşmesini netice verdiği anlaşılmıştır.

3- PALANDÖKEN UN FABRİKASI

a) Dikey Yüzde Bilançosu ve Yorumu

TABLO: 10

Palandöken Un Fabrikası Dikey Yüzde Bilançosu

BİLANÇO KALEMLERİ	Tutar T.L.			Grup Toplamla- rına göre %			Genel toplamla- ra göre %		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972	1970	1971	1972
DÖNER DEĞERLER									
1- Kasa ve Banka	7772	116464	579350	2,68	12,88	59,65	0,26	4,62	23,2
2- Müşteriler	27046	266251	229123	7,97	29,46	23,62	0,94	10,61	9,1
3- Stoklar	186855	487790	112620	48,67	53,96	11,63	6,45	19,50	4,5
4- Borçlu C/H	151209	33023	49713	39,38	3,66	5,10	5,23	1,36	1,9
ner Değer Topl.	387381	903528	970806	100	100	100	12,88	36,09	38,7
-BAĞLI DEĞ.TOPL.	2511150	1599129	1537357	100	100	100	87,12	63,91	61,3
tif Genel Toplam	2898531	2502657	2508176				100	100	100
PASİF									
KISA VA.BORÇLAR	893752	900837	482413	72,45	59,6	31,9	30,82	36	19,3
UZ.VA.BORÇLAR	339770	601814	1025799	27,55	40,4	68,1	11,91	24	40,9
çlar Toplamı	1233522	1502651	1508212	100	100	100	47,73	60	60,2
ÖZ SERMAYE TOPL.	1000000	1000000	1000000	100	100	100	57,27	40	39,8
ifiler Toplamı	2898531	2502657	2508176				100	100	100

Yorumu:

Tablo 10 da Erzurum Palandöken Un Fabrikasının dikey yüzde bilançosu tanzim edilmiştir. 1970 yılına baktığımızda, genel toplamların % 87,12 nin bağlı değerlere % 12,88 inin de döner değerlere ait olduğu görülür. Bu yüzdeler 1971 yılı için sırasıyla % 63,91 ve % 36,09; 1972 yılı için ise % 61,3 ve % 38,7 dir. Bu da 1971 yılında döner değerlerin yaklaşık olarak % 24 oranında arttığını, buna karşılık bağlı değerlerin % 24 oranında azaldığını gösterir. 1972 yılı döner değerleri, 1970 yılı döner değerlerinden yaklaşık olarak % 26 fazla olmasına rağmen 1971 yılından sadece % 2 fazladır. Diğer taraftan, 1972 yılı bağlı değerleri 1970 yılından % 26 az olmasına rağmen 1971 yılından sadece % 2 kadar azdır. Bağlı değerlerdeki azalışların önemli bir kısmının sabit kıymetlerden ayrılan-amortismanlardan ileri geldiği anlaşılır. Döner değerler arasında kasa ve bankalar kalemi 1970 yılında % 0,26 iken 1971 yılında % 4 ve 1972 yılında ise % 23 gibi büyük bir oranda artmıştır. Buna rağmen alacaklar kaleminde bu nisbetlerde azalış yoktur. Stoklar 1970 yılında % 6,45 iken 1971 yılında % 13 gibi bir artış ve 1972 yılında ise 1971 yılına nazaran % 15 gibi bir azalış olmuştur. Böylece 1971 yılında alacakların ve stokların fazlalığı, 1972 yılında ise yalnız kasa ve bankaların artışı nazari dikkati çekmektedir. Bu ise normaldir.

Grup yüzdelerine göre aktiilerin analizinde 1970 yılında stoklar % 48,67, borçlu cari hesaplar ise % 39,38 gibi önemli nisbetler göstermektedirler. 1971 yılında döner değerlerin önemli kısımları müşteriler (%29,46) ve stoklar (% 53,96), 1972 yılında ise kasa ve bankalar(%59,65) olarak görülmektedir. Aynı yılda döner değerlerin % 11,63 ünü stoklar meydana getirmiştir. Bağlı değerlerin aktif genel toplamalarına göre incelenmesinde sabit kıymetlerin önemli kalem olduğuna işaret etmiştik. İşletmenin finansman kaynaklarının grup toplamalarına göre 1970 yılında % 72,45 inin kısa vadeli borçlardan sağlandığı tesbit edilmiştir. 1971 ve 1972 yıllarında ise bu oranlar sırasıyla % 59 ve % 31,9 dur.

Genel toplamlara göre işletmenin aktiflerini teminde kullandığı kaynakların, yaklaşık olarak 1970 yılında % 42 sini yabancı kaynaklardan, % 57 sini öz kaynaklardan sağladığı görülmektedir. Aynı şekilde aktif temininde 1971 ve 1972 yıllarında yaklaşık olarak % 60 yabancı kaynaklardan, % 40 öz kaynaklardan faydalanılmıştır. Bu durumda işletme borçlarının

zla, öz kaynakların az olduğu neticesine varılmaktadır. Böylece 1971 ve 72 yıllarında işletmenin öz kaynaklarının yetersiz olduğu söylenebilir. İldan yıla ihtiyatların ayrılmadığı ve kârların dağıtılmadığı tesbit edildiği halde, işletmenin sermayesinde hiçbir değişikliğin olmaması mahzurludur. nisıra işletmenin malî bünyesinde dengesizlik olduğunu görmek ve borç basısı altında tutulduğunu söylemek gerekir.

b) Dikey Yüzde Gelir Tablosu ve Yorumu

TABLO: 11

Pa landöken Un Fabrikası Dikey Yüzde Gelir Tablosu

KALEMLER	Tutar T.L.			Net Satış Hasılatına Göre ^{9/}		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972
Net Sat. Hasılatı	6.666.674	4.416.573	5.872.067	100	100	100
Net Mal. Mali. (-)	5.950.427	3.636.537	4.974.379	89,25	82,24	84,71
NET SATIŞ KÂRI	753.520	780.036	897.688	11,33	17,68	15,21
İd. ve Sat. Mas.	247.329	263.116	280.205	3,72	5,97	4,79
NET ALİYET KÂRI	506.191	516.920	605.557	7,59	11,72	10,32
Diğer Kârlar (+)	24.086	7.298	131.867	0,36	0,18	2,43
Diğer Zararlar (-)	609	94.556	13.394	0,01	2,32	0,24
NET KÂRI	529.668	429.662	724.030	7,92	9,72	12,36

Not: Bu tabloda 1970-1972 yıllarına ait gelir tablosu rakamları Pa landöken Un Fabrikası Kâr ve Zarar Cetvelinden alınmıştır. Kuruşlar hesaba katılmadığından bazı farklılıklar olmaktadır.

Net satış hasılatı 100 kabul edilerek diğer kalemlerin net satış tutarına olan nisbetleri hesaplanmaktadır. Misâl olarak satılan malın maliyeti için bu nisbet

$$\frac{\text{Satılan malın maliyeti}}{\text{Net Satış Hasılatı}} = \frac{4.452.944}{5.418.227} = \% 82 \text{ olarak}$$

$$\text{Net Satış Hasılatı} = 5.418.227$$

lunur.

Yorumu:

Palandoken Un Fabrikasına ait dikey yüzde gelir tablosunun incelenmesi, işletmenin net satış hasılatının 1970 yılında % 89 unun satılan malın maliyetine ve % 11 iniñ gayrisafi satış kârına ait olduğunu ortaya koymaktadır. 1971 yılında bu oranlar sırasıyla % 82,24, % 17,68 ve 1972 yılında ise % 84,71 ve % 15,21 olarak belirlenmektedir. 1970 yılında brüt satış kârının net satışlara oranının % 11,33 iken 1971 yılında % 17,68'e yükselmesi işletmenin lehine, fakat 1972 yılında % 15,21'e düşmesi aleyhine olan bir gelişmedir. Net satış hasılatından işletmenin iş hacminin daraldığı, buna mukabil genel idare ve satış giderlerinin arttığı görülmekte ve bundan işletmenin lehine olmayan bir gelişme içinde bulunduğu neticesine varılmaktadır. Giderlerdeki bu artışların işletmenin faaliyet kârının azalacağını ortaya koyması gerekirken bunun aksine artışlar olmuştur. Diğer kârlar ve zararlar arasındaki farkın yıllar itibariyle karışık bir şekil göstermesi dönem kârını aynı şekilde etkilemiştir. Dönem kârının 1970-1972 yıllarında sırasıyla % 7,92, % 9,72 ve % 12,36 gibi düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Vergi düşüldükten sonra bu oranların daha da azalacağı bir gerçektir. Gerçi satışlar satılan malların maliyeti ve faaliyet masrafları arasında yakın bir ilişki vardır. Buna rağmen bu işletmede daha derin bir araştırma yapılmadıkça uygulanan analiz teknikleri yanıltıcı olabilir.

4- POLAT UN FABRİKASI

a) Dikey Yüzde Bilançosu ve Yorumu

TABLO: 12

Polat Un Fabrikası Dikey Yüzde Bilançosu

BİLANÇO KALEMLERİ	Tutar T.L.			Grup toplamları- Genel toplam- na göre % de lara göre %					
	1970	1971	1972	1970	1971	1972	1970	1971	1972
DÖNER DEĞERLER									
1-Kasa ve Bank.	155368	31601	335333	3,32	0,66	6,83	2,49	0,47	4,52
2- Müşteriler	857013	961728	940865	18,33	20,03	19,24	13,73	13,81	12,68
3- Stoklar	632862	713479	614419	13,54	14,96	12,58	10,15	10,33	8,28
4- Borçlu C/H	3033104	3082059	2994394	64,81	64,35	61,35	48,54	44,51	40,33
ner Değ.Toplam	4678347	4788867	4885011	100	100	100	74,91	69,12	65,81
SABİT KIYMETLER									
Sabit Aktifler	1538596	2074385	2463753	100	100	100	24,21	30,06	33,17
Seir Aktifler	27200	59845	76837	100	100	100	0,46	0,82	1,02
aktifler Gn.Topl.	6244146	6922938	7425606				100	100	100
PASİF									
KIS.VA.BORÇLAR	293137	698627	1255011	6,68	13,86	21,29	4,69	10,08	16,93
UZ.VA.BORÇLAR	3965429	4352282	4640353	93,12	86,14	78,71	63,51	62,88	62,48
Borçlar Toplam	4258566	5050909	5895364	100	100	100	68,20	72,96	79,41
Sermaye Topl.	197565	1041861	602881	100	100	100	19,22	15,06	8,12
- SAİR PASİFLER	788014	830167	927359	100	100	100	12,58	11,98	12,7
asifler Toplamı	6244746	6922938	7425606				100	100	100

Yorumu:

Tablo 12 de Erzurum Polat Un Fabrikasının dikey yüzde bilançosu tanzim edilmiştir. 1970 yılına bakıldığında genel toplanların % 74,91 inin döner değerlere % 24,21 inin sabit kıymetlere ait olduğu anlaşılır. Bu yüzdeler 1971 yılı için sırasıyla % 69,12 ve % 30,06; 1972 yılı için ise % 65,81 ve % 33,17 dir. Bu da 1971 yılında döner değerlerin yaklaşık olarak % 5 oranında azaldığını buna karşılık sabit kıymetlerin % 6 oranında arttığını gösterir. 1972 yılında döner değerlerin, 1970 yılına nazaran % 9 oranında, 1971 yılından ise yaklaşık olarak % 4 oranından azdır. Aynı şekilde, bağlı değerler 1972 yılında 1970 yılına nazaran % 9 daha fazla iken 1971 yılına nazaran % 3 oranından fazladır. Sabit kıymetlerdeki bu artışlar yeni demirbaş eşyaların alınmasıyla ilgilidir. Döner değerler arasında kasa ve bankalar kalemi 1970 de % 2,49 iken 1971 de % 0,47 ve 1972 de ise % 4,52 dir. Buna rağmen müşteriler aşağı yukarı aynı seyirde gitmiştir. Stoklarda yalnız 1972 yılında diğer yıllara nisbette % 2 oranında bir azalış olmuştur. Böylece döner değerler grubunda borçlu cari hesaplar dikkati çekmekte, diğer kalemler yıllar itibariyle uyumlu bir nisbette belirlenmektedir. Grup yüzdelerine göre aktiflerin analizinde 1970 yılında borçlu cari hesaplar % 64,81, müşteriler % 18,33, stoklar % 13,54 önemli nisbetleri göstermektedirler. 1971 ve 1972 yıllarında döner değerlerin en önemli kısımları: Müşteriler, stoklar ve borçlu vari hesaplardır. Grup toplanlarına göre 1970 yılında işletmenin finansman kaynaklarının % 6 sı kısa vadeli borçlardan sağlanmıştır. 1971 ve 1972 yıllarında bu oranlar sırasıyla 13,86 ve 21,29 dur.

Genel toplanlara göre işletme aktiflerinin temininde kullandığı kaynakların yaklaşık olarak 1970 yılında % 68 ini yabancı kaynaklardan, % 19 unu öz kaynaklardan sağlamıştır. Böylece işletme borçlarının fazla, öz kaynakların az olduğu neticesine varılmaktadır. Böylece borçlu vari hesapların nisbeti düşürülmeli, öz sermaye arttırılmeli ve döner değerlerin kısa vadeli borçlarla karşılanmasına gidilmelidir.

b) Dikey Yüzde Gelir Tablosu ve Yorumu:

TABLO: 13

Polat Un Fabrikası Dikey Yüzde Gelir Tablosu

KALEMLER	Tutar T.L.			Net Satış Hasılatına Göre %		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972
Net Satış Hasılatı	2.020.242	9.607.403	8.812.532	100	100	100
Sat.Mal Maliyeti(-)	1.876.019	8.337.597	7.498.152	92,86	86,79	85,81
BRÜT SATIŞ KÂRI	144.223	1.269.806	1.314.380	7,14	13,21	14,19
İd. ve Sat.Mas.(-)	532.212	633.428	759.274	26,32	6,58	8,61
FAALİYET KÂRI	(387.989)	636.378	555.106	-	6,64	6,30
Diğer Kârlar (+)	1.535.556	355.483	-	76,12	3,70	-
Diğer Zararlar(-)	-	-	2,225	-	-	0,01
ÖNEM KÂRI	1.147.567	991.861	552.881	56,81	10,34	6,28

Not: 1970 yılında faaliyet kârı negatiftir. Kârı değil zararı gösterir. Böyle olunca da 1970 yılında net satış hasılatına göre faaliyet kârının yüzdesi hesap edilmez.

Yorumu:

Polat Un Fabrikasına ait dikey yüzde gelir tablosunun incelenmesinde işletmenin net satışlarının 1970 yılında yaklaşık olarak % 93 ünün satılan malın maliyetine ve % 7 sinin brüt satış kârına ait olduğu görülmektedir. 1971 yılında bu oranlar sırasıyla % 86,79 ve 13,21 1972 yılında ise 85,81 ve 14,19 olarak belirlenmektedir. Böylece 1970 yılında brüt satış kârının, net satışlara oranının yaklaşık olarak % 7 iken 1971 yılında % 13'e ve 1972 de % 14 e yükselmesi işletmenin lehine olan bir gelişmedir. Net satış hasılatına bakınca, işletmenin iş hacminin genişlediğini, aynı zamanda mutlak rakam olarak genel idare ve satış masraflarının da arttığını görmek kabildir. Bu durum nispeten olarak 1970 yılında % 26, 1971 yılında % 6 ve 1972 yılında % 8 azalmaktadır. Burada işletme satılan malların faaliyet masraflarını kontrolü altına almış olmaktadır. Ve tabii ki lehtedir. Fakat satılan malların maliyeti yüksek olduğundan kâr nisbetleri düşüktür. Bilhassa 1970 yılında faaliyet kârı zarara dönüşmüşse de, aynı yılda diğer kârlar net satış hasılatına oranla % 76 gibi yüksek bir oranda çoğalmasıyla dönem kârını artırmıştır. Aynı şekilde 1971 ve 1972 yıllarında faaliyet kârı nisbetleri düşüktür. Bu hal mezkûr yıllarda dönem kârılarını da etkileyerek azalmasına yol açmıştır. Öyleki 1971 yılında dönem kârı % 10 ve 1972 yılında ise % 6 gibi düşük bir seviyededir. Kısacası işletme 1971 ve 1972 yılında az kârlıdır. Mal alım ve satış politikaları düzenlenme-

C. REŞYOLAR

1- GENEL AÇIKLAMA

Malî tablolar analizinde kullanılan diğer bir teknik de reşyolardır. Reşyo kelime manası itibariyle iki kemiyet arasındaki oran demektir. Daha geniş olarak, "...ekonomik olaylar arasındaki bağıntı veya bir işletmedeki potansiyel durumun, faaliyetin veya teşebbüsün kârlılık durumu ile ilgili olarak karakteristik iki done arasındaki ilişkiler..." olarak tanımlanır^{10/}.

Malî tablolarda yer alan bütün kalemler arasında birçok oranlar hesaplıyarak, bu kalemleri birbirleriyle karşılaştırmak mümkündür. Ancak malî analiz bakımından önemli olan, işletmenin likiditesi, malî bünyesi, faaliyet sonuçları ve kârlılık durumu konularına ışık tutacak nisbetlerin hesaplanmasıdır. Gerçi analizde kullanılan oranlar, çeşitli kıstaslara göre, çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Herkesçe kabul edilmiş genel bir tasnif şekli yoktur. Bu çalışma yukarıda belirtilen işletmenin likiditesi, malî bünyesi, faaliyet sonuçları ve kârlılık durumları ile gösterilen maddeler benimsenmiştir. Ancak mezkûr maddelerin analiz aracı olarak kullanılabilmesi bazı özelliklere sahip olmalarına bağlıdır^{11/}.

Bunlar:

- 1- Reşyolar basit olmalıdır
- 2- Reşyolar açık ve anlaşılır olmalıdır
- 3- Birden fazla faaliyet dönemini kapsamalıdır
- 4- Aynı faaliyet dalındaki işletmelerin faaliyeti ile ilgili olmalıdır
- 5- Birbiri ile ilgili olan iki sayı arasında ilişki kurulmalıdır
- 6- Küçük rakamlar halinde ifade edilmelidir
- 7- Endüstri için standart reşyoların hesaplanmış olması gerekir.

---

^{10/} G.Angenieux, Les Ratios et L'Expansion de L'entreprise, Dunod, Paris 1964, s.5.

^{11/} İbid., s.6.

Reşyolar birçok yönden sınıflandırılır. Fakat en çok rastlanı şunlardır:

- a) Likidite reşyoları
- b) Malî reşyolar
- c) Faaliyet reşyoları
- d) Kârlılık reşyoları

Bu grupların reşyo tekniğinde önemi büyüktür. Zaten reşyo analizinin çok sayıda reşyo ile yapılması, fazla teferruatı gerektirdiğinden faydalı değildir. Bu bakımdan reşyoların anlamlı ilişkiler ortaya koyması gerekir.

a) Likidite Reşyoları: İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünü tesbit bakımından, cari aktiflerle, cari borçlar arasındaki ilişkileri gösterir. Yani, işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçer. Bir de işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını tayin eder. Bunun için de işletmenin likidite durumunu ve iktisadi varlıklarının nakte çevrilme imkanlarını bilmek gerekir. Bu gruptaki reşyolar: Cari reşyo ve stokların döner sermayeye reşyosudur^{12/}.

Cari reşyo; işletmenin cari borçlarını ödeyebilme gücünü gösterir. Cari aktiflerin, cari borçlara bölünmesiyle elde edilir.

$$\text{Cari Reşyo} = \frac{\text{Cari Aktifler}}{\text{Cari Borçlar}}$$

Cari reşyodan maksat, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme imkânı yanında, net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Bilindiği gibi, net işletme sermayesi, döner değerleri kısa vadeli borçları aşan kısımdır. Döner değerler grubunda yer alan hesapların hepsi aynı seyyaliyette değildir. Para, çek, banka ve müşteriler yanında stokların veya senetli alacakların paraya çevrilmesi fazla zaman alabilir. Bu zaman cari oranları etkileyebilir. Cari oranların sînai ve ticarî işletmelerde 1,5 olmasının yeterli olabileceği ileri sürülmektedir^{13/}.

^{12/} Yüksel Koç, Malî Analiz Teknikleri, s.126.

^{13/} Öztin Akgüç, Mali Tablolar Analizi, s.227.

Ancak, bu ve bunun gibi nisbetlerin muteber olabilmesi için, memleketimizde çeşitli dallarda çeşitli faktörlerin gözönünde tutulması ve bunlarla ilgili standartların tesbit edilmiş olması gerekir. Elde milli bünyeye ait standartlar olmadığı sürece, yabancı ülkelere aktarılan standartlara göre yorum yapılacaktır. Analizlerin sihati de bunlara bağlıdır. Cari reşyo, likidite ve hazır değerler reşyosu olarak iki şekilde düzenlenir. Formülle gösterecek olursak;

$$\text{Likidite Reşyosu} = \frac{\text{Kasa+Alacaklar+Serbest Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}$$

$$\text{Hazır Kıymetler Reşyosu} = \frac{\text{Hazır Kıymetler}}{\text{Cari Borçlar}}$$

Stokların döner sermaye reşyosu, döner sermayenin ne kadarının stoklara bağlandığını gösterir, şu formül ile ifade edilir.

$$\frac{\text{Stoklar}}{\text{Döner Sermaye}}$$

Döner sermaye (işletme sermayesi) döner değerlere verilen isimdir. Bazen bunu, döner değerlerden kısa vadeli borçların çıkarılmasıyla geri kalan kısım olarak da tanımlarlar^{14/}.

b) Malî Reşyolar; işletme varlıklarının hangi oranlarda öz ve yabancı kaynaklardan finanse edildiğini gösterir. Bu reşyolara kaldıraç reşyoları da denmektedir^{15/}. Kaldıraç, toplam yabancı kaynakların öz kaynaklar üzerindeki etkisidir. Bununla işletmenin finansman kaldıracağı tesbit edilir. İşletmenin büyük ölçüde öz kaynaklarla finanse edilmesi arzulanan birşeydir. Buna imkân yoksa, işletme faaliyetlerini en düşük maliyetli kaynaklarla finanse etmelidir. Bu durum kâr oranını da artırır.

^{14/} Rolph R.Kennedy ve Stewart. Y.Mc.MULLEN Çev.: Atilla Gönenli, Sermet Matbaası, İstanbul 1967, s.322.

^{15/} Yüksel Koç, s.128.

Meselâ, bir işletme öz kaynak olarak 100.000 TL.na sahip olsun. Bu para % 20 kâr sağlamış olsa, yıl sonunda kâr 20.000 TL. olur. Buna ilaveten yabancı kaynak olarak düşük maliyetli % 10 faizle 100.000 TL. borç alınsa toplam kaynak: 100.000+100.000= 200.000 TL.sı olur.

200.000 TL.% 20 kârı= 40.000 TL.dir.	40.000
	- 10.000 Faiz
	<hr/>
	30.000 Kâr

Görülüyor ki, temin edilen borç, bir kaldıraç olarak kârı % 30'a çıkarıyor. Malî reşyoların başlıcaları şunlardır^{16/}:

- 1- Öz sermayenin aktif toplamına oranı
- 2- Öz sermayenin borçlar toplamına oranı
- 3- Kısa vadeli borçların pasif toplamına oranı
- 4- Uzun vadeli borçların pasif toplamına oranı
- 5- Maddi sabit değerlerin öz sermayeye oranı
- 6- Döner değerlerin öz sermayeye oranı

c) Faaliyet reşyoları; işletmenin imkanlarını kullanmadaki etkinliğini ortaya koyar^{17/}. Aktif hesapların etkinliği bu reşyolarla ölçülür. Faaliyet reşyoları, ortalama tahsilat dönemi ile devir hızı reşyolarını kapsamaktadır. Bu gruptaki reşyoları

- 1- Ortalama tahsilat dönemi reşyosu
- 2- Stok devir hızı reşyosu
- 3- Alacakların devir hızı reşyosu
- 4- İşletme sermayesi devir hızı reşyosu
- 5- Maddi sabit değerlerin devir hızı reşyosu
- 6- Öz sermaye devir hızı reşyosu

d) Kârlılık reşyoları; işletme ve finansman politikalarının uygulama sonuçlarına ölçen reşyolardır^{18/}. İşletmenin kârlılık durumunu gösteren reşyolar şu bölümlerde toplanabilir: -

---

^{16/} Öztin Akgüç, s.234-236.

^{17/} Atilla Gönenli, Bilanço Analizi, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1972, s.182.

^{18/} Yüksel Koç, s.137.

- 1- Brüt kâr ile satışlar arasındaki ilişkileri gösteren reşyo
- 2- Faaliyet kârı ile satışlar arasındaki ilişkileri gösteren reşyo
- 3- Bölüm kârı ile satışlar arasındaki ilişkileri gösteren reşyo
- 4- Bölüm kârı ile öz sermaye arasındaki ilişkileri gösteren reşyo

Ele alınan bu dört grup oranlar hesaplanırken standart oranlarla karşılaştırılmazlarsa pek önem taşımazlar. Bu nedenle hesaplanan oranların uygun standartlarla mukayesesi gerekir. Ancak un sanayiine ait gerek memleketimizde ve gerek diğer ülkelerde standart oranlara rastlanmadığından çeşitli endüstrilerde saptanan oranlara bakmak lazımdır. Değerlemeler nispeten oranlara yakınlık veya uzaklıkla belirlenir. Gerçi her sanayi dalının kendisine has özellikleri olduğu bilinmektedir. Standart reşyolar aynı daldaki işletmeye ait sonuçların ortalamasını temsil eder. Ancak neyin yeterli veya normal olduğu hususunda reşyo tekniğinin uygulanmasıyla bir sonuçta gidileceği muhakkaktır. Bunun için genellikle çimento sanayiine ait standart reşyolar gözönüne alınarak değerlemeler yapılacaktır.

2- AZİZİYE UN FABRİKASI

a) Likidite Reşyoları:

$$a_1. \text{ Cari Reşyo} = \frac{\text{Cari Aktifler}}{\text{Cari Borçlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>1.116.114</u>	<u>1.358.826</u>	<u>1.406.814</u>
= 21	= 63	= 2
52.577	21.332	634.551

İşletmenin cari reşyosu 1971 yılında en iyi durumdadır. 1972 yılında 1970 yılına kıyasla noksandır. 1972 yılında % 2 gibi noksan bir oran görülmesine rağmen cari borçların cari aktifleriyle iki defa karşılanabileceği durumdadır. Zaten bu değer standart oranların üstündedir ^{19/}.

$$b_1. \text{ Likidite Reşyosu} = \frac{\text{Cari Aktifler-Stoklar}}{\text{Cari Borçlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
$\frac{1.116.114-595.269}{52.577} = 9$	$\frac{1.358.826-471.462}{21.332} = 41$	$\frac{1.406.814-552.044}{634.551} = 1,4$

Görüldüğü gibi 1971 yılı 1970 ve 1972 yılına nisbetle çok daha iyi bir durumdadır. İşletme herhangi bir sebeple satışı durdursa kısa vadeli borçlarını bu durumda rahatlıkla karşılayabilir.

$$c_1. \text{ Hazır Kıymetler Reşyosu} = \frac{\text{Hazır Kıymetler}}{\text{Cari Borçlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
$\frac{221.034}{52.577} = 4$	$\frac{453.418}{21.332} = 20$	$\frac{457.214}{634.551} = 7$

Likidite reşyosu cari aktiflerde stokları içine almadığı halde, hazır değerler reşyosu hem de alacakları içine almaz. Bu bakımdan likidite reşyosundan daha çok hassastır. Yukarıdaki nispetlerde çok olumludur. İşletmenin yabancı kaynaklarla çalışmasına lüzum yoktur.

d₁. Stokların Döner Sermayeye Reşyosu = $\frac{\text{Stoklar}}{\text{Döner Sermaye}^{20/}}$

1970 yılı döner sermayesi= 1.063.537.-

1971 yılı döner sermayesi= 1.337.494.-

1972 yılı döner sermayesi= 772.263.-

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>595.269</u> = % 53	<u>471.462</u> = % 32	<u>552.044</u> = % 72
1.063.537	1.337.494	772.263

Burada yalnız 1971 yılı oranı, kabullendiğimiz standart reşyoların (% 51) altına düşmektedir^{21/-}. Diğerleri iyidir. Bununla beraber 1971 yılı reşyosu da sanayi standartlarına uygundur.

b) Malî Reşyoları:

Bu gruba dahil reşyolardan en önemliler üzerinde durulacaktır.

a₁. Borçların Öz Sermaye Reşyosu = $\frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Öz Sermaye}}$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>1.019.091</u> = % 61	<u>1.237.841</u> = % 72	<u>1.831.097</u> = % 18
1.675.934	1.704.396	1.693.785

20/ Döner sermaye= Döner değerler-kısa vadeli borçlar

21/ Yüksel Koç, a.g.e, s.185.

Burada 1970 ve 1971 yıllarında borçların standartların üstünde olduğu görülür. Halbuki işletmeye borç verenler mezkûr oranların düşük olmasını isterler. Nitekim 1972 yılı toplam borçlar nispeti standartların altındadır. Bu ise işletmenin malî durumunun iyi olduğunu gösterir.

$$b_1. \text{ Sabit Değerlerin Öz Sermaye Reşyosu} = \frac{\text{Sabit Değerler}}{\text{Öz Sermaye}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
$\frac{1.578.912}{1.675.934} = \% 92$	$\frac{1.583.412}{1.704.396} = \% 93$	$\frac{2.118.067}{1.693.785} = \% 125$

Sabit değerler, binalar, nakil vasıtası, makine, tesisat ve demirbaşlardan meydana gelir. Reşyodaki sabit değerler birikmiş amortismanlar düşmeden ifade edilmiştir. Yani net değildir. Bu oranların yüksek olmasının bir sebebi de budur. Gerçekte sabit değerler ile sermaye arasındaki ilişkileri ölçen bu reşyonun yüksek olması iyi değildir. Çünkü, öz ve yabancı kaynaklar arasındaki denge bozulur. Zira bu değerler uzun yıllar işletmede muattal kalmaktadırlar. Sanayi işletmelerinde % 65 ile % 6 oranının bu reşyo için uygun olacağı belirtilmektedir.^{22/}

o) Faaliyet Reşyoları

$$a_1. \text{ Ortalama Tahsilat Dönemi Reşyosu} = \frac{\text{Alacaklar}}{\text{Günlük Satışlar}}$$

22/ İbid., s.130, 185.

$$\text{1970 yılı günlük satışları} = \frac{5.418.227}{360} = 15.050$$

$$\text{1971 yılı günlük satışları} = \frac{6.312.001}{360} = 17.533$$

$$\text{1972 yılı günlük satışları} = \frac{7.433.903}{360} = 20.650$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>130.612</u> = 8	<u>301.569</u> = 17	<u>257.518</u> = 12
15.050	17.533	20.650

Alacaklar; müşteriler ve alacak senetlerini kapsar. Ortalama tahsilat döneminin sanayi işletmeleri için 30 gün olabileceği belirtilmektedir^{23/}. Burada görülen tahsilat dönemleri mezkûr standartın altındadır. Bu ise lehte bir durumdur.

$$b_1. \text{ Stok Devir Hızı Reşyosu} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{Stoklar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>5.418.227</u> = 9	<u>6.312.001</u> = 13	<u>7.433.903</u> = 13
595.269	471.462	552.044

23/ ibid., 132.

Stok devir hızının sanayi işletmelerinde 8 olması uygun görülmüş-
ür^{24/}. Yukarıki nisbetlerin fazla olması lehte bir durumdur.

		Satışlar	
c ₁ . İşletme Sermayesi Devir Hızı Reşyosu=		İşletme Sermayesi	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>5.418.227</u>	<u>6.312.001</u>	<u>7.433.903</u>	= 9
1.063.537	1.337.494	772.263	

İşletme sermayesi, döner değerlerden kısa vadeli borçların çıkarıl-
masıyla elde edilir. Satışlar, net satış hasılatını göstermektedir. İşlet-
me sermayesi devir hızının sanayi işletmelerinde 4-7 olması uygun görül-
miştir^{25/}. Yukarıdaki nisbetler yaklaşık olarak 1970 yılında % 5 1971 ve
1972 yıllarında sırasıyla 5 ve 9 dur. Bu ise normaldir. Bu reşyonun nor-
malin üstünde olması, sabit kıymetlerin kısa vadeli borçlarla finanse edil-
diğini gösterir. Nitekim 1972 yılı normalin üstündedir.

		Satışlar	
d ₁ . Maddi Sabit Değerlerin Devir Hızı Reşyosu=		M.Sabit Değerler	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>5.418.227</u>	<u>6.312.001</u>	<u>7.433.903</u>	= 3
1.578.912	1.583.412	2.118.067	

^{24/} Ibid., s.271.

^{25/} Öztin Akgüç, Mali Tablolar Analizi, s.271.

Maddi sabit değerlerin devir hızı reşyosunun sanayi işletmelerinde iki olması uygun görülmüştür. Reşyonun normalin üstünde olması, işletme tesislerinin kapasitelerinin üstünde çalıştırıldığını; normalin altında olması ise, atıl kapasitede olduğunu gösterir. Buradaki 3 oranı makinaların normalin biraz üstünde çalıştığını işaret etmektedir. Gerçekten işletme bunu kabullenerek 1973 yılında yeni makinalar alma yoluna gitmiştir.

		Satışlar	
e_1 . Öz Sermaye Devir Hızı Reşyosu=		Öz Sermaye	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
5.418.227	6.312.001	7.433.903	
<u> </u> = 3,2	<u> </u> = 3,8	<u> </u> = 4,7	
1.675.934	1.704.396	1.693.785	

Bu reşyo için kabul edilen norm 2 ile 4 arasındadır^{26/}. Reşyonun bu oranların çok üstünde olması işletmenin fazla borçlandığını, reşyonun mezkûr oranlardan çok düşük olması ise, öz sermayenin ihtiyaçtan fazla olduğunu gösterir. Yukarıda elde edilen oranlar, standart oranlara uymaktadır.

d) Kârlılık Reşyoları

		Brüt Satış Kârı	
a_1 . Brüt Satış Kârının Satışlar Reşyosu=		Satışlar	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
965.283	1.044.858	1.080.138	
<u> </u> = % 17	<u> </u> = % 16	<u> </u> = % 14	
5.418.227	6.312.001	7.433.903	

Brüt satış kârı, net satış hasılatından satılan malın maliyeti çıkarılarak bulunur. Bu reşyo için belli bir norm yoktur. Fakat satışlara nazaran gayrisafi kâr 1970 yılında % 17 iken diğer yıllarda azalma olmuştur. Bunun sebebi satılan malların maliyetindeki değişimlerdir.

		Faaliyet Kârı	
b ₁ . Faaliyet Kârının Satışlar Reşyosu=		Satışlar	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>377.552</u>	<u>390.222</u>	<u>429.223</u>	= % 5
5.418.227	6.312.001	7.433.903	

Faaliyet kârı, brüt satış karından, satış ve idare masrafları çıkarılmasıyla bulunur. Bu reşyo için belli bir norm yoktur. Yalnız oranların yüksek olması veya yükselme eğilimi göstermesi elbetteki işletmenin lehine olacak bir gelişmedir. Burada oranlar yüksek değildir ve eğilimde azalma görülmektedir.

		Dönem Kârı	
c ₁ . Dönem Kârının Satışlar Reşyosu=		Satışlar	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>425.934</u>	<u>454.396</u>	<u>443.785</u>	= % 6
5.418.227	6.312.001	7.433.903	

Dönem kârı, vergiye esas olan net kârdır. Bu reşyo için norm olmakla beraber, sanayi işletmeleri ve toptan emtia satıcılarında % 5 ile % 6 arasında olması uygun görülmektedir. Dönem kârı 1972 yılında % 6, diğer yıllar % 7 oranındadır. Bu ise lehte bir durumdur. Ayrıca bu sonuçların hem işletme hem de finansman politikalarını ortaya çıkardığı bir gerçektir.

d ₁ . Dönem Kârının Öz Sermaye Reşyosu=		Dönem Kârı
		Oz Sermaye
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
425.934	454.396	443.785
<u> </u> = % 25	<u> </u> = % 26	<u> </u> = % 26
1.675.934	1.704.396	1.693.785

Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası net kâr/öz sermaye oranı % 12 ve daha yüksek olan işletmeleri, kârlı olarak kabul etmiştir. Reşyonun bu yüzdelerden aşağı olması, işletmenin üretim, pazarlama ve finansman politikası ile sevk ve idaresinin yetersiz olduğunu gösterir. Burada dönem kârının 1970 yılında % 25 diğer yıllarda % 26 olması lehde bir durumdur.

3- PALANDÖKEN UN FABRİKASI

a) Likidite Reşyoları

a ₁ . Cari Reşyo=		Cari Aktifler
		Cari Borçlar
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
387.381	903.528	970.806
<u> </u> = 0,4	<u> </u> = 1	<u> </u> = 2
893.752	900.837	482.413

Cari aktifler, işletmenin bir hesap dönemi zarfında paraya çevrilebilir kıymetleridir. Cari reşyonun sınaî ve ticarî işletmelerde 2:1 olması kabul edilmiştir. Yani cari aktiflerin, cari borçların iki katı olması istenmiştir. Burada yalnız 1972 yılı normaldir. 1970 ve 1971 yıllarında cari aktifler, cari borçlarla finanse edilmiştir, nisbetler düşüktür.

b₁. Likidite Reşyosu= $\frac{\text{Cari Aktifler-Stoklar}}{\text{Cari Borçlar}}$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
$\frac{387.381-186.855}{893.752} = 0,22$	$\frac{903.528-487.790}{900.837} = 0,46$	$\frac{970.806-112.620}{482.413} = 1,7$

Bu reşyo, cari reşyoyu tamamlar ve malî bünyenin ne kadar likid olduğunu gösterir. Genellikle reşyonun 1:1 olması yeterli kabul edilmektedir. Burada 1970 ve 1971 yılı mezkûr standart reşyonun altındadır. 1972 yılı ise normaldir.

c₁. Hazır Kıymetler Reşyosu= $\frac{\text{Hazır Kıymetler}}{\text{Cari Borçlar}}$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
$\frac{7.772}{893.752} = 0,08$	$\frac{116.464}{900.837} = 0,12$	$\frac{579.350}{482.413} = 1,2$

Hazır kıymetler, kasa ve bankadaki parayı göstermektedir. Burada stokların paraya çevrilememesi ve alacakların tahsil edilememesi karşısında, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme kabiliyeti ölçülmektedir. Reşyonun 1:1 olması uygun görülmektedir. Ancak bu reşyonun hiçbir şekilde % 20 nin altına düşmemesi gerekmektedir^{26/}. 1970 ve 1971 yılları % 20 oranının altındadır.

26/ İbid., s.232.

$$d_1. \text{ Stokların Döner Sermayeye Reşyosu} = \frac{\text{Stoklar}}{\text{Döner Sermaye}}$$

$$\begin{aligned} 1970 \text{ yılı döner sermayesi} &= 387.381 - 893.752 = (506.371) \text{ }^{27/} \\ 1971 \text{ yılı döner sermayesi} &= 903.528 - 900.837 = 2691 \\ 1972 \text{ yılı döner sermayesi} &= 970.806 - 482.413 = 488.393 \end{aligned}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
186.855	487.790	112.620
<u> </u> = -0,32	<u> </u> = 181	<u> </u> = 0,23
-506.371	2.691	488.393

Burada yalnız 1971 yılı oranı, standart reşyonun üstündedir. Diğer yılların oranı çok düşüktür. 1970 ve 1972 yıllarında oranlar sanayi standartlarıyla ahenkli değildir.

b) Malî Reşyolar

$$a_1. \text{ Borçların Öz Sermayeye Reşyosu} = \frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Öz Sermaye}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
1.233.522	1.502.651	1.508.212
<u> </u> = 1,2	<u> </u> = 1,5	<u> </u> = 1,5
1.000.000	1.000.000	1.000.000

27/ Döner değerler, kısa vadeli borçlardan küçük olduğu için netice negatiftir.

1970, 1971 ve 1972 yıllarında toplam borçların öz sermayeden sırasıyla 1,2, 1,5 ve 1,5 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Reşyo küçüldükçe işletmenin borçlardan o nisbette kurtulacağı anlaşılır. Reşyo 1 olduğu zaman öz kaynaklar yabancı kaynaklara eşit demektir. Bu halde reşyonun 1 den büyük olması işletmenin aleyhinedir.

	M.Sabit Değerler		
b ₁ . Maddi Sabit Değerlerin Öz Sermaye Reşyosu=	Öz Sermaye		
	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
	<u>2.511.150</u>	<u>1.599.129</u>	<u>1.537.359</u>
	= 2,5	= 1,5	= 1,5
	1.000.000	1.000.000	1.000.000

Bu reşyonun 1 den yüksek olması, maddi sabit değerlerin bir kısmının uzun vadeli borçlarla finanse edildiğini ifade eder. Burada reşyolar 1 den yuksek olduğunu için maddi sabit kaymetlerin büyük bir kısmı borçlarla karşılanmıştır. Bu bakımdan öz sermayeye ihtiyaç fazladır.

c) Faaliyet Reşyoları

a ₁ . Ortalama Tahsilat Dönemi Reşyosu=	Alacaklar
	Günlük Satışlar

$$1971 \text{ yılı günlük satışı} = \frac{6.666.074}{360} = 18.500$$

$$1971 \text{ yılı günlük satışı} = \frac{4.416.573}{360} = 12.268$$

$$1972 \text{ yılı günlük satışı} = \frac{5.872.067}{360} = 16.311$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
27.046	266.251	229.123
<u> </u> = 1,4	<u> </u> = 21	<u> </u> = 14
18.500	12.268	16.311

Öncede belirttiğimiz gibi ortalama tahsilat döneminin 30 gün olması uygun görülmüştür. Burada tahsilat dönemleri 1970 yılında 1,4 gün, 1971 yılında 21 gün ve 1972 yılında 14 gün olarak bulunmuştur. Bu ise lehine bir durumdur.

$$b_1. \text{ Stok Devir Hızı Reşyosu} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{Stoklar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
6.666.674	4.416.573	5.872.067
<u> </u> = 35	<u> </u> = 9	<u> </u> = 52
186.855	487.790	112.620

Burada stok devir hızı 1970 ve 1972 yıllarında oldukça yüksektir. Yüksek devir hızı, işletmenin daha fazla kâr elde etmesini sağlar. Zaten sanayi işletmelerinde bu reşyonun 8 olması uygun görülür. Bulunan nisbetler 8 in üzerindedir.

$$c_1. \text{ İşletme Sermayesi Devir Hızı Reşyosu} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{İşletme Sermayesi}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
6.666.674	4.414.573	5.872.067
<u> </u> = - 13	<u> </u> = 1.641	<u> </u> = 12
-506.371	2.691	488.393

1970 yılında işletme sermayesinin negatif olması reşyonun negatif olmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla reşyo istenenin çok altındadır. 1971 ve 1972 yıllarında reşyonun standartları aşdığı görülmektedir. 1971 yılında reşyo çok yüksektir. Bunun sebebi işletme sermayesinin yetersiz oluşudur. İşletme sermayesi devir hızı reşyosunun 7 olması uygun olduğu nari itibare alınır 1972 yılı reşyosu da yüksektir. Bunun sebebi ise, stok devir hızının yüksek olmasındandır.

		Satışlar	
d ₁ . M.Sabit Değerlerin Devir Hızı Reşyosu=		M.Sabit Değerler	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>6.666.674</u>	<u>4.416.573</u>	<u>5.872.067</u>	= 3
= 2	= 2		
2.511.150	1.599.129	1.537.357	

Reşyonun 1970, 1971 ve 1972 yıllarında sırasıyla 2, 2 ve 3 olması normaldir. Bu ise, tesislerin normal bir kapasitede çalıştığını gösterir.

		Satışlar	
e ₁ . Öz Sermaye Devir Hızı Reşyosu=		Öz Sermaye	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>6.666.674</u>	<u>4.416.573</u>	<u>5.872.067</u>	= 5,8
= 6,6	= 4,4		
1.000.000	1.000.000	1.000.000	

Bu reşyo için kabul edilen normun 2-4 arasında olduğu bilinmektedir. Yukarıdaki nisbetler bunların üstündedir. Bu ise işletmenin fazla orçlandığını gösterir.

d) Kârlılık Reşyoları

$$a_1. \text{ Brüt Satış Kârının Satışlar Reşyosu} = \frac{\text{Brüt Satış Kârı}}{\text{Satışlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
753.420	780.036	897.688
<u> </u> = % 11	<u> </u> = % 17	<u> </u> = % 15
6.666.674	4.416.573	5.872.067

Brüt satış kârı 1970 yılında satışların % 11'i diğer yıllarda, sırasıyla % 17 si ve % 15 i dir. Bu ise 1970 yılında işletmenin kârlı olmadığı, diğer yıllarda ise normal olduğu manasındadır.

$$b_1. \text{ Faaliyet Kârının Satışlar Reşyosu} = \frac{\text{Faaliyet Kârı}}{\text{Satışlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
506.191	516.920	605.557
<u> </u> = % 7	<u> </u> = % 11	<u> </u> = % 13
6.666.674	4.416.573	5.872.067

Burada oranların yükselme eğilimi göstermeleri faaliyet kârının iyi bir seyir takip ettiğini ifade eder.

$$c_1. \text{ Dönem Kârının Satışlar Reşyosu} = \frac{\text{Dönem Kârı}}{\text{Satışlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
529.668	429.662	724.030
<u>6.666.674</u> = % 78	<u>4.416.573</u> = % 92	<u>5.872.067</u> = % 122

İşletmenin sattığı malların belli bir birimine isabet eden miktarı bu reşyo ile bilinir. Bu reşyonun brüt satış kârından daha az olması gereklidir. Ancak diğer kârların, faaliyet kârına ilavesi oranları yükseltmektedir. Yukarıda görüldüğü gibi oranlar yüksektir ve işletmenin lehinedir.

4- POLAT UN FABRİKASI

a) Likidite Reşyosu

$$a_1. \text{ Cari Reşyo} = \frac{\text{Cari Aktifler}}{\text{Cari Borçlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
4.678.347	4.788.867	4.885.011
<u>293.137</u> = 14	<u>698.627</u> = 6	<u>1.255.011</u> = 3

Burada işletmenin yüksek bir cari reşyoya sahip olduğu görülmüyor. Yüksek bir cari orana sahip olan işletmenin çok iyi olduğuna hükmetmemek gerekir. Fakat cari aktiflerin yıllar itibarıyla likidite yönünden dağılışı düzensizdir. Bu mülâhaza ile Polat Un Fabrikası dikey yüzde bilançosuna göz atıldığında, cari aktiflerdeki, borçlu cari hesapların çok yüksek mutlak rakamlar ihtiva ettiği görülür. Diğer taraftan müşteriler âlemi de aynı şekildedir.

$$b_1. \text{ Likidite Reşyosu} = \frac{\text{Cari Aktifler-Stoklar}}{\text{Cari Borçlar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>4.678.347-632.862</u>	<u>4.788.867-713.479</u>	<u>4.885.011-614.419</u>
= 13	= 5,8	= 3,6
293.137	698.627	1.255.011

Görüldüğü gibi; likidite reşyosunun nisbetleri çok yüksektir. Hemen hemen cari reşyo ile aynı seviyededir. Zaten bu reşyo cari reşyonun tamamlayıcısıdır. Ancak un sanayiinde stokların cari borçları büyük ölçüde karşılayabileceğini unutmamak gerekir. Zira stoklar istenildiğinden az bir farkla nakde dönüşebilir. Hele zamanımızda buğday veya un stoku bu farkı kâra dönüştürür. Kaldı ki, likidite reşyosunda stoklar mesele teşkil etmemektedir. Mesele olan borçlu cari hesaplar ve müşterilerdir.

	Hazır Kıymetler	
c ₁ . Hazır Kıymetler Reşyosu=	Cari Borçlar	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>155.368</u>	<u>31.601</u>	<u>335.333</u>
= % 53	= % 4	= % 26
293.137	698.627	1.255.011

Bilindiği gibi hazır kıymetler, kasa ve bankalardır. Standart reşyonun 1:1 olması uygundur. Burada ki nisbetler mezkûr reşyonun altındadır. Standart oranların % 20 nin altına düşmemesi gerekirken 1971 yılında oran % 4 tür ve cari borçları karşılayamaz durumdadır.

	Stoklar	
d ₁ . Stokların Döner Sermayeye Reşyosu=	Döner Sermaye	

1970 yılı döner sermayesi= 4.678.347-293.137= 4.385.210
1971 yılı döner sermayesi= 4.788.867-698.627= 4.090.240
1972 yılı döner sermayesi= 4.885.011-1.255.011= 3.630.000

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>632.862</u>	<u>713.479</u>	<u>614.419</u>
= % 14	= % 17	= % 16
4.385.210	4.090.240	3.630.000

Stokların döner sermaye standart reşyosu % 50 olarak bilinmektedir. 1970-1972 yılları için bulunan reşyolar ise standart reşyonun altındadır.

b) Malî Reşyolar

a₁. Borçların Öz Sermaye Reşyosu= $\frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Öz Sermaye}}$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
<u>4.258.566</u>	<u>5.050.909</u>	<u>5.895.364</u>
= 3	= 4	= 9
1.197.565	1.041.861	602.881

Görüldüğü gibi borçlar standartların üstündedir. 1970 yılında borçlar, öz sermayenin üç misli, 1971 yılında dört misli ve 1972 yılında ise dokuz mislidir. Bu durumda işletmenin borçlardan kurtulamıyacağı anlaşılmaktadır. Öz sermayenin arttırılması cihetine gidilmelidir.

b₁. M.Sabit Değerlerin Öz Sermaye Reşyosu= $\frac{\text{M.Sabit Değerler}}{\text{Öz Sermaye}}$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
$\frac{1.538.595}{1.197.565} = 1,2$	$\frac{2.074.385}{1.041.861} = 2$	$\frac{2.463.753}{602.881} = 4$

Maddi sabit değerlerin öz sermayeye oranı 1970 yılında 1 den fazla, 1971 yılında 2 ve 1972 yılında 4 tür. Bu ise, sabit değerlerin uzun vadeli borçlarla finanse edildiğini gösterir. Gerçekte bu reşyonun 1 den küçük olması gerektiğinden öz sermayeye ihtiyacın çok fazla olduğu anlaşılmaktadır.

C- Faaliyet Reşyoları

$$a_1. \text{ Ortalama Tahsilat Dönemi Reşyosu} = \frac{\text{Alacaklar}}{\text{Günlük Satışlar}}$$

$$\text{Günlük Satışlar} = \frac{\text{Satışlar}}{360}$$

$$1970 \text{ yılı günlük satışı} = \frac{2.020.242}{360} = 5.623$$

$$1971 \text{ yılı günlük satışı} = \frac{9.607.403}{360} = 26.687$$

$$1972 \text{ yılı günlük satışı} = \frac{8.812.532}{360} = 24.451$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
$\frac{857.013}{5.623} = 152$	$\frac{961.728}{26.687} = 36$	$\frac{940.865}{24.451} = 38$

Ortalama tahsilât dönemi 30 gün olduğuna göre buradaki oranlar, 1970 yılında 152 gün, 1971 yılında 36 gün ve 1972 yılında 38 gün olarak tespit edilmiştir. Bu da gösteriyor ki tahsilâtlar yavaş yürümektedir. Bundan dolayı işletme sermayesini artırmak gerekmektedir. Aksi halde fazla kredinin ş hayatını ağırlaştıracağı ve işletmeyi iktidarsız kılacağı bir gerçektir.

$$b_1. \text{ Stok Devir Hızı Reşyosu} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{Stoklar}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
2.020.242	9.607.403	8.812.532
<hr/>	<hr/>	<hr/>
= 3	= 13	= 14
632.862	713.479	614.419

Standart reşyonun 8 olması uygun görülür. 1970 yılı oranı düşüktür. Diğer yılların nisbetleri 8 in üzerindedir. Oranın yüksek olması malların o nisbette çabuk satılması demektir. Gerçekte un sanayiinde oranların daima yüksek olması gerekir. Zira zarurî maddelerin devir hızı fazladır.

$$c_1. \text{ İşletme Sermayesi Devir Hızı Reşyosu} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{İşletme Sermayesi}}$$

<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
2.020.242	9.607.403	8.812.532
<hr/>	<hr/>	<hr/>
= 0,4	= 2	= 2
4.385.210	4.090.240	3.630.000

İşletme sermayesi devir hızı reşyosununun 7 olması uygun görülmüştür. Buradaki nisbetler düşüktür. Satış hacmi arttıkça, işletme sermayesinin artması gerekir. İşletme 1970 yılında çok az nisbette işletme sermayesi

ile çalışmıştır. İşletme sermayesi az olduğu zaman bunu telafi için devir süratının fazla olması gerekir. Burada ise devir hızı standartların çok altında bulunmaktadır.

		Satışlar	
d_1 . M.Sabit Değerlerin Devir Hızı Reşyosu=		M.Sabit Değerler	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>2.020.242</u>	<u>9.607.403</u>	<u>8.812.532</u>	
= 1,3	= 4,3	= 3,2	
1.538.596	2.074.385	2.463.753	

1970 yılında tesislerin normal bir kapasitede çalıştığı anlaşılmaktadır. 1970 ve 1972 yıllarında ise makine ve tesislerin normalin üstünde bir kapasitede çalıştırıldığı görülmektedir.

		Satışlar	
e_1 . Öz Sermaye Devir Hızı Reşyosu=		Öz Sermaye	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>2.020.242</u>	<u>9.607.403</u>	<u>8.812.532</u>	
= 1,6	= 9	= 14	
1.197.565	1.041.861	602.881	

Bu reşyo için kabul edilen norm ortalama olarak 3 tür. 1970 yılı bu oranın altında, diğer yıllar ise üstündedir.

d) Kârlılık Reşyoları

		Brüt Satış Kârı	
a ₁ . Brüt Satış Kârının Satışlar Reşyosu=		Satışlar	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>144.223</u>	<u>1.269.806</u>	<u>1.314.380</u>	
= % 7	= % 13	= % 14	
2.020.242	9.607.403	8.812.532	

Brüt satış kârı 1970 yılında satışların % 7 si, 1971 yılında % 13 ü 1972 yılında ise % 14'dür. Brüt kâr, genel idare ve satış masraflarını karşılamaya ve net satışlara oranla normal bir gelir fazlası elde etmeye yetecek miktarda olmalıdır. 1970 yılında brüt kâr, genel idare ve satış masraflarını karşılayacak miktarda değildir. 1971 ve 1972 yılları yavaş bir tempo ile iyiye doğru gitmiştir.

		Faaliyet Kârı	
b ₁ . Faaliyet Kârının Satışlar Reşyosu=		Satışlar	
<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
<u>-387.989</u>	<u>636.428</u>	<u>555.106</u>	
= -0,19	= 0.06	= 0,06	
2.020.242	9.607.403	8.812.532	

Faaliyet kârı, satışların karlılığını ortaya koyar. Faaliyet masraflarındaki değişiklik bu reşyoyu etkiler. İşletmenin 1970 yılı faaliyet kârı, satış reşyosu aleyhte bir durum ortaya koymuştur. Bu oran diğer yıllarda biraz artarak % 6 ya ulaşmıştır. Bu ise, yeterli değildir.

		Dönem Kârı			
c ₁ . Dönem Kârının Satışlar Reşyosu=		-----			
		Satışlar			
<u>1970</u>		<u>1971</u>		<u>1972</u>	
<u>1.147.567</u>	= % 56	<u>991.861</u>	= % 10	<u>552.881</u>	= % 6
2.020.242		9.607.403		8.812.532	

Dönem kârınının 1970 yılında büyük miktarda arttığı görülmektedir. Bunun sebebi, diğer kârlar kaleminin mutlak olarak büyük artış göstermesidir. Ancak 1971 ve 1972 yılı kâr oranları düşüktür. Bu ise işletme lehine değildir.

Reşyo analizi ile elde edilen neticeler diğer analiz teknikleriyle de mutabik çıkmıştır.

D- TREND YÜZDELERİ

1- GENEL AÇIKLAMA

Trend yüzdeleri, kabul edilen yıla göre, malî tablolarda yer alan diğer yılların kalemlerine ait trendlerin incelenmesini sağlar. Trend yüzdeleri, malî tablolardaki kalemlerin devreler itibariyle artış veya azalışlarını gösterirler. Bu teknikle tablodaki değerlerin seçilen bir "baz yılı" değerine göre nisbetleri hesaplanır ve elde edilen nisbetlerin yorumu yapılır. Baz yılına oranla bulunan rakamlar, belli dönemler itibariyle işletmenin malî durumunu ve faaliyet sonuçlarını ortaya koyar. Baz yılı, mevcut verilerin en normaline göre tesbit edilir. Bu ise en eski yıl olabilir gibi, en son yıl da olabilir. Keza herhangi bir yıl da olabilir. Ancak, ilk yıla ait rakamlar gelecek yıl rakamlarına göre büyük farklılık göstermiyorsa, bu yılın baz yılı olarak kabul edilmesi daha uygundur^{28/}.

Baz olarak seçilen yılın malî tablo kalemleri 100 olarak kabul edilir. Diğer yıllardaki aynı kalemler baz yılının bir yüzdesi olarak ifade edilirler. Bu yılların malî tablolarında aynı kalem baz yılına nispetle daha küçükse 100'ün altında, daha büyükse 100'ün üstünde olacaktır. Trend yüzdeleri, her kalemin baz yılındaki miktarlara bölünmesiyle bulunur^{29/}. Bulunan yüzdeler belli dönemler arasında işletmenin malî durumunda ve faaliyet sonuçlarında meydana gelen değişimleri daha rahat ve açık olarak gösterirler. Yalnız aralarında yakın ilgi bulunmayan ve anlamlı ilişkiler kurulmayan kalemler için yüzde trendleri hesaplanmamalıdır. Kaldı ki, trend yüzdeleri, hesap değişikliklerini ortaya koyduğundan, analizlerin daha ayrıntılı ve kolay yapılmasına sebep olurlar. Bu analizlerde işletmenin sür'atle karar almasına yardım ederler. Trend yüzdeleri, her bilanço kaleminin, baz yılındaki miktarlara bölünmesiyle bulunur. Şöyleki:

1971 Yılı Kasa ve Bankalar	453.418	=	-----	= % 200
1970 Yılı Kasa ve Bankalar	221.034			

^{28/} Ralph D.Kennedy ve Stewart Y.Mc.Mullen Çev.Atilla Gönenli, s.283.

^{29/} Yüksel Koç, s.141.

1972 Yılı Kasa ve Bankalar	457.214	= % 207
1970 Yılı Kasa ve Bankalar	221.034	

Böylece trend yüzdeleri hesaplanırken güdülen gaye, birbiri le ilişkisi olan malî tablo kalemlerinin göstermiş olduğu eğilimleri ortaya oymak ve bu eğilimlerin mukayesesini yapmaktır. Mukayese, trend yüzdelerine ayanarak elde olunan sonuçların yorumunda, kalemlere ait mutlak rakamları a gözönünde tutmağa gerektirir.

2- AZİZİYE UN FABRİKASI

a) Malî Tablosu ve Yorumu

TABLO: 14

Aziziye Un Fabrikası Bilançosu ve Gelir Tablosu Trend Yüzdeleri
1970= 100

BİLANÇO KALEMLERİ	Mutlak Rakamlar T.L.			31 Aralık	
	1970	1971	1972	1971	1972
Kasa ve Bankalar	221.034	453.418	457.214	200	207
Stoklar	595.269	471.462	552.044	80	92
Borçlular	299.811	433.946	397.527	145	132
Öner Değerler Toplamı	1.116.114	1.358.826	1.406.814	122	126
Sabit Değerler	1.578.912	1.583.412	2.118.067	103	132
Aktifler Toplamı	2.695.026	2.942.240	3.524.885	109	130
Kısa Vadeli Borçlar	52.577	21.332	634.551	40	1206
Uzun Vadeli Borçlar	966.514	1.216.509	1.196.546	125	123
Borçlar Toplamı	1.019.091	1.237.841	1.831.097	121	178
Sermaye Toplamı	1.675.934	1.704.396	1.693.785	107	101
GELİR TABLOSU KALEMLERİ					
Net Satış Hasılatı	5.418.227	6.312.001	7.433.903	116	139
Satış Maliyeti (-)	4.452.944	5.267.143	6.353.765	118	142
Brüt Satış Kârı	965.283	1.044.858	1.080.138	108	112
Paaliyet Masrafları (-)	591.732	654.636	650.915	116	111
Net Kâr	425.934	454.396	443.785	106	104

Yorumu:

Tablo 14'de Aziziye Un Fabrikasına ait bilanço ve gelir tablosu trend yüzdeleri gösterilmiştir. 1970 yılı rakamları 100 kabul edilerek 1971 ve 1972 yıllarına ait trend yüzdeleri hesaplanmıştır. 1971 kasa ve bankaları, 1970 kasa ve bankalarına nazaran % 200 dür. Diğer taraftan, 1972 de 1970 yılına nazaran % 207 dir. 1971 yılı stokları 1970 yılı stoklarına nazaran % 80 dir. Yani 1971 yılı için stoklar 1970 yılı stoklarından % 20 daha azdır. 1972 yılında ise stoklar 1970 yılına göre % 8 azalmıştır. Borçlular^{30/} 1971 yılında 1970 yılının % 145 dir. Bu 1971 yılında borçlular hesabının 1970 yılından % 45 daha fazla olduğu manasını ifade eder. 1972 yılı borçluları, 1970 yılı borçlularının % 132 i kadardır. Bu ise 1971 yılından % 32 kadar fazla bir alacağı temsil eder. Borçlular trendi 1971 ve 1972 yıllarında sırasıyla 145 ve 132 dir. Stokların azalmasına karşılık borçluların 1970 e nazaran % 45 ve 32 arttığı görülmektedir. Bu durum kredili satışların geçmiş yıllara nazaran arttığını, tahsilatın geciktiğini gösterir.

Döner değerler ile kısa vadeli borçlar birbiriyle karşılaştırırsa, 1971 yılında döner değerlerin 1972 yılında da kısa vadeli borçların % 1206 ha fazla arttığı görülür. Döner değerlerin artışı işletmenin lehinedir. Fakat kısa vadeli borçların 1972 yılında % 1206 gibi çok büyük nisbette artmasına karşılık çekmektedir. 1970 ve 1971 yıllarında mutlak rakamların çok küçük olması bu nisbetin artmasına sebep olmuştur. Bu ise önemsizdir.

Sabit değerler artış gösterirken, döner değerler de artmıştır. Borçluları 1970 e nazaran 1971 de % 21 ve 1972 de % 78 oranında arttığı görülmektedir. Buna karşılık aynı yıllarda öz sermaye sırasıyla % 7 ve % 1 oranında artmıştır. Fakat bu artış borçlara nisbetle düşüktür.

Net satış hasılatındaki artışa karşılık, stoklardaki azalış işletmenin lehine bir gelişmeyi gösterir. Ancak, brüt satış kârı yüzdeleri net satış kârı seyirde değildir. Yani satışların artmasıyla sağlanan kâr, satış hacmi ile birlikte işletmenin kârını da aynı nisbette artırıyorsa, bunu lehde bir gelişme olarak değerlendirmek gerekir.

^{30/} Borçlular; müşterileri, alacak senetleri, borçlu cari hesapları temsil eder.

Burada satış maliyetlerinin 1971 yılında % 118 ve 1972 yılında % 142 olması brüt satış kâr nisbetlerini düşürmüştür. Faaliyet masraflarının da yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Ancak bunun az bir kısmı satış giderleridir. Satış giderleri, genellikle satış hacmi ile ilgili olduğundan, satış arttıkça satış giderlerinin artması tabiidir. Fakat genel idare giderleri böyle değildir. Bunun için de net kâr nisbetleri oldukça düşüktür.

3- PALANDÖKEN UN FABRİKASI

a) Malî Tablosu ve Yorumu

TABLO: 15

Falandöken Un Fabrikası Bilançosu ve Gelir Tablosu Trend Yüzdeleri
1970= 100

BİLANÇO KALEMLERİ	Mutlak Rakamlar			31 Aralık %	
	1970	1971	1972	1971	1972
Kasa ve Bankalar	7.772	116.464	579.350	150	745
Stoklar	186.855	487.790	112.620	260	62
Borçlular	178.255	299.274	278.836	170	160
Döner Değerler Toplamı	387.381	903.528	970.806	234	251
Sabit Değerler	2.511.150	1.599.129	1.537.357	62	61
Aktifler Toplamı	2.898.531	2.502.657	2.508.176	86	89
Kısa Vadeli Borçlar	893.752	900.837	482.413	101	54
Uzun Vadeli Borçlar	339.770	601.814	1.025.799	176	302
Borçlar Toplamı	1.233.522	1.502.651	1.508.212	121	124
Öz Sermaye Toplamı	1.000.000	1.000.000	1.000.000	100	100
GELİR TABLOSU KALEMLERİ					
Net Satış Hasılatı	6.666.674	4.416.573	5.872.067	60	88
Satış Maliyeti (-)	5.950.427	3.636.537	4.974.379	61	84
Brüt Satış Kârı	753.520	780.036	897.688	103	119
Faaliyet Masrafları	247.329	263.116	280.205	107	113
Net Kâr	529.668	429.662	724.030	81	138

Yorumu:

Tablo 15'de görüldüğü üzere, nakit değerleri hızlı bir şekilde artmıştır. Ancak bu hızlı artışa nakit değerlerin, 1970 yılındaki mutlak kıymetinin çok düşük olması sebep olmuştur. Dolayısıyla bu artışlara rağmen işletme yeterli bir nakit hacmine sahip değildir.

1971 ve 1972 yıllarında alacakların 1970 yılına nazaran % 70 ve % 60 daha fazla arttığı görülmektedir. Tablo 15 de net satış hasılatı 1971 yılında % 40 ve 1972 yılında % 12 azalmıştır. Alacaklar artarken satış hasılatının azalması, işletmenin alacaklarını tahsilde güçlük çektiğini göstermektedir. Ayrıca borçlu cari hesapların da nazara alınması gerekmektedir.

Döner değerler 1971 yılında % 234 ve 1972 yılında % 251 nisbetinde artış gösterirken, kısa vadeli borçların azalması lehde bir durumdur. Ancak mutlak rakamlara göz atıldığında 1970 yılındaki döner değerler toplamının, diğerlerine nazaran küçük olduğu görülür. Bu bakımdan döner değerlerin 1971 ve 1972 yıllarında büyük artışları yanıltıcı olabilir.

Sabit kıymetlerdeki azalış, ayrılan amortismanlardan ileri gelmektedir. Ancak bu azalışa karşı, satış hacminin de daha az bir oranda azaldığı görülmektedir. Bunun işletmede atıl bir kapasite olduğu zannedilmemelidir. Gelecek yıllar bu hususta daha kesin sonuçlara varılabilir.

Uzun vadeli borçların fazlaca artan bir trend göstermesi ve öz sermayenin sabit kalması, işletmenin gittikçe artan yabancı kaynaklarla finanse edildiği sonucunu verir.

Net satış hasılatı 1971 yılında % 40 ve 1972 yılında % 12 azalırken, stokların 1971 yılında % 160 artması stok devir hızının azaldığını gösterir. Ancak 1972 yılındaki % 38 oranında azalması işletmenin bünyesini çok likid hale sokmuştur.

Satış maliyeti, net satış hasılatı ile çok yakından ilgilidir. İnceleme döneminde brüt kârın artması bu iki trend arasındaki ilişkinin işletmenin lehine olmasını gerektirir.

Faaliyet masraflarının yıllar itibariyle artan bir eğilim göstermesine rağmen, net satışlarda görülen azalma işletmenin lehine değildir. Bu bakımdan 1970 ve 1971 yılları az kârlıdır.

4- POLAT UN FABRİKASI

a) Malî Tablosu ve Yorumu

TABLO: 16

Polat Un Fabrikası Bilançosu ve Gelir Tablosu Trend Yüzdeleri
1970= 100

BİLANÇO KALEMLERİ	Mutlak Rakamlar T.L.			31 Aralık	
	1970	1971	1972	1971	1972
Kasa ve Bankalar	155.368	31.601	355.333	20	216
Stoklar	632.862	713.479	614.419	111	98
Borçlular	3.890.117	4.043.787	3.935.259	103	101
Döner Değerler Toplamı	4.678.347	4.788.867	4.885.011	102	104
Sabit Değerler	1.538.596	2.674.385	2.463.753	134	160
Aktifler Toplamı	6.244.146.	6.922.938	7.425.606	110	119
Kısa Vadeli Borçlar	293.137	698.627	1.255.011	238	428
Uzun Vadeli Borçlar	3.965.429	4.352.282	4.640.353	109	117
Borçlar Toplamı	4.258.566	5.050.909	5.895.364	118	138
Öz Sermaye	1.197.565	1.041.861	602.881	88	51
GELİR TABLOSU KALEMLERİ					
Net Satış Hasılatı	2.020.242	9.607.403	8.812.532	475	436
Satış Maliyeti	1.876.019	8.337.597	7.498.152	444	391
Brot Satış Kârı	144.223	1.269.806	1.314.380	883	913
Faaliyet Masrafları	532.212	633.428	759.274	119	142
Net Kâr	1.147.567	991.861	552.881	86	49

Yorumu:

1970 yılı 100 kabul edilen, Polat Un Fabrikasına ait bilanço ve lir tablosu trend yüzdeleri tablo 16 da gösterilmiştir.

Kasa ve bankalar 1971 yılında % 80 azalırken, 1972 yılında % 116 artmıştır. 1972 yılında stokların ve alacakların azalması bu yükselmeye sebep olmuştur.

1971 ve 1972 yıllarında borçluların (alacakla) 1970 yılına nazaran, sırasıyla % 3 ve % 1 olarak artması, buna karşılık net satış hasılatının % 5 ve % 436 nisbetinde artış göstermesi lehde bir durumdur. Alacaklar çok bir nisbette artarken, satış hasılatının çok büyük oranda yükselmesi tahlatın kısa müddetlerde yapıldığı ve satışların peşin olduğu kanaatini verir. Ancak borçlu cari hesapların mutlak olarak büyük rakamları ihtiva etmesi, üzerinde durulacak bir konudur.

1971 ve 1972 yıllarında döner değerlerin 1970 yılına nazaran sırasıyla % 2 ve % 4 olarak artmasına mukabil, kısa vadeli borçların sırasıyla % 138 ve % 328 oranında artması işletme sermayesinin yetersizliğini ifade eder. Bu ise işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü olumsuz şekilde etkiler.

Sabit değerlerde 1971 yılında % 134 ve 1972 yılında % 160 nisbetinde artma olmuştur. Bu artış sabit değerlerin ne olduğu olmayışından ve tesislerin genişletilmesindedir.

Uzun vadeli borçlardaki artış pek fazla değildir. Buna mukabil öz sermayede 1971 yılında % 12 ve 1972 yılında % 49 gibi önemli bir nisbette artma olmuştur. Bu işletmenin kötüye doğru gittiğini göstermektedir. Bu anlamdan, yabancı kaynaklardan bilhassa kısa vadeli borçları azaltmalı ve öz sermayeyi, sür'etle arttırmalıdır.

Net satış hasılatı 1971 yılında % 475 ve 1972 yılında % 436 oranında artmıştır. Bu durum brüt satış kârının nisbetlerini oldukça yükseltmiştir. Bunun yanında satış maliyetleri de büyük oranda artmıştır. 1971 yılında bu oran % 444 ve 1972 yılında % 391 olması brüt satış kârını tabloda görüldüğü nisbette etkilemez. Bu halde brüt satış kârının 1971 ve 1972 yıllarında çok zayıf olmasının nedeni, 1970 yılındaki mutlak rakamın çok küçük olmasıdır.

Faaliyet masraflarının yıllar itibariyle, 1971 de % 19 ve 1972 de % 42 artması normaldir. Buna karşılık satış nisbetleri bu nisbetlerden çok

S O N U Ç

Üniversitemiz Bölge ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuş olduğundan, konu ile ilgili bu araştırma ve uygulamada bölgenin sanayi kolları seçildi. Erzurum'da en yaygın sanayi kolu olan Un Fabrikaları ele alındı. Bu fabrikaların 1970-1972 yılları bilanço ve kâr zarar cetvelleri, gerek riilen muhasebe kayıtlarından ve gerekse mahalî vergi teşkilâtından temin edildi. Elde edilen bu malî tablolar gayri safi değer ve karma esasa göre düzenlenmiş olduğundan bunlar öncelikle analize elverişli şekle sokuldu. Bilâhare 1970-1972 dönemlerine ait bu tablolara; dikey yüzdeler, regyolar, trend yüzdeleri ve mukayeseli tablolar analiz teknikleri uygulandı. Bilanço ve gelir tablosu analizi, kalemler itibariyle değerlendirildi.

Yapılan tanıllilerde şu sonuçlara varılmıştır.

1- Bu fabrikaların bilançolarından yatırımların, döner değerler grubunda çok, sabit değerler grubuna yapıldığı, dolayısıyla de sabit değerlerin bilanço aktifinde asıl unsuru teşkil ettiği tesbit edilmektedir. Nitekim her üç fabrikanın yıllar itibariyle bilanço aktiflerindeki sabit kıymetler aşağıda gösterilmiş olup bu rakamların tetkikinden un sanayiinde bilanço aktiflerinin ağırlık merkezini sabit kıymetlerin teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
Aziziye Un Fab.	Döner Değerler: 1.116.114	1.358.826	1.406.814
	Sabit Değerler: 1.577.912	1.582.412	2.117.067
Palandoken Un Fab.	Döner Değerler: 387.381	903.528	970.806
	Sabit Değerler: 2.511.150	2.378.248	2.428.838
Polat Un Fab.	Döner Değerler: 467.834	478.867	4.885.011
	Sabit Değerler: 1.538.596	2.074.385	2.463.753

2- Özel sektöre ait bu işletmelerin aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi umumiyetle kendi imkanları ile çalıştıkları ve likidite durumlarının iyi olduğu anlaşılmaktadır.

	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
Aziziye Un Fabrikası İşletme Sermayesi ^{1/}	1.063.537	1.337.494	1.772.263
Polat Un Fabrikası İşletme Sermayesi	4.385.210	4.090.240	3.630.000

Palandöken Un Fabrikası ise eldeki verilere göre aynı dereceye elverişli likiditeye sahip değildir.

3- Her üç fabrikada uzun vadeli borçlanma eğilimi göstermekte ve buna karşılık, öz sermayelerini sabit tutmaktadırlar. Bu durum 1970 az yılı olmak üzere aşağıdaki nisbî rakamların mukayesesinden anlaşılmaktadır. Tablodaki nisbî rakamlar 14, 15 ve 16 nolu tablolardan alınmıştır.

	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
Aziziye Un Fabrikası	100	125	123
Palandöken Un Fabrikası	100	176	302
Polat Un Fabrikası	100	109	117

4- Bilanço kalemlerinin satış hacmi ile ilişkisi araştırıldığı; sabit kıymetlere bağlanan büyük yatırımların işletme faaliyetleri ile ilgili bulunduğu anlaşılmaktadır.

	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	
Aziziye Un Fabrikası	Satışlar:	100	116	139
	Dönem Kârı:	100	106	104
Palandöken Un Fabrikası	Satışlar:	100	60	88
	Dönem Kârı:	100	81	138
Polat Un Fabrikası	Satışlar:	100	475	436
	Dönem Kârı:	100	86	49

^{1/} İşletme sermayesi= Döner değerler-kısa vadeli borçlar.

Aziziye Un Fabrikasında düzenli bir istihsal ve satış politikası ile istikrarlı kâr sağlanmasına karşılık, diğer iki fabrikada bu durum müşahade edilmemektedir. Yapılan analizlerden, un fabrikaları içinde Aziziye Fabrikasının sağlam bir malî bünyeye sahip olduğu, daha rasyonel çalıştığı ve istikbalde diğer fabrikalara nazaran daha çok gelişme imkanına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Erzurum un fabrikalarında teşkilât, teknik yön ve faaliyetlerde görülen benzerlikler, analiz tekniklerinin uygulanmasına büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Ancak işletmelerin bilgi verme hususundaki ketumiyetleri daha detaylı bir çalışmaya imkân vermemiştir. Diğer taraftan işletmelerde muhasebenin finansal muhasebeden çok bir vergi muhasebesi olarak tutulması çok kere rakamların ciddiyeti üzerinde düşündürücü olmuştur. Ayrıca bu sanayi dalında standart reşyoların olmaması ve işletmelerin faaliyet konusu ve özel şartlarında reşyoları etkilemesi malî analizi oldukça zor duruma sokmuştur. Buna mukabil, faaliyet konuları aynı olan bu işletmelerin muhtelif reşyolarını karşılaştırmak suretiyle başarılı olan işletmenin reşyosunu standart olarak kabul etmek ve bu standarta göre değerlendirme yapmak malî analizi bir derece kolaylaştırmıştır. Fabrikalar genellikle yıllık normal kapasitelerine yakın çalışmaktadırlar. Doğu Anadolu'da düşük verimde, iptidai usullerle ziraat yapıldığından, köylüler yiyecek ununun önemli bir kısmını şehirden temin etmektedirler. Bunun yanında artan nüfus ve köyden şehire fazla akın neticesi müstansil nüfus, müstehlik duruma geçmektedir. Bu hususlar talep fazlalığına sebep olmaktadır. Dolayısıyla un fabrikaları tesislerini genişlettikleri takdirde, daima yükselen kârlar elde edebileceklerdir.

Bu sonuçların yanısıra, analize tabi tuttuğumuz işletmelerin bu ilmi ve teknik metodlardan istifade yoluna gittikleri takdirde çok müsbet sonuçlar alacakları şüphesizdir. Bu cümleden olarak malî analiz

teknikleri yanında işletme bütçelerinin de tatbik edilmesi etkili plânlamaya ve sağlam bir kontrole imkân verir. Böylece her şey gözönüne serilecek, keyfi karar ve tasarruflar ortadan kalkacaktır. Ayrıca bütçelenmiş rakamlar fiiliyata girecek, fiilî sonuçlar bütçelerle mukayese edilecek, sapmalar varsa sebepleri araştırılarak tedbirleri alınacaktır. Bu şekilde işletme bünyesine ve faaliyetine uygun muamele ve kayıtların düzen ve güvenliğinde sağlanmış olacağı kanaatindeyim.

Malî analiz tekniklerini büyük işletmelerin her çeşidine uygulamak gerekmektedir. Bu uygulama sonucu, işletmeler yaptıkları ve yapmayı plânladıkları faaliyetlerini daha iyi kontrol etme imkânına kavuşurlar. Ayrıca bu tatbikat ile işletmeler gerçek rakamlar ihtiva eden muhasebe verileri kullanma mecburiyetini hissederler. Diğer taraftan kontrol organlarında bilhassa vergi murakabesinde, gerçek verilere dayalı defterlerin tutulup tutulmadığı kolayca anlaşılır. Muhasebenin düzensiz ve kayıt tekniğinin hatalı olduğu yanında hangi sahalarda önemli sapmaların olduğuda tesbit edilir. Böylece işletmelerin malî durumları ve faaliyet sonuçları ortaya çıktığı gibi, işletmelerin gelişmeleri ve yöneticilerin başarıları hakkında da bilgi edinilmekte malî analiz tekniklerinin, işletmelerin işleyişinde en önemli etken olduğu anlaşılır. Erzurum Un Fabrikalarında nasıl kullanılacağını bu çalışma ile gösterdiğim malî analiz tekniklerinin bu sanayi dalı yanında, diğer sanayi kesimlerinde de kullanılmasını, işletmelerin bu tekniklere yabancı kalmamasını ve sorunların çözümünde bunlardan gereği gibi istifade etmelerini temenni etmekteyim.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- AKGÜÇ Öztin, Malî Tablolar Analizi, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1970.
- ATAMANALP Celalettin, Kâr Noktası ve Kâr Analizleri, İşletme Fakültesi Dergisi Atatürk Üniversitesi Basımevi Cilt: 1, Sayı: 1 Erzurum 1973, s.19.
- G.Angemieux, Les Ratios et L'Expansion de L'entreprise, Dunod-Paris 1964.
- BURSAL Nasuhî, Maliyet Muhasebesi Prensipleri ve Tatbikatı, Yalkın Matbaası, Ofset Basımevi, İstanbul 1971.
- ÇAKICI Latif, Doğrusal Programlamanın İşletme Problemlerine Uygulanması Üzerine Bir Deneme, İşletme Fakültesi Dergisi Cilt:3, Sayı: 1 Sermet Matbaası İstanbul 1974, s.456.
- Erzurum İl Yıllığı, Çeltüt Matbaacılık Koll. Şti., İstanbul 1968.
- Gelir Vergisi Kanunu, Halk Matbaası İstanbul 1970.
- GONENLİ Atilla, Bilanço Analizi, Sulhî Garan Matbaası İstanbul 1972.
- HİÇŞAŞMAZ Mazhar, Bilanço Analizi, Sevinç Matbaası, Ankara 1972.
- KARATAŞ Şaban, İstatistik Analizi Ders Notları, Erzurum 1970.
- KENNEDY Ralph D., ve Stewart Y.Mc.Mullen, Çev.Atilla Gönenli, Sermet Matbaası, İstanbul 1967.
- KOÇ Yüksel, Malî Analiz Teknikleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- _____, Genel Muhasebe Prensipleri ve Uygulaması, Sevinç Matbaası, Ankara 1972.
- _____, Tek Düzen Muhasebe Sistemi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt: XXVII, No: 3, Sevinç Matbaası Ankara 1973. s.971
- T.C.Maliye Bakanlığı, Neşriyatı No: 128-1967 Revizyon ve İşletmelerde Vergi İncelemesi.
- OLUÇ Mehmet, İşletme Organizasyonu ve Yönetimi, Cilt: 1, Duran Ofset Basımevi İstanbul 1969.
- Orta Dogu Teknik Üniversitesi, Modern İşletmecilik Seçme Yazılar, Ankara 1966.

ÖZSÖZ Nergis, Mevsimlerin Türk Sanayii Üzerindeki Tesirleri, Ticaret Odası Mecmuası, No: 10-12, İstanbul 1971, s.37.

PEKİNER Kamuran, İşletmelerde Prodüktivite Denetimi, Fakülte Matbaası İstanbul 1971.

PEKER Alparslan, Artıklar ve Müşterek Ürünler Anlamları, Değerleme ve Muhasebeleştirme Yöntemleri, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:2 Sayı: 2, İstanbul 1973, s.37.

_____, Artıklar ve Müşterek Ürünler, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1 İstanbul 1973, s.26.

TOSUN Kemal, İşletme İdaresinde Plânlama ve Kontrol, Ders Notları Cilt: 1-2, İstanbul 1970.

UMAN Nuri, Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerinde Etkisi ve Yeniden Değerleme, Sevinç Matbaası Ankara 1968.